

Ghidul utilizatorului statisticilor de gen

United Nations Development Fund for Women
UNIFEM

Moldova

**GHIDUL
UTILIZATORULUI
STATISTICILOR DE GEN**

Noiembrie 2008

Opiniile prezentate în această lucrare nu reflectă neapărat opiniile instituțiilor Organizației Națiunilor Unite.

Lucrarea nu are drept de autor. Ea poate fi reprodusă total sau parțial fără aprobarea apriori a Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei sau a Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Însă se va face referință în mod obligatoriu la sursă.

Ediția I-a, 2008

Acest Ghid al utilizatorului statisticilor de gen a fost inițiat și elaborat cu suportul conceptual al Fondului Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei în cadrul proiectului comun „Consolidarea Sistemului Statistic Național” cu susținerea financiară a Agenției Suedeze de Cooperare Internațională pentru Dezvoltare (Sida).

Autori:

Cristina Vaileanu (Capitolele I, IV și Anexe)

Viorica Rusu (Capitolul II)

Vasile Cantarji (Capitolul III)

Această lucrare este disponibilă în limbile română și engleză și poate fi accesată pe adresa:
www.un.md/UNIFEM

Fondul Națiunilor Unite de Dezvoltare pentru Femei (UNIFEM) oferă asistență tehnică și financiară pentru programele și strategiile inovatoare care promovează drepturile umane, participarea politică și securitatea economică a femeilor. UNIFEM activează în parteneriat cu organizațiile ONU, guvernele, organizațiile

neguvernamentale (ONG-uri) și alte rețele pentru a promova egalitatea de gen. Fondul încearcă să coroboreze problemele și preocupările femeilor cu agendele naționale, regionale și cele globale prin încurajarea colaborării și oferirea expertizei tehnice vizând promovarea problemelor de gen și a strategiilor de abilitare a femeilor în centrul atenției publicului.

UN
DP

Moldova

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) reprezintă rețeaua globală de dezvoltare a Națiunilor Unite, care promovează schimbarea și conectează țările la informații, experiența și resursele necesare pentru a ajuta oamenii să-și construiască o viață mai bună.

Design: Complexul Editorial “Elan Inc”, Republica Moldova, Chișinău, str. Mesager, 7, Tel.: (373 22) 74-57-71

Tipar: SC “Elan Poligraf” SRL, Republica Moldova, Chișinău, str. Mesager, 7, Tel.: (373 22) 74-58-00

ISBN 978-9975-66-113-3

316.346.2

C 19

CUVÂNT ÎNAINTE.....	4
CAPITOLUL I. Statistica de gen și indicatorii sensibili la dimensiunea de gen	7
1.1. Scurtă introducere în tematica genurilor sociale.....	9
1.2. Ce este statistica de gen și de ce este necesară?.....	12
1.3. Indicatorii sensibili la dimensiunea de gen.....	14
CAPITOLUL II. Statistica generală – noțiuni de bază.....	19
2.1. Semnificații ale cuvântului „STATISTICA”.....	21
2.2. Definiția statisticii.....	22
a) Ce se prezintă ca latură cantitativă a fenomenelor?....	22
b) Ce înțelegem prin fenomene socio-economice de masă, fenomene ce sunt variabile în timp și spațiu?.....	22
2.3. Conceptele de bază ale statisticii.....	24
2.4. Scalele de măsurare utilizate frecvent în cercetările statistice.....	26
2.5. Sistematizarea și prezentarea datelor statistice.....	28
2.6. Elemente ale teoriei corelației.....	45
a) Ce este corelația?.....	45
b) Care este diferența între variabila dependentă și cea independentă?.....	45
c) Ce metode statistice sunt folosite pentru stabilirea corelației?.....	45
CAPITOLUL III. Analiza datelor statistice dezagregate în funcție de sex : corelații intra și inter-sectoriale.....	47
3.1. Viața publică	50
3.2. Piața muncii și ocuparea.....	61
3.3. Protecția socială - pensii.....	72
3.4. Sănătatea	84
CAPITOLUL IV. Utilizarea datelor statistice dezagregate în funcție de sex pentru analiza de gen și/sau evaluarea impactului de gen al politicilor publice.....	97
4.1. Egalitatea de gen și integrarea perspectivei de gen în politicile publice și strategii.....	99
4.2. Analiza de gen.....	103
4.3. Evaluarea impactului de gen.....	108
ANEXE.....	117
A. Lista indicatorilor sensibili la dimensiunea de gen adoptată de ONU	119
B. Instrumentele legislative internaționale și naționale care susțin dezvoltarea statisticii de gen.....	122
C. Glosarul de termeni de gen.....	125
BIBLIOGRAFIE.....	131

Prezentul ghid apare în cadrul proiectului comun PNUD, UNIFEM, UNFPA „Consolidarea sistemului statistic național”, la inițiativa Biroului Național de Statistică, în strânsă colaborare cu programul Fondului Națiunilor Unite pentru Femei (UNIFEM) “Promovarea egalității de gen în planurile și politicile naționale de dezvoltare”.

Lucrarea se dorește a fi un ghid practic destinat utilizatorilor de statistici dezagregate în funcție de sex, pentru a-i ajuta în demersul lor de a înțelege mai bine termenii conceptuali folosiți, utilitatea datelor statistice pentru măsurarea inegalităților de gen și modul în care aceste date pot fi folosite cu eficiență maximă, în scopul corectării acestor inegalități, în mod special prin elaborarea de politici publice.

Ghidul se adresează tuturor celor interesați de problematica de gen. Sperăm că această lucrare va fi utilă în egală măsură atât reprezentanților autorităților administrației publice centrale și locale, implicați în luarea de decizii în sfera politică și economică, cât și organizațiilor neguvernamentale, reprezentanților mediului academic, mass-media care monitorizează și analizează situația egalității de șanse.

Ghidul este structurat în patru capitole, plus o secțiune de anexe, fapt ce oferă o perspectivă comprehensivă asupra importanței utilizării statisticilor de gen și a datelor statistice dezagregate în funcție de sex, pentru evaluarea stării societății în ce privește gradul de egalitate de gen la care s-a ajuns și pentru a oferi analize necesare elaborării și implementării unor politici publice care să corecteze inegalitățile existente și de care să beneficieze în egală măsură femeile și bărbații din Republica Moldova. Pentru că ne-am propus să explicăm modalitățile în care pot fi folosite cât mai eficient datele dezagregate în funcție de sex și statisticile de gen la general, am însoțit explicațiile teoretice cu exemple practice ori de câte ori acest lucru a fost posibil.

Prin urmare, primul capitol este unul de introducere în problematica genurilor sociale și a statisticii de gen, punând accent pe dezvoltarea cadrului conceptual, definițiilor și diferențelor între concepte, precum și pe necesitatea utilizării statisticii de gen.

Capitolul al doilea transpune pe înțelesul nespecialiștilor principalele elemente ale statisticii ca disciplină de studiu prin intermediul exemplurilor, astfel încât utilizatorii de date statistice să reușească să se descurce mai ușor în înțelegerea conceptelor și în folosirea datelor pentru analize.

Capitolul al treilea prezintă importanța corelațiilor de date statistice dezagregate în funcție de sex, pentru abordarea integrată

a soluționării anumitor probleme și elaborarea unor politici publice sectoriale coordonate. Altfel spus, am încercat să prezentăm exemple de analiză inter-sectorială a datelor, reliefând, pe cât posibil, o problemă de gen cu cauzele și efectele sale.

În ultima secțiune a ghidului explicăm cum poate fi folosită analiza datelor statistice dezagregate în funcție de sex pentru realizarea unor politici publice echitabile pentru femei și bărbați, alături de o scurtă prezentare a principiilor analizei de gen și a evaluării impactului de gen în procesul de planificare, implementare și monitorizare al politicilor publice.

Anexele se constituie într-un scurt inventar al instrumentelor legislative internaționale și naționale care susțin dezvoltarea statisticii de gen, împreună cu un dicționar de termeni specifici.

Folosirea datelor dezagregate în funcție de sex și a statisticii de gen este doar un instrument și nu reprezintă o soluție în sine!

Dorim să subliniem faptul că acest ghid practic nu este „o carte de rețete”. Ne propunem doar să Vă oferim instrumentele necesare pentru o mai bună înțelegere a datelor statistice în general și a datelor dezagregate în funcție de sex în special, pentru ca Dumneavoastră, utilizatorii actuali și potențiali de date statistice, să reușiți să faceți analiza de gen necesară planificării, elaborării, implementării, monitorizării și evaluării unor politici echitabile pentru femei și bărbați.

Autorii
Chișinău,
Noiembrie 2008

STATISTICA DE GEN ȘI
INDICATORII SENSIBILI LA
DIMENSIUNEA DE GEN

În primul capitol al ghidului vom prezenta o scurtă introducere în tematica genurilor sociale și a importanței pe care analiza acestora o au în realizarea unei societăți echitabile pentru toți membrii ei: femei și bărbați. Ne vom familiariza cu termenii de statistică de gen, date statistice dezagregate în funcție de sex și indicatori sensibili la dimensiunea de gen ca instrumente de evaluare a problemelor structurale ale societății, impactului de gen pe care îl are o politică și/sau strategie sau program și, nu în ultimul rând, de măsurare a gradului de egalitate de gen la care a ajuns societatea.

1.1. Scurtă introducere în tematica genurilor sociale

În societate femeile și bărbații nu au aceleași roluri, resurse, nevoi și interese. Nu participă în mod egal la luarea deciziilor. Valorile atribuite “muncii femeilor” și “muncii bărbaților” nu sunt aceleași. Aceste diferențe variază de la o societate la alta, de la o cultură la alta și de la o țară la alta. Multe politici și strategii nu iau în considerare aceste diferențe, iar rezultatul este că serviciile și infrastructurile publice și private, precum și domeniile ca ocuparea forței de muncă, instruirea, mediul de afaceri și cel politic nu sunt întotdeauna create ținându-se cont de nevoile specifice femeilor și bărbaților. De cele mai multe ori este luat în considerare doar etalonul masculin.

Nașterea unui copil este un eveniment fără egal în viața unei familii. În așteptarea momentului nașterii se fac o mulțime de pregătiri. Dacă se știe că este fată, i se **pre-gătește** cel mai adesea „trusoul roz”, iar, dacă se știe că este băiat, i se **pre-gătește** „trusoul bleu”.

Este doar o diferență de culoare? Evident **NU**. Familia pregătește nou-născutului odată cu culoarea trusoului un set aproape complet de așteptări care îi predetermină existența: dacă este fată, atunci va trebui să *facă/să nu facă...*, să *fie/să nu fie...*, să *arate/să nu arate așa....*, să *învețe/să nu învețe...*, când va fi mare ...*să ajungă/să nu ajungăetc.*, iar dacă este băiat atunci.....

Aceste așteptări sunt cadre valorice care ne formează, ne fac să devenim „femeie” sau „bărbat” în înțelesul social al termenilor.

Familia este prima care ne transmite acest mesaj simbolic, iar pe parcursul vieții noastre i se alătură școala, biserica, mass media, societatea în ansamblu.

Genul se referă la diferențele dintre femei și bărbați determinate **social și cultural**, care sunt învățate și care se schimbă în timp. Aceste diferențe constituie răspunsuri ale influențelor sociale și culturale bazate pe sex. Prin urmare, problematica de gen își trage

rădăcinile din diferențele biologice dintre sexe, însă este formată de factori de mediu, experiențe culturale, tradiții, norme și valori sociale. Aceste diferențe variază mult în interiorul unei culturi și de la o cultură la alta.

Genul este un instrument conceptual cu ajutorul căruia sunt analizate rolurile, responsabilitățile, constrângerile, șansele și nevoile bărbaților și femeilor în orice context.

Inegalitățile de gen sunt formate de-a lungul istoriei relațiilor sociale dintre femei și bărbați. Rolurile și nevoile de gen sunt influențate de clasă, vârstă, rasă și etnie, cultură și religie și de mediul geografic, economic și politic. În orice context social, rolurile de gen pot fi flexibile sau rigide, asemănătoare sau diferite, complementare sau în conflict. Pe lângă diferențele sociale dintre femei și bărbați, mai pot exista diferențe în cadrul aceleiași categorii în ce privește nivelul socio-economic, puterea de decizie, vârsta, etc. Prin urmare, putem afirma pe bună dreptate că diferențele și inegalitățile de gen sunt printre sursele majore de inechitate prezente la nivelul unei societăți.

Termenul de “gen” nu îl înlocuiește pe cel de “sex” care se referă doar la diferențele biologice dintre femei și bărbați. Caracteristicile care țin de sex sunt universale și de neschimbat. Spre deosebire de sex, genul definește relațiile sociale dintre femei și bărbați, care pot fi schimbate prin intermediul influențelor politice, economice sau culturale.

Trebuie reținut faptul că genul reprezintă o diferență structurală care influențează întreaga populație. Nici femeile, nici bărbații nu trebuie tratați ca și cum ar fi un grup special între mai multe astfel de grupuri. În plus, genul influențează și de multe ori întărește diferențele și vulnerabilitățile create de celelalte diferențe structurale, cum ar fi: rasa, etnia, nivelul de bunăstare socială, vârsta, handicapul, orientarea sexuală, etc.

Constant	Sex = Diferențele biologice dintre femei și bărbați	Gen = Relațiile sociale dintre femei și bărbați	Modificabil
	- Diferențe universale și de neschimbat în mod natural; - Nu se modifică în timp și de la o cultură la alta.	- Diferențe create în istoria relațiilor sociale; se pot schimba; - Rolurile femeilor și bărbaților se schimbă în timp și de la o cultură la alta.	

- Doar femeile pot naște și alăpta - Doar bărbații pot insemina	- Femeile pot fi buni Prim-miniștri - Bărbații pot avea grijă de creșterea și educarea copiilor
--	--

Problematika de gen se referă la toate aspectele vieții femeilor și bărbaților, analizând diferențele dintre oportunitățile pe care le au, accesul la resurse și nevoi specifice diferite. Problematika de gen nu înseamnă că sunt analizate și dezbătute doar problemele femeilor. Este vorba despre compararea statutului femeilor cu cel al bărbaților în toate domeniile sociale și analizarea relațiilor și diferențelor dintre femei și bărbați pentru a corecta dezavantajele și inegalitățile produse de rolurile de gen și a asigura o dezvoltare echitabilă atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Deși femeile sunt, în general, grupul dezavantajat, și bărbații pot întâmpina bariere.

Politicile sunt create pentru grupuri de populație formate din femei și bărbați sau au implicații directe pentru acestea, în consecință sunt mai mult sau mai puțin relevante din perspectivă de gen.

Politicile publice afectează diferit femeile și bărbații și, prin urmare, trebuie planificate și elaborate astfel încât să țină cont de aceste diferențe, pentru a nu întări diferențele de gen existente, ci pentru a le corecta și pentru a adresa în mod echitabil interesele și nevoile femeilor și bărbaților. Însă, la o analiză mai atentă, se poate demonstra că politicile care, la prima vedere, par neutre din perspectiva genului, influențează în mod diferit femeile și bărbații. Acest lucru se întâmplă pentru că regăsim diferențe substanțiale în viețile femeilor și bărbaților în majoritatea domeniilor – diferențe care pot face ca politicile în aparență neutre să întărească inegalitățile existente.

Nu există politici neutre din punct de vedere al genului!

1.2. Ce este statistica de gen și de ce este necesară?

Statistica de gen este un domeniu al statisticii care traversează orizontal domeniile tradiționale ale statisticii cu scopul de a identifica, produce, disemina statistici care reflectă realitatea vieții femeilor și bărbaților și a impactului politicilor care adresează probleme de gen.¹ Statistica de gen permite studierea sistematică a diferențelor de gen și a problemelor de gen. Problemele de gen țin de aspecte ale modalităților în care femeile și bărbații inter-relaționează, diferențele existente în accesul și folosirea resurselor, activitățile pe care le fac și modul în care reacționează la schimbări, intervenții și politici.

Mare parte din consensul general curent asupra definiției statisticii de gen derivă din rolul de pionierat jucat de Biroul de Statistică Suedez² în promovarea statisticilor de gen la nivel național și a dezvoltării statisticii de gen la nivel global. În general, se consideră că există trei cerințe de bază pentru realizarea statisticilor de gen³:

Statistica de gen

1. Toate datele statistice referitoare la persoane trebuie colectate, centralizate și prezentate dezagregate în funcție de sex;
2. Toate variabilele și caracteristicile trebuie analizate și prezentate având criteriul "sex" drept criteriu de clasificare primar și general;
3. Trebuie făcute eforturi speciale pentru a identifica problemele de gen și pentru a asigura colectarea datelor referitoare la aceste probleme și diseminarea lor publică.

Publicația "Engendering Statistics. A tool for Change", realizată de Biroul de Statistică Suedez, identifică drept componente ale statisticii de gen și alte două chestiuni⁴:

4. Formularea conceptelor și definițiilor folosite în procesul de colectare a datelor care reflectă în mod adecvat diversitatea femeilor și bărbaților și captează toate aspectele vieții lor; și
5. Dezvoltarea de metode de culegere a datelor care să țină cont de stereotipurile de gen și de factorii sociali și culturali care ar putea produce confuzii de gen în interpretarea datelor.

¹ Conform definiției adoptate de UNECE, Making Gender Statistics, <http://www.unecce.org/stats/gender/genstats/genstats-1.htm>

² Statistics Sweden

³ Lorraine Corner, "From Margins to Mainstream: From Gender Statistics to Engendering Statistical Systems", UNIFEM in Asia-Pacific & Arab States, p.2

Cerința de a identifica aspectele de gen apare datorită faptului că există nevoi de date statistice pe subiecte care pot avea o relevanță mai mare pentru un sex și mai mică pentru celălalt. În plus, trebuie luat în considerare faptul că politicile și programele pot avea un impact diferit asupra femeilor și bărbaților, prin urmare, este nevoie să fie monitorizate separat din acest punct de vedere.

Statistica de gen nu înseamnă doar producerea de date statistice referitoare la femei, și este mai mult decât simpla dezagregare a datelor statistice în funcție de sex. Producerea de statistici care să reflecte în mod adecvat aspectele de gen implică faptul că toate statisticile trebuie să fie produse luând în considerare realitățile socio-economice diferite ale femeilor și bărbaților la nivelul societății. Acest lucru înseamnă că toate datele statistice (atât cele referitoare la indivizi, cât și cele care nu sunt legate în mod direct de indivizi) trebuie să fie colectate, compilate și analizate luându-se în considerare factorii de gen care influențează diferit femeile și bărbații. Acest lucru se poate numi integrarea perspectivei de gen în statistici.⁵

Pentru îmbunătățirea statisticii de gen la nivel național este absolut necesară existența unei cooperări între utilizatorii și furnizorii de date statistice. Utilizatorii de statistici au nevoi specifice pe care furnizorii de date statistice trebuie să le acopere prin producții statistice specifice. Acest proces se realizează printr-un dialog permanent între utilizatori și furnizori. Utilizatorii trebuie să-și formuleze cererile pe baza nevoilor pe care le au, iar furnizorii trebuie să răspundă nevoilor specifice ale utilizatorilor. Adesea, însă, utilizatorii nu au cunoștință despre existența anumitor tipuri de statistici și/sau nu știu cum să-și formuleze clar cererile. Pe de altă parte, furnizorii de date statistice nu sunt întotdeauna sensibili la nevoile utilizatorilor sau la dimensiunea de gen a muncii lor. Utilizatorii trebuie să învețe cum să comunice eficient nevoile pe care le au și cum să folosească datele statistice în munca lor, iar furnizorii trebuie să înțeleagă aspectele de gen și problemele care trebuie să fie reflectate prin procesul de culegere și prezentare a datelor statistice. Doar printr-o colaborare strânsă și continuă între aceste două grupuri de actori sociali se pot produce statistici de gen comprehensive, care să răspundă nevoilor concrete ale utilizatorilor, să poată fi înțelese și folosite de oricine.

⁴ B. Hedman, F. Perucci, P. Sundström "Engendering Statistics - A tool for change", Statistics Sweden, 1996, p. 11

⁵ În limba engleză "Gender mainstreaming in statistics"

1.3. Indicatorii sensibili la gen

Indicatorii sunt date care însumează o mare cantitate de informații într-un singur număr, în așa fel încât să arate o schimbare în timp, în comparație cu o normă. Prezența comparației cu o normă din interpretarea lor, diferențiază indicatorii de statistică, care prezintă date factuale. Un indicator sensibil la gen poate fi definit ca un indicator ce captează schimbările de gen survenite în societate într-o perioadă de timp.

În vreme ce statistica de gen oferă indicații factuale despre situația femeilor și a bărbaților, indicatorii sensibili la gen oferă dovezi directe ale statutului femeilor sau al bărbaților în relație cu un standard normativ agreat sau un grup de referință clar definit.

Statistică de gen	Indicator sensibil la gen
60% din femeile din țara X sunt alfabetizate, (eventual) în comparație cu 30% cu 5 ani în urmă.	60% din femeile din țara X sunt alfabetizate, în comparație cu 82% din bărbați, și în comparație cu 30%, respectiv 52% cu 5 ani în urmă.
82% dintre bărbații din țara X sunt alfabetizați, (eventual) în comparație cu 52% cu 5 ani în urmă.	Norma sau grupul de referință sunt bărbații din aceeași țară, însă în alte cazuri pot fi alte grupuri de femei.

Diferența dintre statistica de gen și indicatorii sensibili la gen

Indicatorii sensibili la gen, la nivel național, servesc celor care elaborează și adoptă politici ca mijloace de măsurare a inegalităților de gen. De asemenea, oferă informații despre cum pot fi elaborate politicile astfel încât să se reducă aceste inegalități și să fie promovată egalitatea de gen. Indicatorii sensibili la gen ar trebui să corecteze prejudiciile inerente care apar la nivelul multor indicatori la nivel național, cum ar fi Produsul Intern Brut (PIB), care nu măsoară deloc contribuția adusă de munca neplătită a femeilor, neincluzând-o ca muncă în sistemul național de conturi.

În general, există patru mari categorii de indicatori sensibili la gen:

1. Indicatori dezagregați în funcție de sex

Exemple:

- procentajul de femei comparativ cu procentajul de bărbați membri ai Parlamentului;
- rata de ocupare a femeilor comparativ cu a bărbaților.

Problema care se pune în acest caz este cât de departe mergem cu analiza și cu dezagregarea datelor, pentru că pot exista mari diferențe la nivelul unui indicator între diverse grupuri, fie ele de femei sau de bărbați, în funcție de grupa de vârstă, nivelul de venit, originea etnică, etc.

De exemplu, dacă ne uităm la indicatorul ocupare pe piața muncii salarizate vom observa că, în plus față de dezagregarea datelor pe sexe, putem dezagrega datele pe grupe de vârstă, în funcție de nivelul de educație, în funcție de mediul de reședință (rural/urban), după activitățile economice, după grupe de ocupații, după statutul profesional, după forma de proprietate, etc.

Prin urmare, un indicator dezagregat doar în funcție de sex arată, în general, media diferențelor de gen, de vreme ce poate ascunde variații mari în cadrul subgrupurilor de același sex. Cu toate acestea, indicatorii dezagregați în funcție de sex sunt relevanți pentru planificarea și elaborarea politicilor și programelor publice.

2. Indicatori de gen specifici

Exemple:

- *numărul cazurilor de viol raportate, ajunse în instanța de judecată, unde victimele sunt aproape exclusiv femei;*
- *numărul cazurilor de cancer de prostată, care vizează exclusiv bărbații, etc.*

Indicatorii de acest tip sunt relevanți pentru măsurarea, în special, a stării de sănătate a populației, pe chestiuni specifice femeilor sau bărbaților.

3. Indicatori cu relevanță de gen

Exemple:

- *numărul de creșe și grădinițe dintr-o anumită zonă;*
- *distanța până la cele mai apropiate facilități de îngrijire a sănătății și educație.*

În general, femeile sunt cele care se ocupă de creșterea și îngrijirea copiilor, așa încât numărul facilităților de acest fel are relevanță pentru situația femeilor. În același fel, dacă mai degrabă femeile, decât bărbații, sunt cele care își duc copiii la clinici de sănătate și îi însoțesc la/de la școală, acest indicator are relevanță de gen implicită. Acest tip de indicatori au importanță pentru obținerea de informații legate de folosirea timpului de către femei și bărbați sau pentru determinarea unora dintre cauzele absenței femeilor de pe piața muncii salariate.

4. Indicatori aleși mai degrabă de femei decât de bărbați și vice-versa

Exemple - dimensiunile guvernării:

- femeile tind să favorizeze mult mai puțin decât bărbații darea de mită pentru accesul la servicii de interes public;
- femeile tind să voteze partide și candidați cu programe electorale ce cuprind politici pentru familie, educație și sănătate, în vreme ce bărbații tind să voteze partide și candidați cu oferte electorale.

Asemenea indicatori reies în special din cercetări calitative și nu trebuie să se refere neapărat la chestiunile legate de gen, ci reflectă diferențele existente în preferințele/prioritățile femeilor și bărbaților referitoare la diversele dimensiuni ale sectorului analizat. Cu toate acestea, la o analiză în profunzime a cauzelor acestor diferențe dintre preferințele/prioritățile femeilor și bărbaților ajungem tot la diferențele dintre rolurile de gen.

O altă clasificare a indicatorilor sensibili la gen se face în funcție de tipul lor: **indicatori cantitativi** și **indicatori calitativi**. Diferențele dintre ei se referă la tipul de informații și de cunoștințe pe care fiecare îl generează:

Indicatorii cantitativi

Oferă informații cuantificate în sume și mărimi

Indicatorii calitativi

- Oferă informații mai complexe și mai nuanțate.
- Nu cantitatea informațiilor este decisivă, ci calitatea lor

Exemplu: datele statistice dezagregate în funcție de sex sunt indicatori cantitativi tipici.

Exemplu: auto-aprecierea stării de sănătate personală ca foarte bună, bună, satisfăcătoare, rea și foarte rea.

Deși indicatorii cantitativi sunt mai ușor de produs și, deci, sunt cei mai răspândiți, aceștia au anumite limitări. Cea mai importantă este aceea că nu oferă modele sociale mai largi, arătând mai degrabă efectele și mai puține lucruri despre cauzele pentru care relațiile de gen s-au format într-un anumit fel sau despre modalitățile în care pot fi schimbate. Prin urmare, sistemul indicatorilor cantitativi trebuie completat de analiza de gen, care implică examinarea (uneori la nivel micro) relațiilor sociale dintre femei și bărbați, precum și trăsăturile structurale ale societății care întăresc și perpetuează inegalitățile de gen.

Analiza de gen va arăta care sunt indicatorii calitativi necesari pentru surprinderea calității schimbărilor, așa cum sunt percepuți ei chiar de femei și bărbați. Deoarece indicatorii calitativi sunt obținuți de obicei prin metode participatorii de informație și colectare a datelor, aceștia pot reflecta mai bine situația femeilor și bărbaților și schimbările survenite decât cercetările cantitative, în care opiniile femeilor adesea pot fi invizibile.

Indicator cantitativ	Indicator calitativ
Rata de ocupare și de inactivitate pe piața muncii a femeilor și bărbaților, pe o perioadă de timp (exprimată în procente)	Modul în care ratele de ocupare și de inactivitate influențează relațiile de gen în gospodării, diviziunea de gen a muncii și statutul femeilor, așa cum sunt percepute de femei și bărbați

Datele pot fi extrase din "Ancheta asupra forței de muncă"

Datele pot fi aflate printr-un sondaj de opinie

Diferența dintre statistica de gen și indicatorii calitativi

Cei mai importanți indicatori sensibili la gen sunt clasificați în 10 clase principale. Acest sistem de clasificare a fost adoptat la recomandarea Națiunilor Unite, iar domeniile prioritare au fost determinate prin Platforma de Acțiune de la Beijing, în 1995 (vezi Anexa A).

Într-o măsură destul de mare, putem spune că există date statistice dezagregate în funcție de sex și indicatori sensibili la gen.⁶ Cu toate acestea, încă rămân probleme legate de vizibilitatea lor, de nivelul de detaliere, alegerea domeniilor de colectare a datelor și, nu în ultimul rând, bugetarea neadecvată a dezvoltării statisticii de gen. Pentru utilizatorii de date, care nu sunt specialiști în chestiuni de statistică, este dificil să obțină o perspectivă de ansamblu din tabele separate, izolate disponibile în diverse domenii statistice. Faptul că aspectele de gen sunt relevate în aproape toate domeniile statistice le face, într-o oarecare măsură, să devină invizibile. Prin urmare, există nevoia realizării unor materiale sau publicații speciale care să ofere o perspectivă de gen foarte clară, sau analiza datelor statistice trebuie să cuprindă explicit o analiză a aspectelor de gen.

⁶ În principal datorită Declarației și Platformei de Acțiune de la Beijing (1995)

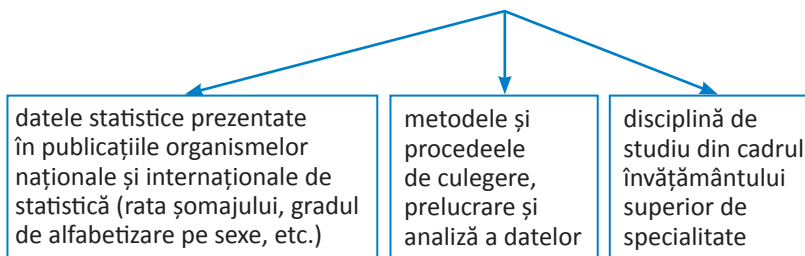
STATISTICA GENERALĂ –
NOȚIUNI DE BAZĂ

În acest capitol vom face primii pași spre cunoașterea statisticii care stă la baza procesului de decizie în economia contemporană. Statistica prezintă suplimentul științific care are menirea să completeze abilitățile unui bun manager cum ar fi experiența și intuiția. Scopul urmărit este de a prezenta modul în care statistica, în special cea de gen, poate fi folosită în procesul de luare a deciziilor, în acceptarea sau respingerea unor soluții posibile. În favoarea statisticii pot fi aduse următoarele constatări:

- a) aceasta oferă instrumente ce permit să descrie și să prezinte în modul cel mai potrivit informațiile: sub formă de tabele sau grafice,
- b) dispune de metode statistice ce permit obținerea de previziuni credibile privind variabilele de interes,
- c) pentru luarea unor decizii corecte nu este necesar de a face studii costisitoare pe colectivități numeroase (mari), fiind suficiente informațiile obținute prin aplicarea metodelor de eșantionare.

2.1. Semnificații ale cuvântului „STATISTICA”

Termenul de statistică are mai multe semnificații care diferă în funcție de cine îl folosește și cu ce scop. Astfel, acest cuvânt poate să ducă cu gândul la:

2.2. Definiția statisticii

Statistica este știința care se ocupă de cercetarea/analiza laturii cantitative a fenomenelor socio-economice de masă, fenomene ce sunt variabile în timp și spațiu.

a) Ce înțelegem prin latură cantitativă a fenomenelor?

Spre exemplu, ne propunem să cercetăm un fenomen social important pentru dezvoltarea economică a țării: EDUCAȚIA. Cu acest

scop, vor fi colectați mai mulți indicatori care vor descrie acest fenomen, printre care și **Elevi/studenti pe tipuri de instituții**. Analiza comparativă a numărului concret de elevi/studenti care își fac studiile în instituțiile de învățământ primar și secundar general, secundar profesional, mediu de specialitate (colegii), superior - va constitui analiza laturii cantitative a repartiției elevilor/studentilor pe tipuri de instituții, teoretic vorbind.

b) Ce înțelegem prin fenomene socio-economice de masă, fenomene care sunt variabile în timp și spațiu?

Cercetarea statistică are un specific, și anume faptul că obiectul de studiu al acesteia îl constituie fenomenele și procesele ce se produc într-un număr mare de cazuri individuale (sunt fenomene de masă) care variază de la un element la altul, de la un caz la altul, sunt forme individuale de manifestare în timp, în spațiu și ca formă organizatorică. Astfel, urmare a prelucrării datelor, se obțin rezultate generalizatoare, rezultate din observații individuale. În plus, generalizările deduse dintr-o investigație statistică sunt adevărate doar **în medie**. Ele pun în evidență numai comportamentul tipic (comun) al tuturor obiectelor luate în studiu și nu descriu comportamentul elementelor luate separat, deoarece există o stabilitate mai mare în colectivitate decât în individ.

Pentru claritate ne vom referi la un exemplu practic, cum ar fi:

Cercetarea statistică destinată stabilirii diferenței/asemănării între remunerarea salarială a femeilor și a bărbaților în Republica Moldova.

La baza unei astfel de cercetări vor sta informațiile privind plățile salariale efectuate de către angajatorii naționali pentru munca contractată în funcție de sex pe perioada unei luni, trimestru, etc. (în funcție de obiectivul cercetării). În studiu vor fi cuprinse unitățile economico-sociale cu un număr de salariați de 20 și mai multe persoane care desfășoară activități în sfera economiei naționale. Informațiile vor fi colectate în așa fel încât să

permită stratificarea rezultatelor în profil teritorial, în dependență de profesie, în funcție de forma de proprietate a unității, etc. Pentru a răspunde la întrebarea: „Cum s-a modificat pe parcursul unei luni/trimestru/an politica de salarizare a femeilor și a bărbaților?” cercetarea va fi repetată cu periodicitatea de o lună/trimestru/an. În continuare este prezentată tabelar o secvență a rezultatelor unei astfel de cercetări:

Tabelul nr.1 Salariul mediu în luna septembrie după activități economice

lei

	2006		2007	
	F	B	F	B
Salariați, total	1472,7	2162,6	1808,6	2489,9
Agricultură, economia vânatului și silvicultură	848,9	1031,9	1140,3	1352,6
Pescuit	1267,7	1182,8	1650,0	1297,6
Industrie	1951,3	2577,8	2136,9	2965,4
Construcții	2112,2	2851,0	2832,0	3529,3
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale	1392,3	1749,9	1852,8	2278,6
Hoteluri și restaurante	1416,3	1885,3	1730,6	2421,8
Transporturi și comunicații	2316,3	2808,0	2896,1	3243,5
Activități financiare	2926,6	3418,0	3330,0	4400,9
Tranzacții imobiliare	1970,5	2289,4	2690,5	2857,4
Administrație publică	1950,8	3200,0	1934,7	2457,4
Învățământ	1136,3	1319,6	1411,9	1721,6
Sănătate și asistență socială	1205,4	1642,6	1649,8	2247,1
Alte activități de servicii colective, sociale și personale	1119,1	1512,1	1466,2	1966,8
activități recreative, culturale și sportive	928,6	1236,9	1240,2	1718,5

salariul mediu al unei femei din domeniul industriei în septembrie 2006 a constituit 1951,3 lei

Sursa: BNS, Cercetarea statistică privind Repartizarea efectivului de salariați conform mărimii salariului calculat pentru luna septembrie (în unitățile economico-sociale cu un număr de salariați de 20 și mai multe persoane).

În tabel, după cum ați remarcat, sunt prezentate doar câte o valoare salarială pentru fiecare categorie în parte în funcție de sex, an, sferă de activitate (*ex: salariul mediu al unei femei ce activează în domeniul industriei în septembrie 2006 a constituit 1951,3 lei*). Această modalitate de prezentare a datelor și constituie punctul forte al cercetărilor statistice de masă, care permit înlocuirea a zeci, sute, mii de valori ale caracteristicii înregistrate (în cazul nostru salariu) printr-un singur nivel, o singură valoare care reflectă prin mărimea sa trăsătura distinctă a termenilor din care a fost calculată, și care poate fi preluată ca tendință în manifestarea fenomenului.

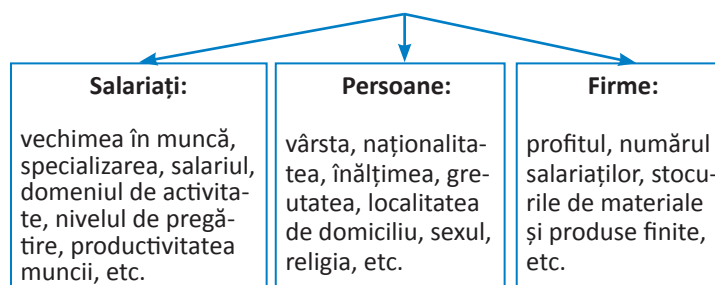
2.3 Conceptele de baza ale statisticii

Utilizarea statisticii presupune stăpânirea unui limbaj specific. Cunoașterea semnificației termenilor folosiți este prima condiție a înțelegerii domeniului dat. În continuare vor fi prezentate o serie de concepte care stau la baza procedurilor de analiză statistică. Ne vom axa mai mult asupra aspectului funcțional al conceptelor, fiind conștienți de faptul că o descriere succintă nu poate acoperi toate laturile obiectului cercetat.

Caracteristica este ceea ce poate fi măsurat, verificat sau poate fi schimbat în cercetare. Ea prezintă însușirea, trăsătura comună a unităților unei colectivități.

Un prim concept al analizei statistice este **caracteristica**.

Exemple de caracteristici statistice pentru:

Valorile înregistrate de aceeași caracteristică pentru diferiți indivizi se numesc **variante**.

Caracteristicile statistice se mai numesc **variabile statistice** deoarece au proprietatea de a-și schimba valoarea în timp și spațiu de la o unitate observată la alta.

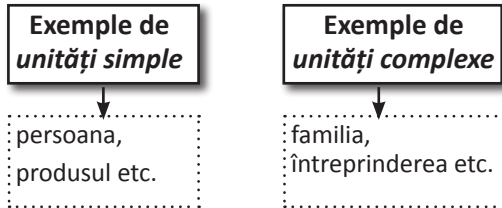
a) Un alt concept este **populația/colectivitatea statistică**.

Prin **populație/colectivitate statistică** se înțelege o colectivitate de obiecte, persoane, păreri, gânduri, evenimente, opinii etc. care sunt supuse cercetării.

Cu cât este mai numeroasă o colectivitate, cu atât devine mai dificilă cercetarea tuturor elementelor ei. O astfel de cercetare poate fi consumatoare de timp și resurse. Ca soluție poate servi extragerea unei sub-colectivități din colectivitatea generală (numită și **colectivitate parțială, eșantion** sau **colectivitate de selecție**). În felul acesta, se vor calcula parametrii colectivității generale în baza rezultatelor obținute în colectivitatea de selecție, iar indicatorii calculați pentru eșantion se presupune că ar fi fost găsiți dacă s-ar fi cercetat colectivitatea în ansamblu. Veridicitatea acestei presupuneri depinde de modul în care a fost extras eșantionul, iar de acuratețea acestui proces depinde succesul cercetării.

Reprezentativitatea eșantionului este aspectul crucial al oricărui proces de cercetare pe bază de sondaj statistic.

Statistica abordează **colectivități statice** care exprimă o stare, un nivel, la un moment dat și **colectivități dinamice** care caracterizează un proces, o devenire în timp.

Spre exemplu, totalitatea cifrelor prezentate în tabelul nr.1 prezintă date statistice prelucrate.

Unitățile statistice sunt elementele din care se compun colectivitățile statistice. Ele sunt de două tipuri simple și complexe.

Datele statistice reprezintă valorile numerice obținute prin numărare, măsurare sau calcul statistic. Ele pot fi primare, prelucrate, publicate sau stocate în baze sau bănci de date. Mesajul datelor statistice este informația statistică.

Variabilele cu care se operează în analizele socio-economice capătă o semnificație aparte în momentul în care sunt analizate din punct de vedere cantitativ. Spre exemplu, a trage o concluzie precum că în țară este un nivel scăzut de bunăstare a populației, nu este suficient fără a aduce o argumentare cifrică bazată pe observații. Ca rezultat, vom avea posibilitatea de a face o analiză multilaterală a nivelului de bunăstare, precum și vom putea compara nivelul real cu cel prognozat, cu cel din perioadele trecute, cu cel din alte unități teritoriale, etc. Aprecierea cantitativă a variabilelor socio-economice dă posibilitatea măsurării interdependențelor (legăturilor) din economie, precum și cuprinderea acestor variabile în modele de previziune, de optimizare.

Exemple de indicatori:

- Salariul mediu în luna septembrie 2007 al unei femei în RM -1808,6 lei
- Salariul mediu în luna septembrie 2007 al unui bărbat în RM - 2489,9 lei
- Numărul femeilor care au comis infracțiuni în anul 2007 – 1736 persoane
- Numărul bărbaților care au comis infracțiuni în anul 2007 –11750 persoane etc.

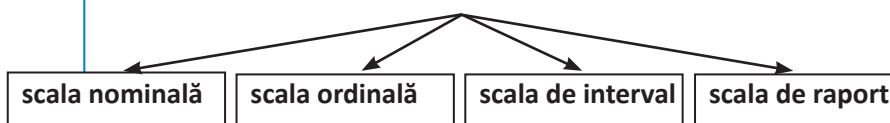
Indicatorul statistic reprezintă expresia numerică a unor fenomene, procese, activități sau categorii economice și sociale, definite în timp, spațiu și structură organizatorică.

2.4 Scalele de măsurare utilizate frecvent în cercetările statistice

Este evident că în orice măsurare este loc pentru greșeli, erori întâmplătoare, dar motoul statistic este de a face tot posibilul de a le evita sau minimiza. Este important de știut că cantitatea informațiilor prestată de variabilele statistice depinde foarte mult de scala de măsurare a acestora. Fiecare scală are specificul său de prelucrare și analiză.

Una din cele mai grave greșeli care este comisă în analiza statistică este ignorarea scalei de măsurare a caracteristicilor analizate.

În statistică folosim patru niveluri de măsurare:

a) **Scala nominală** se referă la caracteristicile calitative exprimate prin cuvinte.

Exemple de caracteristici nominale:

profesia, starea civilă, domeniul de activitate, sexul, etc.

Caracteristicilor nominale le pot fi atribuite câte o valoare numerică fiecărei variante, cu sensul de codificare. **ATENȚIE!** Aceste numere au o singură destinație: de a identifica unitățile similare din interiorul colectivității cu scopul stabilirii unor grupe/categorii distincte.

Spre exemplu:

- codificarea activităților economice,
- codificarea stării civile,
- codificarea unităților teritoriale administrative, etc.

- cu ajutorul codurilor atribuite fiecărei variante se face o diferențiere de specie, dar nu și de grad;
- nu sunt posibile operații matematice cu valorile numerice asociate variantelor.

b) **Scala ordinală** la fel se utilizează pentru caracteristici necuantificabile, dar care permit ierarhizarea variantelor. Aceste caracteristici sunt ordonate crescător

Exemple de caracteristici ordinale:

- categoriile de specialitate acordate medicilor (superioară, I, II, III);

sau descrescător, acordându-i-se fiecăreia un număr (rang) care reflectă poziția sa în șir.

- *gradele de invaliditate acordate persoanelor cu dezabilități fizice (I, II, III),*
- *calificativele acordate stării de sănătate a populației (foarte bună, bună, satisfăcătoare, rea, foarte rea), etc.*

Scala ordinală nu permite compararea cu cât mai mare sau mai mică este valoarea unei caracteristici față de alta. Spre exemplu, noi știm că un hotel de 5 stele este mai bun decât unul de 3 stele, dar noi nu vom putea niciodată spune cu cât este un hotel de o categorie mai bun decât un hotel de altă categorie.

c) Scala de interval permite atât ordonarea valorilor caracteristicilor analizate, cât și prezentarea diferențelor între acestea. În plus, față de scala nominală și cea ordinală, intervalele între categoriile de pe scală sunt presupuse a fi egale.

Exemple de caracteristici măsurate pe scală de interval:
timpul calendaristic; temperatura; vârsta persoanelor etc.

Scala de interval nu are un punct zero absolut. În așa fel, afirmații comparative de genul „de două ori mai mult“, „de patru ori mai puțin“ etc. nu pot fi făcute pentru compararea valorilor specifice măsurate pe o scală de interval.

Pentru claritate, vom prezenta două exemple practice de analiză a caracteristicilor măsurate pe scală de interval :

- *putem afirma* că o persoana de 35 de ani este mai mare decât una de 17 ani, precum și faptul că diferența între vârste este de 18 ani, *dar nu va fi corectă afirmația* că persoanele de 15-19 ani au o diferență de vârstă de 2,5 ori mai mică decât persoanele din categoria de vârstă de 19-29 ani;
- *vom afirma* că distanța între datele de 20 și 30 a lunii calendaristice este de 10 zile, *dar nu vom putea afirma* că data de 30 a lunii este de 2 ori mai mare decât 15, sunt două zile la fel, fără deosebiri evidente doar că sunt situate în diferite momente ale timpului.

d) Scala de raport, ca și cea de interval, este folosită pentru caracteristici numerice.

Exemple de caracteristici măsurate pe scală de raport:
profit, salariu, venituri din vânzări, export, import etc.

- Pentru acest tip de caracteristici sunt permise toate operațiile matematice.
- Punctul zero al scalei este dat în mod natural, în așa fel sunt acceptate afirmațiile de genul: de două ori mai mare decât etc.

Majoritatea procedurilor de prelucrare statistică nu fac diferență între caracteristicile măsurate pe scală de interval de cele măsurate pe scală de raport.

2.5. Sistematizarea și prezentarea datelor statistice

După ce datele statistice au fost colectate din surse de date publicate, din observări totale sau din observări parțiale, ele trebuie organizate astfel încât să faciliteze prelucrarea și analiza lor statistică. De aceea, ne vom referi mai întâi la modalitățile de sistematizare a datelor, după care la tipurile de prezentări și reprezentări a informațiilor structurate.

A. Sistematizarea datelor statistice

Sistematizarea datelor se realizează prin **gruparea/clasificarea datelor statistice**, adică prin împărțirea lor în grupe/clase omogene, după unul sau mai multe criterii de grupare/clasificare.

O grupă/clasă este **omogenă** dacă unitățile din interiorul ei au aproximativ aceleași valori ale caracteristicii, diferențele fiind foarte mici.

În cazul în care sistematizarea datelor statistice se face după o variabilă nenumerică, procesul se numește **clasificare**. Atunci când sistematizarea datelor se efectuează după o variabilă (caracteristică) numerică – se numește **grupare**.

În urma grupării/clasificării datelor statistice se pierde o parte din informația inițială, însă se înlesnește cunoașterea proprietăților de bază ale colectivității și, de asemenea, se înlesnește înțelegerea legăturilor dintre caracteristicile utilizate.

La sistematizarea datelor se va ține cont de următoarele reguli:

- **completitudinea informațiilor** – ceea ce presupune că toate unitățile statistice vor fi incluse în clasele, intervalele noi formate;
- **omogenitatea** - reprezintă condiția de a include într-o clasă numai elemente cu valori apropiate;
- **unicitatea clasificării** – impune apartenența fiecărui element unei singure clase

Pentru a facilita înțelegerea regulilor prezentate mai sus, vom recurge la un exemplu practic de grupare a datelor:

Exemplu de grupare a datelor:

Disponem de informații privind vârsta a 20 persoane care au suferit intervenții medicale în luna curentă: 15,20,25,35,58,45,47,65,85,45,78,45,45,35,36,38,26,23,27,28

Intenționăm să grupăm datele pe grupe de vârstă, pentru a vedea, care categorie de vârstă a fost supusă preponderent riscului de îmbolnăvire în luna dată.

În primul rând, stabilim limitele grupelor de vârstă: fie aleator, fie utilizând procedee statistice speciale (gruparea datelor pe intervale de variație de lungimi egale, neegale, etc.). Indiferent de modalitatea de grupare utilizată vom fi atenți la următoarele momente:

- limita inferioară a primului interval de grupare va fi \leq cu valoarea minimă din seria ce trebuie grupată (în cazul nostru această valoare este 15, de aceea pentru a nu o pierde vom folosi expresia „până la 19”);
- grupele formate vor fi aranjate în ordine crescătoare, nu vor exista rupturi de interval chiar dacă nu au fost înregistrate valori pentru acel diapazon de vârstă (până la 19; 20 - 39; 40 - 59; 60 și peste);
- limita superioară a ultimului interval va fi \geq decât valoarea maximă a seriei de date (vârsta maximă înregistrată a fost 85 de ani, care se înscrie perfect sub expresia: „60 și peste”).

După stabilirea limitelor grupelor de vârstă, se verifică corespondența vârstei respondentului intervalelor de grupare; în momentul în care acestea corespund – observația este atribuită aceluși interval.

În cazul în care sunt respectate condițiile prezentate mai sus, veți obține în categoria „Total” tot atâtea persoane câte observații inițiale (în cazul nostru – 20 persoane); în fiecare grupă vor fi incluse doar persoane cu vârsta ce corespunde limitelor prestabilite; fiecare individ, deoarece are o singură vârstă, va aparține doar unui interval.

Ca rezultat final a procedurii de grupare a datelor se prezintă următorul tabel:

Tabelul 2. Intervenții medicale pe grupe de vârstă, luna curentă

persoane

Total cazuri	20
inclusiv pe grupe de vârstă, ani	
până la 19	1
20-39	10
40-59	6
60 și peste	3

Sursa: date convenționale

Din tabelul alăturat, reiese că au fost supuși riscului de îmbolnăvire în luna curentă, în special, persoanele cu vârsta între 20-39 ani, urmați de cei cu vârsta cuprinsă în limitele 40-59 ani.

Există numeroase tipuri de grupări statistice, diferențiate după mai multe criterii. Noi ne vom referi la două dintre cele mai importante tipuri de grupări statistice:

- a) în funcție de **numărul caracteristicilor** utilizate
- b) după **conținutul caracteristicii** de grupare.

În funcție de **numărul caracteristicilor** de grupare folosite, vom avea grupări simple sau grupări combinate;

Grupările simple sunt cele realizate după o singură caracteristică de grupare.

Exemple de grupări simple a datelor:

clasificarea șomerilor înregistrați la agențiile pentru ocuparea forței de muncă după nivel de educație; gruparea instituțiilor preșcolare, în profil teritorial; clasificarea cheltuielilor bugetului asigurărilor sociale de stat, etc.

Exemplu practic de grupare simplă a datelor:

Tabelul nr. 3. Personal didactic în instituții de învățământ secundar profesional, anul de învățământ 2007/2008

	<i>mii persoane</i>
	Nr. persoane
Total - personal de bază	2,4
Școli de meserii	0,3
Școli profesionale	2,0
Licee profesionale	0,1

Sursa: BNS

Grupările combinate vizează folosirea simultană a două sau mai multe caracteristici de grupare.

Exemple de grupări combinate a datelor:

clasificarea salariului mediu lunar pe unele funcții/profesii și activități după sexul salariaților; clasificarea populației de 20-49 ani după participarea la activitatea economică, numărul de copii de vârstă preșcolară, pe sexe și medii, în anul 2007; gruparea elevilor din învățământul secundar profesional, pe vârste și sexe etc.

Exemplu practic de grupare combinată a datelor:

Tabelul nr. 4. Repartizarea populației de 15 ani și peste după participarea la activitatea economică

	2006				2007			
	Urban		Rural		Urban		Rural	
	F	B	F	B	F	B	F	B
Populație economic activă	324,4	293,3	365,8	373,6	293,5	295,9	357,3	367,2
Populație ocupată	289,1	271,8	339,4	356,9	277,7	271,0	348,0	350,6
Șomaj	35,3	21,5	26,3	16,7	15,8	24,9	9,3	16,6
Populație economic inactivă	266,3	358,2	424,9	526,6	381,1	281,9	512,0	442,9

Sursa: BNS

În funcție de **conținutul caracteristicii** de grupare, deosebim grupări cronologice, teritoriale și atributive.

Exemple de grupări cronologice a datelor:

repartiția personalului didactic în școli de zi, gimnazii, licee, anii de studii 2003/2004-2007/2008; clasificarea caselor-internat pentru bătrâni și invalizi, anii 2003-2007; clasificarea populației ocupate după activități economice, anii 2006-2007 etc.

Grupările cronologice se referă la variația în timp a fenomenului analizat. În funcție de scopul analizei, mărimea intervalului de timp utilizat în grupare diferă: zi, lună, trimestru, an etc.

Exemplu practic de grupare cronologică a datelor:

Tabelul nr. 5. Cheltuielile bugetului asigurărilor sociale de stat, anii 2003-2007

milioane lei

	2003	2004	2005	2006	2007
Bugetul asigurărilor sociale – total	2173,9	2768,9	3697,7	4378,1	5244,5
inclusiv: pensii	1629,9	2064,9	2897,8	3189,3	3840,6
indemnizații la naștere	7,8	10,2	15,4	26,9	35,3
indemnizații pentru îngrijire	59,6	96,5	128,3	157,5	161,2

Sursa: BNS

Exemple de grupări teritoriale:

gruparea efectivului salarial în profil teritorial; gruparea instituțiilor preșcolare, în profil teritorial; populație ocupată în profil teritorial etc.

Grupările teritoriale oglindesc variația în spațiu a unităților colectivității. De regulă, aceste grupări corespund unităților teritorial-administrative.

Tabelul nr. 6. Salariul mediu în luna septembrie în profil teritorial

lei

	2006		2007	
	F	B	F	B
Salariați, total	1473	2163	1809	2490
Mun. Chișinău	1903	2638	2303	3093
Nord	1226	1843	1516	2191
Centru	1215	1756	1477	1922
Sud	1092	1667	1388	1717
U.T.A. Găgăuzia	1112	1470	1432	1790

Sursa: BNS

Exemple de grupări ale datelor după o caracteristică atributivă exprimată prin cuvinte:

gruparea producției pe ramuri economice, gruparea salariaților unei unități economice pe meserii etc.

Gruparea după o caracteristică atributivă prezintă două variante:

1. caracteristică exprimată prin cuvinte
2. caracteristică exprimată numeric.

Exemplu practic de grupare a datelor după o caracteristică atributivă exprimată prin cuvinte:

Tabelul nr.7. Formarea profesională a șomerilor înregistrați

persoane

	2006		2007	
	F	B	F	B
Șomeri care au absolvit cursuri de instruire, total	3421	1208	3551	1065
Calificare	2329	939	2462	823
Recalificare	818	191	790	198
Perfecționare	274	78	299	44
Plasați în câmpul muncii, total	1454	557	2550	875
Prin confirmare	1454	557	1825	519
De sinestătător	820	354	725	356

Sursa: Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM)

Exemple de grupări ale datelor după o caracteristică atributivă, exprimată numeric: gruparea societăților comerciale după cifra de afaceri, gruparea familiilor după numărul de copii etc.

Exemplu practic de grupare a datelor după o caracteristică atributivă, exprimată numeric:

Tabelul nr.8. Șomeri BIM, după durata șomajului

mii persoane

	2006				2007			
	Urban		Rural		Urban		Rural	
	F	B	F	B	F	B	F	B
Șomeri BIM, total		35,3	16,7	26,3	15,8	24,9	9,3	16,6
sub 3 luni	4,1	6,7	4,5	7,2	3,3	6,4	3,0	5,7
3- 5 luni	3,8	8,4	4,6	5,8	3,2	4,7	2,0	3,5
6 – 11 luni	4,5	5,6	3,1	3,5	2,9	4,2	1,4	2,7
12 – 23 luni	2,8	5,4	1,2	3,7	3,2	4,1	0,9	1,6
24 luni și peste	6,4	9,2	3,3	6,1	3,3	5,5	2,1	3,0
Durata medie a șomajului		22,1	16,5	18,3	21,4	19,9	19,7	15,5

Sursa: BNS, Ancheta Forței de Muncă.

B. Metode de prezentare a datelor statistice

Clasificarea datelor are ca premisă ordonarea, aranjarea datelor într-o formă compactă, ușor lizibilă. Modalitatea de prezentare a rezultatelor grupărilor rămâne la discreția cercătorilor. Cele mai utilizate sunt tabelul și graficul.

- Cum se alcătuieste corect un tabel statistic?

Un tabel statistic va fi format dintr-o rețea de rubrici care vor conține date numerice și text, care vor permite caracterizarea fenomenului studiat în condiții specifice de timp și spațiu.

În continuare, vom prezenta elementele obligatorii de conținut și de formă ce trebuie regăsite într-un tabel, cu exemplificare pe tabelul 9:

- 1) Titlul tabelului**, care precizează caracteristica sau caracteristicile principale la care se referă datele prezentate. Pe lângă acest titlu general, în interiorul tabelului vor fi prezentate subtitluri, care se vor referi la elementele componente ale subiectului și predicatului;
- 2) Subiectul** este reprezentat de colectivitatea statistică supusă analizei și se înscrie în capetele rândurilor; în exemplul considerat, subiectul este reprezentat de tipurile de instituții preșcolare;
- 3) Predicatul** este format din sistemul de caracteristici pentru care s-a făcut centralizarea datelor, acestea se înscriu în capetele coloanelor. În tabelul 9 predicatul este prezentat de numărul de copii instituționalizați;
- 4) Unitatea de măsură** se înscrie distinct pentru fiecare caracteristică în coloana respectivă. Dacă măsura este comună tuturor datelor atunci ea se trece deasupra tabelului, în dreapta;
- 5) Sursa de date** se va prezenta imediat sub tabel;
- 6) Notele explicative** vor fi utilizate atunci, când este necesar să se clarifice unele abordări metodologice sau noțiuni mai puțin cunoscute.

Tabelul nr. 9. Instituții preșcolare pe tipuri, anul 2007

Unitate de măsură → mii persoane	
Subiectul	Predicatul → Numărul de copii
Total	120,1
inclusiv: grădiniță de copii	26,3
creșă-grădiniță și creșă	91,6
școală-grădiniță de copii	2,2

Sursa: BNS

Sursa de date

Deoarece în tabel nu pot exista rubrici necompletate, atunci când nu se cunosc anumite date, în locul lor se înscrie semnul "...", iar dacă valoarea respectivă nu poate exista, rubrica conține semnul " - ".

- Ce tipuri de tabele sunt folosite în analiza statistică?

Corespunzător varietății de grupări posibile, există mai multe **tipuri de tabele statistice**, fiecare având specificul său de prezentare și interpretare a informațiilor:

a) Tabelul simplu înscrie indicatorii statistici ordonați din punct de vedere cronologic, teritorial sau organizatoric, ca rezultat al clasificării simple a datelor.

Exemple de tabele simple pot servi tabele 3 și 5 prezentate mai sus.

b) Tabelul pe grupe prezintă rezultatele unei grupări simple cu centralizarea numărului unităților pe grupe (frecvențe, vezi col. 1 a tab.10). Totodată, se centralizează pe grupe valorile unor caracteristici (vezi tab. 10., col.2 și col.3).

Exemplu practic de tabel pe grupe:

Tabelul 10. Instituții preșcolare pe tipuri, anul 2007

	Nr. instituțiilor preșcolare, unități	Nr. de copii, mii pers	Nr. de copii la 100 locuri
Total	1334	120,1	75
inclusiv: grădiniță de copii	479	26,3	65
creșă-grădiniță și creșă	827	91,6	79
școală-grădiniță de copii	28	2,2	65

Sursa: BNS

Tabelul pe grupe poate fi utilizat în analiza corelației statistice întrucât evidențiază legăturile dintre variația caracteristicii de grupare și caracteristicile dependente. Spre exemplu, în tabelul alăturat (tabelul 10), se manifestă o corelație între modificarea numărului instituțiilor preșcolare pe tipuri și numărul de copii instituționalizați: odată cu creșterea numărului de instituții crește și numărul de copii care frecventează aceste instituții.

c) Tabelul combinat reflectă o grupare a datelor după cel puțin două caracteristici. Acest tip de tabel permite atât analiza separată a formei de variație a caracteristicilor luate independent, cât și analiza legăturilor dintre ele. Oferă o bună sistematizare a datelor în vederea aplicării metodelor de calcul al corelației.

Exemplu practic de tabel combinat:**Tabelul 11.** Absolvenți din școli de zi, gimnazii, licee*mii pers.*

	2006				2007			
	Urban		Rural		Urban		Rural	
	F	B	F	B	F	B	F	B
Total	19,9	17,8	21,9	21,1	19,3	17,0	20,9	20,5
gimnazii	10,9	10,8	16,0	16,5	10,1	10,1	15,2	16,1
școli medii de cultură generală, licee	8,9	7,0	5,9	4,6	9,2	6,9	5,7	4,4

*Sursa: BNS***- Cum poate fi citit un tabel combinat?**

Pentru a răspunde la această întrebare vom apela la informațiile prezentate în Tabelul nr.11. Acest tabel prezintă informații despre repartiția numărului de absolvenți ai școlilor de zi, gimnaziilor, liceelor în anii 2006-2007 pe medii de reședință, în funcție de sex. În așa fel, constatăm că în anul 2007 în gimnaziile plasate în mediul urban al țării au absolvit un număr egal de fete și băieți - a câte 10100 persoane. De menționat, că în comparație cu anul precedent, acest număr este mai mic atât pentru femei, cât și pentru bărbați (femei – mai puțin cu 800 persoane, bărbați – mai puțin cu 700 persoane). În mediul rural al țării, se prezintă, de asemenea, o dinamică negativă la capitoul absolvire a studiilor gimnaziale: constatăm că în anul 2007 absolvente ale gimnaziilor au fost 15,2 mii fete (cu 0,8 mii mai puține decât în anul precedent) în comparație cu 16,1 mii băieți (cu 0,4 mii mai puțini decât în anul precedent), etc.

Un mesaj de valoare adus de datele din tabelul 11 este că: în mediul rural al țării sunt concentrate mai multe gimnazii decât în zona urbană a țării; studiile gimnaziale au o prioritate față de studiile liceale în Republica Moldova; se păstrează legitatea preponderenței numărului absolvenților din mediul rural asupra celor din mediul urban; în anul 2007 similar anului 2006, numărul absolvenților de gen feminin este mai mare decât a celor de gen masculin indiferent de mediul de reședință.

d) Tabelul cu dublă intrare este o variantă a tabelului combinat care prezintă variația simultană a colectivității după două caracteristici numerice.

Exemplu practic de tabel cu dublă intrare:**Tabelul 12. Căsătorii conform grupeii de vârstă a soților, în 2007**

Grupa de vârstă a soțului, ani	Total	Grupa de vârstă a soției, ani :					
		sub 20	20-24	25-29	30-34	35-39	40+
Total	21563	4492	12235	3818	751	149	118
sub 20	784	456	290	32	6	-	-
20-24	10411	2926	6625	776	78	5	2
25-29	7599	964	4401	2018	198	16	2
30-34	2027	128	778	764	304	44	9
35-39	471	16	110	166	122	47	10
40+	134	1	11	26	18	12	66

Sursa: BNS

Conținutul acestui tabel îl formează frecvențele care pot fi citite pentru fiecare caracteristică de grupare în parte, sau în funcție de ambele caracteristici de grupare simultan (interiorul tabelului).

De exemplu:

- *citirea frecvențelor separat pentru fiecare caracteristică de grupare:* numărul total de căsătorii unde mireasa avea de la 20-24 de ani este de 12235 cazuri, numărul total de căsătorii unde mireasa avea 20-24 ani este de 10411 cazuri.
- *citirea frecvențelor pentru ambele caracteristici de grupare simultan:* numărul căsătoriilor între femeile de 20-24 de ani și bărbații de 40 de ani și peste este de 11 cazuri.

Acest tabel permite să se evidențieze atât variația celor două caracteristici analizate separat, cât și legătura de interdependență dintre ele; din acest motiv este util pentru analiza legăturilor dintre variabile.

O formă particulară a acestui tip de tabel o reprezintă **tabelul de asociere** (vezi tabelul 13), care se utilizează în cazul caracteristicilor alternative. Acestea sunt variabile care nu admit decât două forme de manifestare (gen: feminin – masculin; mediu de reședință: urban - rural, familii cu copii-fără copii etc.).

Exemplu practic de tabel de asociere:**Tabelul 13. Numărul femeilor și bărbaților la începutul anului**

mii persoane

	Total	F	B	Femei la 100 bărbați
2007 total	3581,1	1860,1	1721,0	108,1
urban	1478,0	783,2	694,8	112,7
rural	2103,1	1076,9	1026,2	104,9
2008 total	3572,7	1855,2	1717,5	108,0
urban	1476,1	782,3	693,8	112,8
rural	2096,6	1072,9	1023,7	104,8

Sursa: BNS

- Ce este graficul ?

Este folosit în cazul în care este suficientă o prezentare sugestivă, mai puțin precisă a informațiilor statistice. Este un mijloc ideal de popularizare a informațiilor mai ales în cazul în care auditoriul nu dispune de o pregătire specială în domeniul statistic.

Graficul este prezentarea informațiilor statistice prin intermediul unor aplicații plastice.

- Care sunt atributele unui grafic?

Un grafic este alcătuit corect în cazul în care dispune de următoarele elemente:

- titlu,
- rețeaua graficului,
- axe de coordonate,
- scara de reprezentare,
- note explicative (sursa datelor, legenda simbolurilor utilizate).

Titlul graficului coincide frecvent cu titlul tabelului pe care îl reprezintă. Trebuie să satisfacă aceleași condiții: claritate, identificare concisă a fenomenului reprezentat și localizarea acestuia în timp și spațiu.

Rețeaua graficului este formată din sistemul de linii paralele (verticale și horizontale) care ghidează amplasarea pe grafic a mărimilor reprezentate, dacă se utilizează sistemul de coordonate rectangulare. În cazul folosirii coordonatelor polare, rețeaua este formată din cercuri concentrice. De regulă, graficele statistice utilizează sistemul de **coordonate rectangulare**. Pe axa absciselor (OX) se trec variantele sau intervalele de variație ale caracteristicii independente, momentele sau intervalele de timp. Pe axa ordonatelor (OY) apar valorile caracteristicii dependente sau frecvențele.

Scara de reprezentare se alege în funcție de numărul indicatorilor de reprezentat și ordinul lor de mărime, astfel încât imaginea graficului să fie clară și sugestivă. Scările de reprezentare pot fi rectilinii sau curbilinii, în funcție de tipul graficului. Scara aritmetică (uniformă) presupune distanțe egale între diviziuni. În anumite situații sunt necesare modalități diferite de reprezentare. Pe un grafic pot fi folosite două scări de reprezentare.

Legenda graficului prezintă semnificația semnelor utilizate: simboluri, culori, hașuri. Se plasează în partea dreaptă a graficului sau sub grafic.

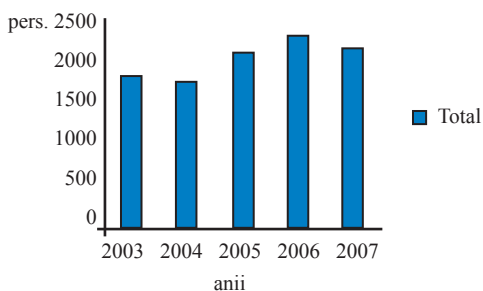
Sursa datelor explică proveniența datelor folosite în grafic. Se trece sub grafic.

- **Ce tipuri de grafice sunt folosite în practica statistică?**

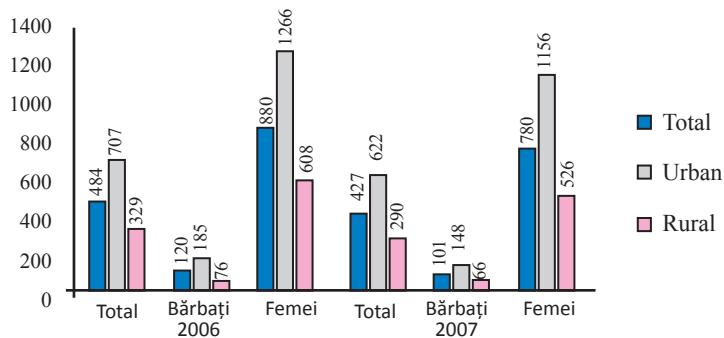
În practica statistică se folosesc mai multe tipuri de grafice pentru a evidenția raporturile de mărime dintre indicatori, cele mai frecvent utilizate fiind:

Figura 1. Tipuri de grafice prin coloane

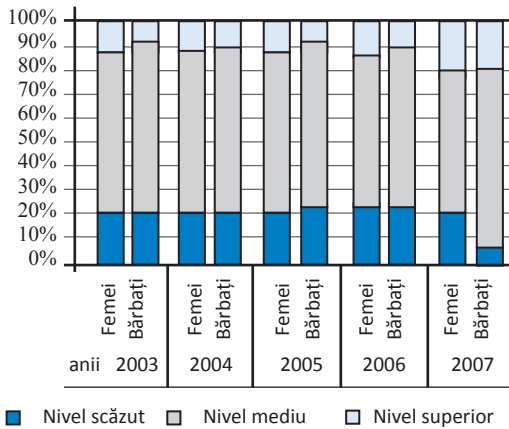
Graficele prin coloane permit o vizualizare rapidă a diferențelor de mărime dintre indicatori sau a evoluției lor în timp. Mărimile indicatorilor prezentați sunt reflectate prin coloane cu baze egale și înălțimea proporțională cu nivelul indicatorilor. Coloanele pot fi: a) simple (cu distanțe egale între ele sau lipite) b) cu orientare în dublu sens (pozitiv, negativ), c) cu subdiviziuni –exemple sunt prezentate în figura 1; Deasupra fiecărei coloane poate fi trecută mărimea reprezentată.

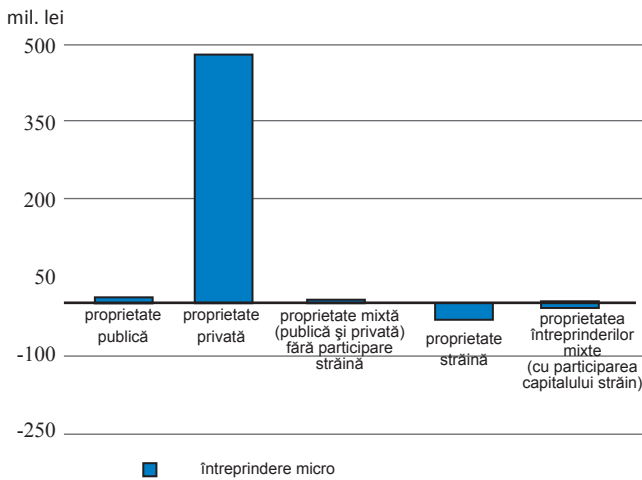
a) Grafic prin coloane simple, cu distanțe egale

b) Grafic prin coloane simple, cu coloanele lipite

c) Grafic prin coloane cu subdiviziuni

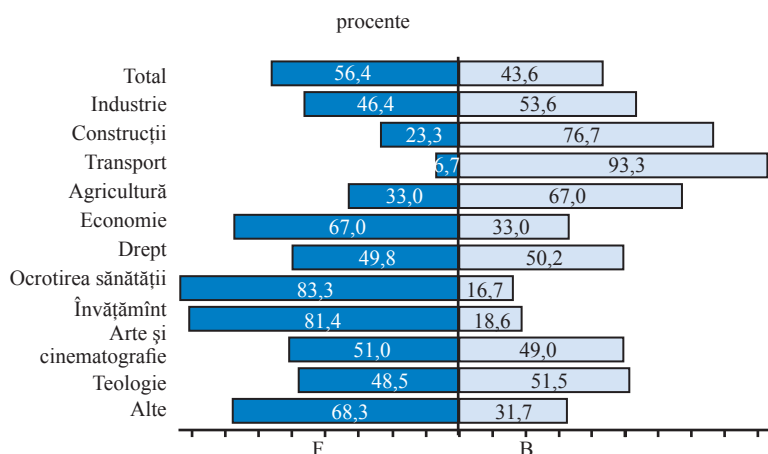
d) Grafic prin coloane cu orientare în dublu sens

Sursa: BNS

Acest tip de grafic se folosește preponderent în cazurile în care dispunem de un număr redus de valori de reprezentat, în special la prezentarea seriilor cronologice, teritoriale, de repartitie.

Graficele prin benzi sunt asemănătoare celor precedente, cu diferența că nivelul indicatorilor este reprezentat prin benzi orizontale de lățime egală și de lungime proporțională cu mărimea acestora. Benzile sunt egal distanțate. Aceste grafice sunt folosite în cazul indicatorilor care pot fi structurați pe componente (figura 2).

Figura 2. Proporția elevilor în colegii, pe grupe de ramură și sexe, în anul de studii 2007/2008

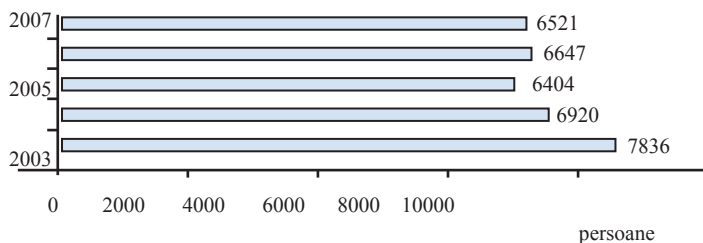
Sursa: BNS

Ca și în cazul graficelor prin coloane, graficele prin benzi pot fi de mai multe tipuri: simple, grupate, cu subdiviziuni și orientate în dublu sens (vezi figura 3).

Figura 3. Tipuri de grafice prin benzi

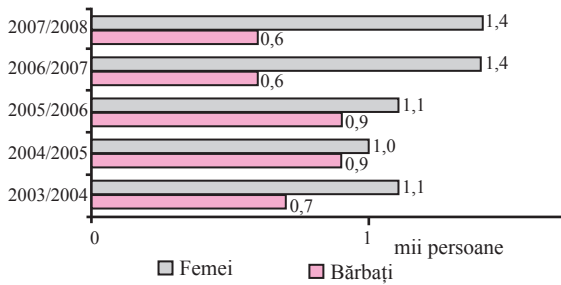
a) Grafic prin benzi simple

Numărul condamnaților în penitenciare

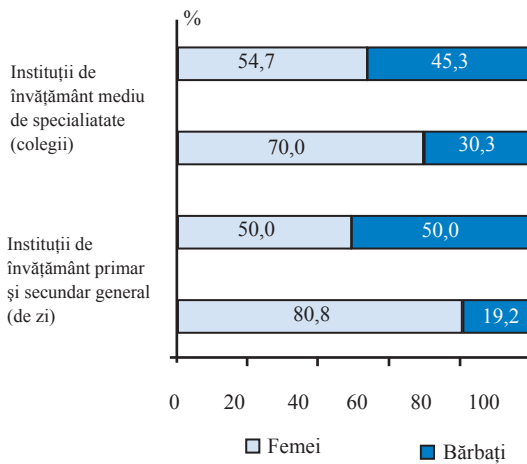
b) Grafic prin benzi grupate

**Personal didactic în colegii, pe sexe, în anii de studii
2003/2004-2007/2008**

c) Grafic prin benzi cu subdiviziuni

Ponderele femeilor-pedagogi în numărul total al personalului didactic în anul de studii 2007/2008

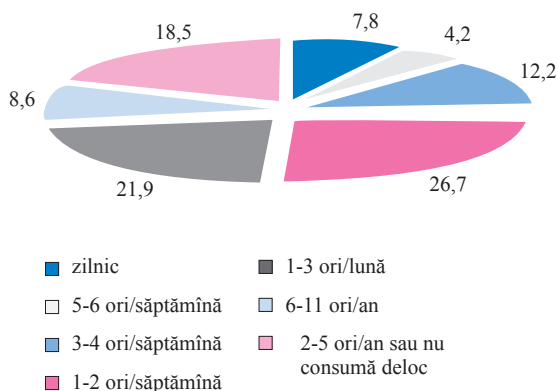
Sursa: BNS

Diagrama de structură se folosește pentru a prezenta structura colectivității. Ca instrumente de prezentare pot servi următoarele figuri geometrice: pătratul, triunghiul, cercul. Cel mai utilizat mijloc plastic în practică este cercul datorită simplității și sugestivității. Mărimea fiecărei porțiuni a cercului este direct proporțională cu mărimea fenomenului structurat prezentat, având la bază regula: 360 grade a cercului corespund structurii totale de 100% .

Diagramele de volum folosesc pătratul și/sau cercul pentru a reda diferențele între rezultatele înregistrate pentru un fenomen socio-economic în diferite perioade de timp sau în diferite zone geografice.

Figura 4. Diagrama de structură

Structura populației de sex masculin, după frecvența consumului de alcool, %

Sursa: BNS

Pătratul. În vederea asigurării proporționalității între mărimea indicatorilor necesar de a fi reprezentați grafic și suprafața pătratelor, se folosește relația:

$$V_i = LPI^2$$

unde:

Vi- valoarea indicatorului;

LPI – latura pătratului.

Ca rezultat, pentru fiecare indicator se va obține câte un pătrat a cărui suprafață va fi corelată cu mărimea indicatorului necesar de a fi prezentat.

Cercul. În vederea asigurării proporționalității între suprafața cercului și mărimea indicatorului necesar de a fi prezentat se folosește relația:

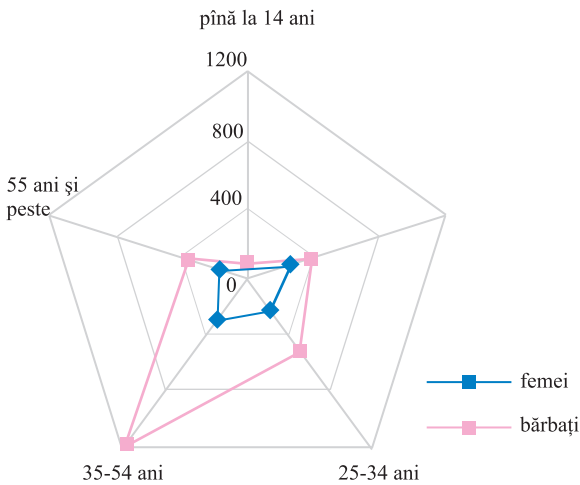
$$R_i = \sqrt{\frac{V_i}{p}}$$

unde:

Ri – raza cercului i.

Figura 5. Diagrama radială

Morbiditatea de tuberculoză activă, pe grupe de vîrstă

Sursa: BNS

Diagramele radiale (polare) sunt folosite pentru a prezenta fenomenele cu variație sezonieră, precum și pentru a scoate în evidență diferența de manifestare a unui indicator înregistrat pentru diferite grupe de subiecți. Principiul de alcătuire a acestor diagrame este: cercul se împarte într-un anumit număr de sectoare egale, în funcție de numărul intervalelor de timp sau de numărul de categorii socio-economice necesare de a fi reprezentate. Lungimea razei fiecărui sector este proporțională cu mărimea indicatorului de reprezentat. Spre exemplificare, figura 5.

Cartogramele se folosesc pentru reprezentarea seriilor de spațiu. Ele au forma unor hărți pe care unitățile teritorial-administrative sunt hașurate sau colorate diferit, în funcție de mărimea indicatorului de reprezentat.

Corelograma este graficul utilizat pentru evidențierea legăturii dintre două caracteristici. În funcție de forma norului de puncte pot fi formulate concluzii privind: existența legăturii, direcția legăturii, forma legăturii între fenomenele analizate (vezi Figura 6).

Exemple de corelograme în figura ce urmează:

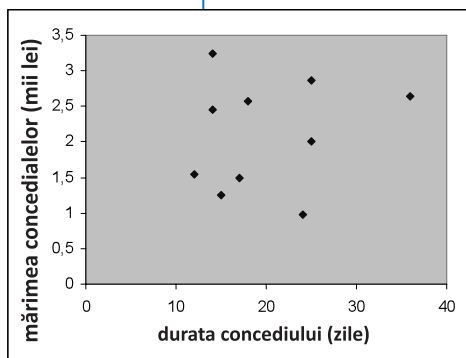
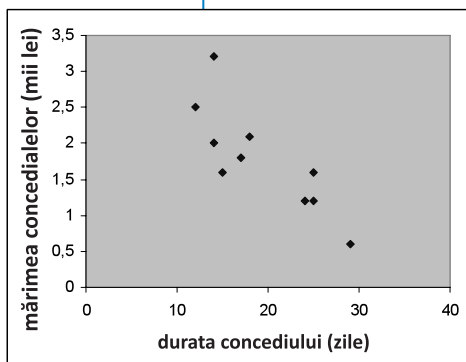

Figura 6. Corelograma

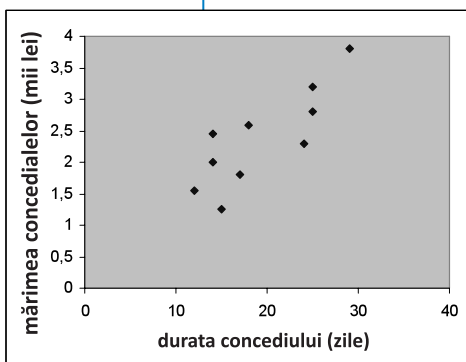
a) nor de puncte haotic,

concluzie: între durata concediului și mărimea concediaelor nu există legătură.

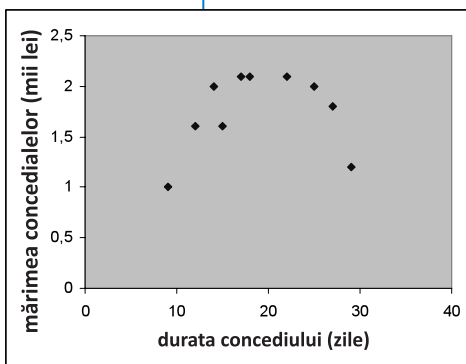
b) nor de puncte organizat descrescător,

concluzie: între durata concediului și mărimea concediaelor există legătură, aceasta este indirectă (odată cu creșterea duratei concediului, descrește mărimea concediaelor), forma liniară.

c) nor de puncte organizat crescător,

concluzie: între durata concediului și mărimea concediaelor există legătură, aceasta este directă (odată cu creșterea duratei concediului, crește și mărimea concediaelor), forma liniară.

d) nor de puncte organizat descrescător,

concluzie: între durata concediului și mărimea concediaelor există legătură, aceasta este indirectă (odată cu creșterea duratei concediului, descrește mărimea concediaelor), forma non-liniară.

2.6. Elemente ale teoriei corelației

a) **Ce este corelația?**

O problemă importantă în cadrul analizei seriilor interdependente o reprezintă identificarea legăturilor cu adevărat semnificative și stabile. În cazul în care s-a stabilit că între două variabile există un raport de dependență, se ridică o altă problemă, mult mai dificilă: găsirea unei măsuri a acestei legături, prin intermediul unui indicator sintetic de corelație. Există însă și situații înșelătoare, în care variațiile (creșterea sau scăderea) celor două fenomene, aparent interdependente, sunt similare, dar nu există nici o legătură logică între ele. De exemplu, în ultimii ani, în Republica Moldova, cresc simultan atât salariul mediu lunar, cât și numărul total de persoane traficate. Alteori, explicația tendinței similare de dezvoltare a două variabile este dată de existența unei cauze comune. De exemplu, scăderea simultană a ratei șomajului și a ratei sărăciei prezintă creșterea nivelului de bunăstare a populației. Astfel, analiza calitativă a datelor statistice rezolvă problemele de acest tip care pot apărea pe parcursul cercetării.

*Două sau mai multe fenomene, sunt considerate **corelate/interdependente** în cazul în care, modificarea valorii unui factor duce instantaneu la modificarea valorii celorlalți factori. În așa fel, **corelația** va fi măsura care va arăta cât de puternică este legătura, dependența dintre variabile.*

b) **Care este diferența între variabila dependentă și cea independentă?**

Pentru claritate vom recurge la un exemplu practic:

Exemplu:

În cazul unei cercetări unde femeile sunt comparate cu bărbații în funcție de salariul mediu lunar încasat, ca factor independent se va prezenta – sexul, iar ca factor dependent – salariul mediu lunar.

Variabilă independentă este considerată caracteristica care este modificată de cercetător, iar **variabilă dependentă** este considerată caracteristica care se măsoară, se înregistrează din realitate. Altfel spus, variabila independentă este variabila de influență, iar variabila dependentă – variabila rezultativă a influenței.

c) **Ce metode statistice sunt folosite pentru stabilirea corelației?**

Cea mai simplă metodă de stabilire a existenței legăturii între două caracteristici numerice este cea grafică. În cercetările de corelație se folosește **corelograma**. Caracteristica acestui tip de grafic a fost prezentată în punctul precedent (vezi figura 5).

Punctele forte ale metodei grafice sunt:

- permite să se stabilească dacă există legătură între fenomenele cercetate;
- direcția legăturii (directă –indirectă);
- tipul legăturii (liniară – non-liniară).

Punctele slabe ale metodei grafice sunt:

- nu poate fi folosită în cazul în care se cercetează legătura între mai mult de 2 factori;
- nu prezintă informații despre intensitatea legăturii între fenomenele cercetate.

Pentru depășirea neajunsurilor prezentate de metoda grafică, în statistică sunt folosite procedee analitice de stabilire a corelației, cum ar fi:

a) în cazul variabilelor numerice:

- calculul covarianței,
- calculul coeficientului simplu de corelație,
- calculul raportului de corelație, raportul empiric de corelație,
- calculul coeficientului de corelație multiplă, etc.;

b) în cazul variabilelor alternative (calitative):

- calculul coeficientului de asociere Yule,
- calculul coeficientului de corelație a rangurilor Spearman,
- calculul coeficientului de corelație a rangurilor Kendall, etc.

ANALIZA DATELOR STATISTICE
DEZAGREGATE ÎN FUNCȚIE DE SEX –
CORELAȚII INTRA ȘI INTER-SECTORIALE

În cadrul acestui capitol ne propunem să abordăm cât mai practic modalitatea în care se citesc datele statistice dezagregate în funcție de sex și cum se pot folosi pentru analiza situației și observarea (interpretarea) diferențelor de gen. Vom observa că o analiză în profunzime pentru cunoașterea unui fenomen social se realizează nu doar prin interpretarea și corelarea datelor de la nivelul unui singur sector, ci analiza inter-sectorială joacă aici un rol foarte important.

De asemenea, corelațiile intra-sectoriale ale datelor statistice dezagregate în funcție de sex pot oferi instrumentul necesar corelării politicilor publice în mai multe domenii pentru a oferi soluțiile cele mai eficiente în corectarea inegalităților și promovarea egalității de gen.

În acest ghid ne-am referit la 4 din categoriile mari de date statistice dezagregate în funcție de sex, care sunt prezentate în culegerea statistică "Femei și bărbați în Republica Moldova" și pe care le considerăm drept unele din cele mai importante categorii de date statistice pentru analiza prin prisma de gen. În același timp, datele existente în aceste categorii ne oferă materialul de lucru adecvat pentru a explica modul în care se poate face și folosi analiza corelațiilor la nivelul aceluiași sector de activitate, precum și între diferite sectoare. Cele 4 mari categorii de date statistice ale căror analiză va fi tratată în paginile următoare sunt:

- viața publică,
- piața muncii și ocuparea,
- protecția socială – pensii,
- sănătatea.

3.1. Viața publică

Indicatori sensibili la gen din domeniul drepturi legale și putere politică:

- % locurilor în parlamentul național și structurile de guvernământ locale/ organele decizionale deținute de femei, respectiv bărbați;
- % femeilor și bărbaților în poziții de decizie în guvern;
- % femeilor și bărbaților pe listele electorale ale partidelor politice;
- % femeilor în administrația publică, la cel mai înalt nivel al departamentelor;
- % femeilor angajate în sectorul public, la nivel administrativ și managerial;
- % femeilor, respectiv bărbaților, înregistrați ca alegători / % din femeile/ bărbații care votează;
- % femeilor în poziții de decizie la nivel mediu/superior în sindicate și patronate;
- % femeilor judecătore, procurare și avocate din total;
- % femei în poliție și armată, pe grade.

Acești indicatori au fost adoptați la recomandarea Națiunilor Unite, iar domeniile prioritare au fost determinate prin Platforma de Acțiune de la Beijing în 1995 (vezi Anexa A).

Este pe larg discutat și de remarcat faptul că deși lumea și fiecare țară în parte a înregistrat și continuă să înregistreze progrese în promovarea egalității în domeniul drepturilor omului, acestea nu sunt pe deplin asigurate. Unul din domeniile cu „restanțe” semnificative în asigurarea beneficiilor egale pentru bărbați și femei este cel al participării egale a femeilor și bărbaților la viața publică și politică.

Sferele decizionale politice de nivel înalt, structurile de partid sau instituțiile administrației publice nu sunt accesibile în aceeași măsură femeilor și bărbaților, femeile cel mai adesea fiind supra-reprezentate ca responsabili de activități executive, fără posibilități reale de promovare sau de afirmare în prima linie politică.

Din momentul când suntem interesați de aceste aspecte cu referire la Republica Moldova, urmează să ne adresăm culegerilor statistice, care reflectă gradul de reprezentare a femeilor în structurile politice și executive.

Să începem cu administrația publică centrală. În culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008, găsim date privind forul reprezentativ al puterii centrale (tabelul 1.1). Tabelul include pozițiile cheie ale puterii centrale într-un stat, prezentând numărul femeilor și al bărbaților care dețin asemenea funcții și în procente, de ex. femeile dețin 22 mandate de deputat, ceea ce reprezintă 21,8% din numărul total al deputaților. Puterile în listă sunt poziționate începând cu președinția, cu președintele țării în frunte, apoi cea legislativă, executivă și puterea judecătorească.

Tabelul 1.1. Forul reprezentativ al puterii centrale, la 14 aprilie 2008

	Persoane		În % față de total	
	F	B	F	B
Președintele statului	-	1	-	100
Consilierii prezidențiali	2	7	22,2	77,8
Aparatul Președintelui	7	10	41,2	58,8

Președinte al Parlamentului	-	1	-	100
Aparatul Parlamentului	19	14	57,6	42,4
Deputați	22	79	21,8	78,2
Prim ministru	1	-	100	-
Vice prim miniștri	-	2	-	100
Aparatul Guvernului	3	7	30,0	70,0

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Chiar și un cititor mai puțin obișnuit cu analiza cifrelor poate constata din prima privire discrepanțele, deoarece doar pe o singură poziție, și anume în cazul aparatului Parlamentului, femeile sunt mai multe la număr ca bărbații, în rest ele fiind în minoritate. Oricum, înțelegerea și demonstrarea acestor discrepanțe necesită câteva proceduri simple de rearanjare a tabelului, care, vom vedea ulterior, ne pot arăta și unele lucruri mai greu de remarcat la prima vedere.

Procedura 1. Repoziționarea tabelului

Tabelul 1.1a de mai jos este un exemplu elocvent în acest sens. Fiind bazat pe cel original din culegerea statistică, este reorganizat și ordonat după principii ierarhice, pozițiile fiind grupate după rangul de reprezentare, „greutate” decizională. În mod evident convențional, din interiorul celor trei puteri rangul I a fost acordat primelor poziții: președinte de țară, de Curte Constituțională sau Supremă de Justiție, prim-ministru ca șef al legislativului, și deputați în parlament. Această poziție, fiind și ea considerată de I rang, reieșind din procedura de alegere a acestora prin alegeri generale, dar și prin întâietatea puterii legislative în Republica Moldova, ca republică parlamentară.

Rangul II le revine funcționarilor care urmează nemijlocit după primele poziții în aparat, aceștia fiind miniștrii, vice prim miniștrii și consilierii prezidențiali.

Al treilea grup, căruia îi acordăm al III-lea rang, sunt toți ceilalți funcționari subordonați funcționarilor din primele două grupe.

Notă: evident că modalitatea de grupare a pozițiilor nu poate fi una absolut strictă, existând și argumente după care o poziție sau alta poate fi considerată ca făcând parte, din careva considerente, din alt grup decât cel în care a fost inclusă. În fine, aceste lucruri țin de modalitățile de abordare în fiecare caz aparte, fiind necesară doar argumentarea grupării făcute.

Procedura 2. Calcularea reprezentării femeilor în grupurile poziționale

La a doua etapă încercăm să vedem care este reprezentarea femeilor și a bărbaților pe nivelele ierarhice din puterea centrală. Pe baza numărului total de femei și bărbați în fiecare din cele trei nivele calculăm procentul femeilor pe nivel, și nu pe funcție. Obținem posibilitatea de a descoperi, lucru mai complicat de realizat inițial, că reprezentarea femeilor este invers proporțională nivelului ierarhic. Altfel spus, cu cât urcăm pe poziții ierarhice, cu atât mai puține femei vedem în funcțiile cheie. Observăm că în forul reprezentativ al puterii centrale în țara noastră la moment sunt femei 34,6% funcționari de rang III, 25% de rangul II și doar 21,7% de rangul I. Deci, procentul descrește cu înaintarea spre superiorul ierarhiei.

Constatăm în acest sens că realitatea include două discrepanțe, și anume: una orizontală (în total în forul reprezentativ al puterii centrale femeile reprezintă 27,8%), dar și una verticală, cea exprimată mai sus.

Tabelul 1.1a. Forul reprezentativ al puterii centrale, la 14 aprilie 2008 (reordonat pe principii ierarhice)

	Persoane		Rang de reprezentare	În % femei față de total	
	Femei	Bărbați		% pe rang	% pentru fiecare poziție
Președintele Statului	0	1	I	21,7%	0,0%
Președinte al Parlamentului	0	1	I		0,0%
Deputați	22	79	I		21,8%
Prim ministru	1	0	I		100,0%
Președinte al Curții Constituționale	0	1	I		0,0%
Președinte al Curții Supreme de Justiție	0	1	I		0,0%
Miniștri	5	12	II	25,0%	29,4%
Consilieri prezidențiali	2	7	II		22,2%
Vice prim miniștri	0	2	II		0,0%
Aparatul Guvernului	3	7	III	34,6%	30,0%
Aparatul Președintelui	7	10	III		41,2%
Aparatul Parlamentului	19	14	III		57,6%
Viceministri	4	23	III		14,8%
Directori ai altor autorități administrative centrale	2	9	III		27,3%
Vicedirectori	2	7	III		36,4%
Total	67	174			27,8%

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Analizând în continuare culegerea statistică, vedem informații care reflectă prezența genurilor în interiorul unor componente ale forului reprezentativ al puterii centrale, cât și reprezentarea la nivelul puterii locale.

În componența parlamentului vedem datele privind numărul parlamentarilor și cel al parlamentarelor pe fracțiuni și grupuri parlamentare. Cunoaștem că în Republica Moldova votul în alegerile parlamentare este acordat pentru formațiune politică, ulterior mandat de deputat obțin membrii fiecărei formațiuni, incluși pe primele poziții în lista electorală a formațiunii. Odată ce lista este întocmită de formațiunea respectivă, reprezentarea femeilor pe liste este transferată și în numărul de parlamentare. Dacă femeile la moment dețin 21,8% din mandatele de deputat, acesta este de fapt o medie ponderată a numărului de femei în pozițiile de trecere din listele electorale.

În ultimii ani, în special în toiu alegerilor parlamentare din 2005 (în urma cărora a fost constituită componența actualului Legislativ), mai multe partide au întreprins pași concreți vis-a-vis de prezența femeilor în actul politic, în mare parte anunțând cote de prezență a femeilor pe liste. Procentul de parlamentare în fiecare fracțiune reflectă în ce măsură fiecare partid politic este unul receptiv la participarea politică a femeilor. Aici însă trebuie să fim atenți să nu comitem greșeli în judecată bazându-ne pe numărul efectiv de parlamentare și nu pe procentul acestora din numărul total de deputați în formațiunea concretă. O prezență cea mai echilibrată a ambelor genuri o atestăm nu în cazul PCRM, unde 13 din 22 de parlamentare sunt în fracțiunea acestui partid, ci PPCD, fracțiunea căruia include doar 3 femei (din 21 parlamentare în total), însă acestea prezintă 42,9% din membrii acestei fracțiuni parlamentare. Astfel PPCD, deși ca număr de mandate este pe ultimul loc, este probabil unicul partid care a asigurat de facto prezența 50/50 a genurilor în lista electorală.

Tabelul 1.2. Numărul parlamentarilor pe fracțiuni și grupuri politice parlamentare, la 14 aprilie 2008

	Persoane		În % față de total	
	F	B	F	B
Total	22	79	21,8	78,2
Fracțiunea Parlamentară a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova	13	42	23,6	76,4
Fracțiunea Parlamentară "Alianța Moldova Noastră"	0	13	0,0	100,0
Fracțiunea Parlamentară a Partidului Popular Creștin Democrat	3	4	42,9	57,1
Fracțiunea Parlamentară a Partidului Democrat din Moldova	3	8	27,3	72,7
Deputați Independenți	3	12	20,0	80,0

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

În culegere este prezentă și informația dezagregată în funcție de sexul personalului de conducere al ministerelor și al autorităților administrației centrale.

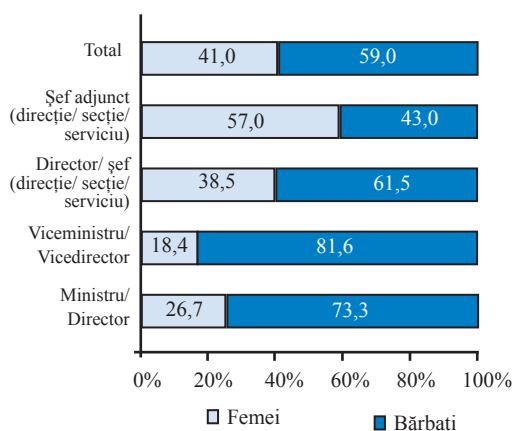
Tabelul 1.3. Structura personalului de conducere al ministerelor și autorităților administrației centrale, la 14 aprilie 2008

Ministere/ autorități administrative centrale	Ministru/ Director		Viceministru/ Vicedirector		Director/ Șef (direcție/ secție/ serviciu)		Șef adjunct direcție/ secție/ serviciu	
	F	B	F	B	F	B	F	B
Afaceri Externe și Integritate Europeană	-	1	1	1	22	45	4	9
Economie și Comerț	-	1	-	2	11	13	10	5
Finanțe	1	-	1	1	22	11	12	6
Agricultură și Industrie Alimentară	-	1	-	2	4	15	-	3
Transporturi și Gospodăria Drumurilor	-	1	-	1	2	2	-	2

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Datele sunt prezentate doar în valori absolute, în același timp, avem la dispoziție, deja realizată, gruparea funcțiilor pe patru poziții ierarhice. Nu ne rămâne decât să realizăm în procente prezența femeilor pe fiecare din cele patru grupuri, obținând astfel posibilitatea de a vedea care este distribuția ierarhică a genurilor.

Figura 1.1. Structura de gen a conducerii ministerelor și autorităților administrației centrale

Distribuție realizată pe baza datelor prezentate în tabelul „Structura personalului de conducere a ministerelor și autorităților administrației centrale, la 14 aprilie 2008”, din culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Calculul realizat este reflectat în Figura 1.1.

Ce vedem? Pozițiile sunt ordonate după importanță de jos în sus. În tabloul general, caracteristic celorlalte sfere, când prezența femeilor descrește odată cu înaintarea spre vârful piramidei, nu se încadrează doar distribuția după gen a miniștrilor și a directorilor, procentul femeilor la acest nivel (26,7%) este mai mare decât cel la nivelul de Viceministri/Vicedirectori (18,4%).

În rest, constatăm iarăși că femeile sunt mai puține în componența conducerii ministerelor și autorităților administrației centrale în general (41%), deci avem o discrepanță discriminatorie pe orizontală; în același timp, ele sunt încă mai puține la nivelul conducerii de vârf,

și doar la ultimul nivel (șef adjunct) ele prezintă mai mult de jumătate (57%).

Următorul tabel din culegerea statistică, denumit “Numărul femeilor ce activează în organele de drept”, la prima vedere furnizează date care ar arăta o situație inversă, deci femeile predominând în rândurile organelor de drept (200 femei față de 126 bărbați, sau 61,3% față de 38,7% respectiv).

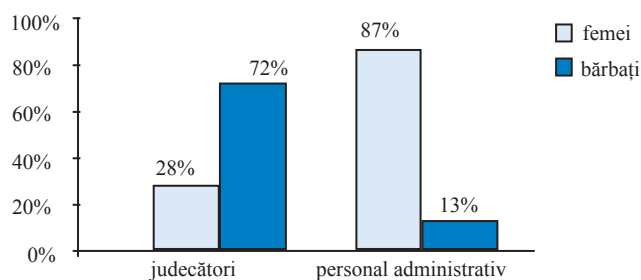
Tablelul 1.4. Numărul femeilor ce activează în organele de drept

Denumirea subdiviziunilor și instituțiilor subordonate	Persoane		În % față de total	
	F	B	F	B
Ministerul Justiției	67	19	77,9	22,1
Instituțiile subordonate				
Departamentul instituțiilor penitenciare	46	50	47,9	52,1
Departamentul de executare	30	18	62,5	37,5
Centrul de informații juridice	7	4	63,6	36,4
Centrul național de expertizare judiciare	34	28	54,8	45,2
Centrul de armonizare a legislației	9	1	90,0	10,0
Departamentul de administrare judecătorească	2	4	33,3	66,7
Direcția de justiție a Unității teritoriale autonome cu statut special Găgăuzia (Gagauz-Yeri)	5	2	71,4	28,6
Total	200	126	61,3	38,7

Sursa: Culegerea statistică “Femei și Bărbați în Republica Moldova” 2008

Să nu uităm însă să căutăm informații care ne-ar prezenta și dimensiunea verticală, adică ierarhică. Una din componentele organelor de drept sunt judecătoriile. Componenta de personal al instanțelor judecătorești din Republica Moldova indică clar o discrepanță enormă în aceste instanțe la capitolul reprezentare de gen. Cel mult trei din zece judecători sunt femei, în timp ce în rândul personalului administrativ (dactilograf, traducător, secretar etc.) femeile reprezintă 87% din total. De aceste lucruri trebuie să ne asigurăm de fiecare dată, căutând surse suplimentare de informații care nu sunt reflectate în culegerile statistice disponibile.

Figura 1.2. Distribuția de gen a componentei instanțelor judecătorești

Sursa: „Monitorizarea publică a instanțelor judecătorești din Republica Moldova”, Chișinău 2008. Studiu realizat de Centrul de Investigații Sociologice „CBS-AXA” la solicitarea Programului Preliminar de Țară al “Fondului Provocările Mileniului” pentru Buna Guvernare.

În privința reprezentanței femeilor în forul reprezentativ al puterii locale, constatăm, din start, o gravă disproporție atât cantitativă, cât și calitativă, iar datele fiind prezentate pentru două perioade (2005 și 2008) electorale ne oferă posibilitatea să remarcăm și evoluția lucrurilor comparativ cu 2003 după alegerile locale din 2007 comparativ cu 2003.

Privim atent tabelul 1.5. Ce observăm la capitolul prezentare generală? Care este diferența între nivele? Cum a evoluat fiecare indicator de la 14.10.2005 până la 14.04.2008?

Prezența femeilor este iarăși una foarte și foarte modestă, mai mică chiar și comparativ cu primul rang de reprezentare în forul puterii locale!!! În 2008, doar 17,54% din primari sunt femeii, mult mai puține sunt și în rândul președinților de raioane (3,1%). Situația se schimbă foarte încet, și chiar de există careva îmbunătățiri, acestea sunt la nivelul de primari (17,5% în 2008 față de 14,8% în 2005), la nivel raional lucrurile nu s-au schimbat deloc.

Tabelul 1.5. Forul reprezentativ al puterii locale

	La 14.10.2005			La 14.04.2008		
	Total	Femei		Total	Femei	
		persoane	în % față de total		persoane	în % față de total
Președinți de raioane	32	1	3,1	32	1	3,1
Bașcanul UTA Găgăuzia	1	-	0	1	-	0
Primari de municipii și orașe și sate (comune)	898	133	14,8	898	157	17,4

Sursa: Culegerea statistică “Femei și Bărbați în Republica Moldova” 2008

Următorul tabel din aceeași culegere statistică, intitulat „Persoanele alese și personalul administrației de guvernare locală, la 14.04.2008”, ne furnizează date prețioase privind alte dimensiuni ale reprezentării în guvernarea locală.

Disponem de informații privind numărul de femei și bărbați pe nivele ierarhice, dezagregate pe unități administrativ-teritoriale. Realizăm deja cunoscuta procedură de calcul a nivelului de reprezentare a femeilor pe poziții ierarhice la fel cum am procedat în cazul conducerii ministerelor și autorităților administrației centrale.

Tabelul 1.6. Persoanele alese și personalul administrației de guvernare locală, la 14.04.2008

	Președinte/ vice-președinte		Primar/ viceprimar		Consilieri municipali		Con- silieri raionali		Consilieri oraș/ sat		Șef departa- mente/ direcții/ secții		Consul- tant/ specialist	
Mun. Chișinău														
Primăria Municipală	1	-	4	-	34	17	-	-	-	-	10	13	22	61
Consiliul Municipal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78	93	121	294
Preturi Chișinău	-	-	12	2	-	-	-	-	-	-	10	20	52	60
Primarii Chișinău	-	-	27	3	-	-	-	-	231	61	-	-	51	92
Nord														
Mun. Bălți			3	1					48	9	7	14	26	71
Briceni	3		25	7			28	5	230	92	5	4	39	36
Donușeni	2		18	5			21	6	169	67	4	5	20	35
Drochia	2		24	4			31	2	230	94	4	6	64	147

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Analizăm atent rezultatele calculelor (prezentate în Figura 1.3. de mai jos).

În primul rînd, identificăm ponderea femeilor la nivel general, per total. Femeile reprezintă 38,6% din totalul persoanelor alese și a personalului administrației de guvernare locală. Astfel, am putea vorbi de o sub-reprezentare a femeilor la nivelul cel mai general.

În continuare, analizăm fiecare grup de poziții. Constatăm două grupuri în care femeile predomină, acestea sunt consultanți/specialiști (68,4%) și șefi de departamente/direcții/secții (52,7%), în celelalte grupuri ele sunt în minoritate, uneori foarte pronunțată.

Încercăm, pe cât este de posibil, să ne gândim la importanța și subordonarea fiecărui grup de funcții, dar și la modalitatea de accedere a unei persoane la o funcție anumită. Avem prezentate pozițiile din puterea legislativă (consilii municipale, raionale sau locale) și cea executivă, care include primari/vice-primari, șefii de departamente/direcții/secții și consultanți.

Cea mai mică reprezentare a femeilor o vedem la conducerea acestor două componente ale puterii locale, și anume 7,4% - președinți/vice-președinți și 16,9% - primari/vice-primari. Cele mai mari,

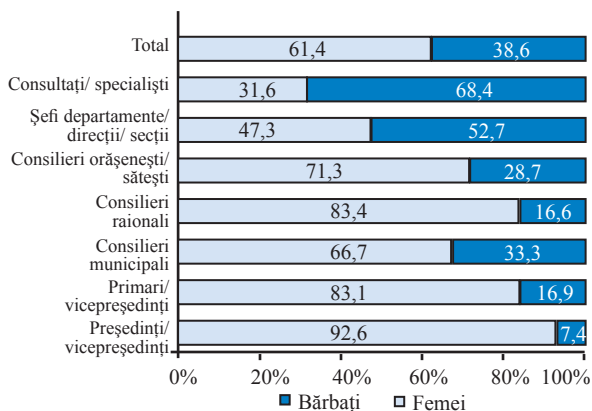
am văzut că în cazul aparatului executiv (șefi de departamente/direcții/secții și consultanți).

Al doilea aspect, la care dorim să atragem atenția, este cel legat de modalitatea de accedere la post, având aici câteva grupuri distincte de funcții, și anume:

- funcții ocupate în urma rezultatelor alegerilor locale, din care reiese două sub-grupuri: funcții ocupate în urma voturilor acordate de alegători (primari, consilieri) și cele ocupate în urma votării organelor constituite în urma alegerilor, votate de consilii locale (președinți, vice-președinți, vice-primari);
- funcții în care persoana este numită sau angajată prin contract de muncă, cum ar fi: șefii de departamente/direcții, secții, consultanții și specialiștii.

Dacă vizăm datele din această perspectivă, constatăm că în funcțiile ocupate în urma votului acordat de alegători se găsesc ceva mai multe femei decât în cele votate de consilii. Astfel, în rândul consilierilor municipali, femeile constituie 33,3%, în consiliile raionale 16,6% și în cele orășenești și sătești 28,7%. În comparație vedem distribuția pe gen în rândul președinților și vice-președinților de raioane, funcții votate de consiliul local, în rândul cărora regăsim doar 7,4% femei. Și în cazul primarilor/vice-primarilor prezența femeilor este foarte mică, deși primarii sunt la fel aleși de către cetățeni prin vot direct. Însă și aici putem avea careva „suspiciuni asupra influenței vice-primarilor la distribuția generală”, bazate pe faptul că anterior am văzut că numărul femeilor în rândul primarilor este mai mare (17,4%) decât în cadrul grupului primari/vice-primari (16,9%).

Figura 1.3. Componența de gen a persoanelor alese și a personalului administrației de guvernare locală, la 14.04.2008

Distribuție realizată pe baza datelor prezentate în tabelul „Persoanele alese și personalul administrației de guvernare locală, la 14.04.2008”, din culegerea statistică “Femei și Bărbați în Republica Moldova” 2008

Pe baza datelor din tabelul *“Forul reprezentativ al puterii locale”*, prezentat anterior, unde este indicat doar numărul de primari și datele totalizate în tabelul *“Persoanele alese și personalul administrației de guvernare locală, la 14.04.2008”*, prin proceduri de simplă scădere matematică obținem și numărul exact al vice-primarilor. Și aici se confirmă constatarea că femeile sunt mai prezente în funcțiile votate direct de alegători, decât în cele votate de consiliile locale, deoarece dacă în rândul primarilor procentul femeilor este de 17,5%, în rândul vice-primarilor acesta este de doar 11%.

Cât privește funcțiile în care persoana este numită sau angajată prin contract de muncă, care sunt în același timp executive, de cel mai mic rang din forul puterii locale, aici regăsim femeile supra-reprezentate, la fel cum se întâmplă și în alte structuri, la baza piramidei.

Pe de o parte, datele privind genul candidaților la primar nu le regăsim în culegerile statistice disponibile, iar pe de altă parte, în analiza oricărei problematice de fiecare dată trebuie să tindem spre a accesa cât mai multe informații. În cazul nostru, am putea să ne adresăm studiului intitulat *„Șanse egale în procesul electoral”*, un studiu de caz realizat la alegerile locale 2007.

În cadrul studiului au fost colectate informații despre candidații la primar și consilieri locali, date care ulterior au fost comparate cu datele candidaților care au ieșit învingători din competiția electorală.

Având la dispoziție datele pentru un eșantion reprezentativ de primărie, prezentate în diagramele ce urmează, evidențiem următoarele:

Primari

- în rândul candidaților la primar distribuția de gen a fost de 76,5% bărbați și 23,5% femei. În cazul în care genul nu joacă nici un rol în competiția electorală pe de o parte, iar femeile candidate la primar dispun de capacități la fel ca și bărbații candidați, procentul femeilor în rândul primarilor trebuie să fie și el 23,5%;
- în rândul persoanelor care au devenit primari, însă, bărbații constituie 82% iar femeile 18%;
- diferența între femeile candidate și cele devenite primărite este de 5,5%, numite de autori ca pierderi de gen⁷, acesta fiind pro-

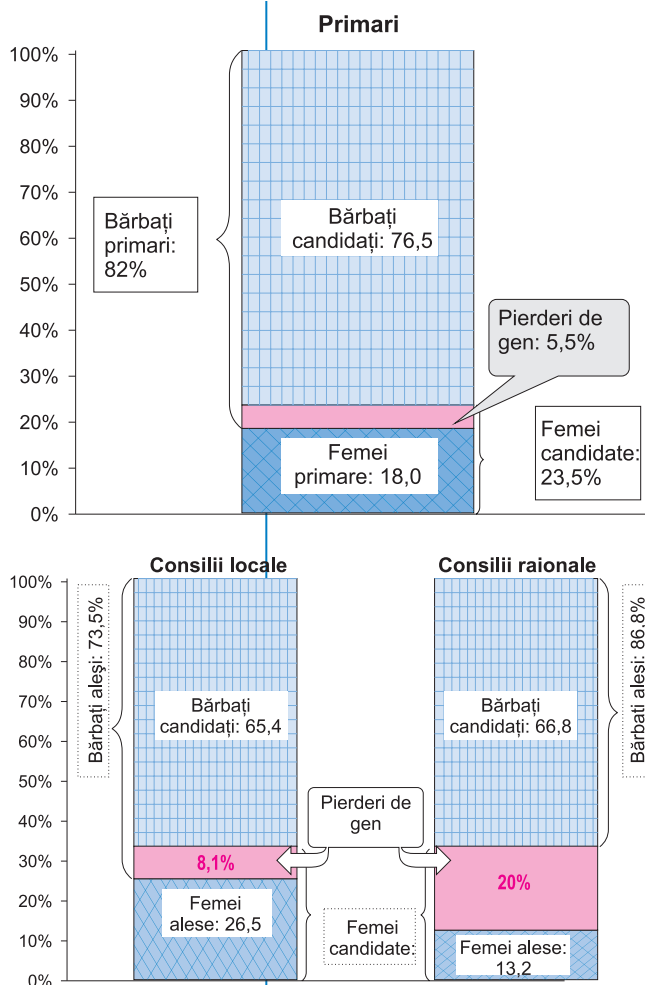
Tabelul 1.7. Numărul de primari și vice-primari

	Femei		Bărbați
		%	
Primari	157	17,5%	741
Vice-primari	9	11,0%	73

Distribuție realizată pe baza datelor prezentate în tabelul „Persoanele alese și personalul administrației de guvernare locală, la 14.04.2008”, din culegerea statistică “Femei și Bărbați în Republica Moldova” 2008

⁷ Termenul pierderi de gen a fost utilizat pentru prima dată în studiul *„Șanse egale în procesul electoral”* pentru a exprima diferența procentuală între ponderea femeilor în rândul tuturor candidaților și ponderea lor în rândul candidaților care au fost alese în funcții de primar/consilier

Figura 1.4. Raportarea distribuției de gen în rândul candidaților și învingătorilor competiției electorale

centul candidaților femeii care nu au devenit primari datorita apartenenței de gen, precum este ilustrat în Figura 1.4.

Consilii

Analizăm după o procedură asemănătoare datele privind candidații la consiliile locale și raionale. Constatăm pierderi de gen de 8,1% în rândul consilierilor orașenești/sătești și 20% în rândul celor raionali. În ambele cazuri, alegătorul votează pentru o listă înaintată de partide politice, asemănător votului pentru Parlament. Apare evident întrebarea: de ce atunci pierderile de gen sunt cele mai mici în alegerile pentru primari, pentru cele în consiliile locale ceva mai mari, dar oricum mai apropiate de primari decât de cele înregistrate în cazul consiliilor raionale?

Am observat anterior că femeile sunt mai prezente în structurile create în urma votării directe de către cetățeni. Se pare că acest lucru se confirmă și în acest caz, atunci când populația votează o persoană concretă (primar), șansele de câștig al unei candidate sunt mai puțin diminuate, deci populația pune mai puțin accentul pe apartenența de sex. În cazul consiliilor locale este o situație intermediară, deși alegătorul votează o listă, el în mare parte cunoaște personal candidații, lucru mult mai puțin valabil pentru consiliile locale, unde factorul principal ține de reprezentarea genurilor în listele electorale ale fiecărui partid aparte.

Astfel, am reușit, din analiza datelor disponibile, să schițăm preventiv factorii obiectivi, care determină în mod matematic sub-reprezentarea femeilor în structurile decizionale.

Am văzut că sub-reprezentarea femeilor în Parlament și consilii reiese din sub-reprezentarea acestora în listele electorale a partidelor. Am văzut de asemenea, că și electoratul votează mai degrabă bărbați la funcții de primari, dar într-o măsură mai mică decât consilierii și primarii votează președinți, vice-președinți și vice-primari bărbați.

Însă, ne vom gândi neapărat și la aspectul participativ, adresându-ne întrebarea în ce măsură femeile se implică în alegeri, candidează la funcțiile de primar. Dacă ponderea femeilor în rândul candidaților la primar este una foarte mică, nu ne putem aștepta la numărul mare al femeilor care au fost alese.

3.2. Piața muncii și ocuparea

În acest sub-capitol propunem să realizăm un demers de abordare a unui indicator din domeniul pieții muncii și ocupării.

Vom aborda aspectele legate de remunerarea muncii, și anume indicatorul privind diferențele de salarizare/venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate.

Acest aspect ar prezenta interes special atât datorită impactului imens pe care remunerarea muncii îl implică asupra altor indicatori, cât și pentru că abordează așa numita „egalitate camuflată” între bărbați și femei pe piața muncii, caracteristică țărilor post socialiste.

Făcând puțină abatere de la scopul propus vom introduce careva clarificări privind termenul de „egalitate camuflată”, prin care înțelegem afirmația cu care deseori se manipulează precum că la capitolul ocupare în Republica Moldova nu putem vorbi despre o inegalitate de gen, dat fiind faptul că datorita politicilor ocupaționale din perioada sovietică femeile sunt prezente pe piața muncii în egală măsură cu bărbații. Chiar mai mult, în anul 2007 populația

Indicatori sensibili la gen din clasa activității economice și participarea forței de muncă:

- % din forța de muncă ocupată în agricultură, industrie și servicii (cu vârsta de 15 ani și peste), pe sexe;
- % din forța de muncă ocupată în poziții manageriale și profesionale, pe sexe;
- % din forța de muncă sunt lucrători familiali neplătiți sau ocupați în sectorul informal (cu vârsta de 15 ani și peste), pe sexe;
- Rata de ocupare/inactivitate pe sexe, mediu;
- Timpul folosit în anumite activități (inclusiv munca domestică neplătită și îngrijirea copiilor și/sau bătrânilor);
- Incidența tipului de muncă (normă întregă/jumătate de normă), pe sexe;
- Dreptul la concediu de maternitate / număr de săptămâni/ % femei care beneficiază de acest drept;
- Dreptul la concediu parental/ număr de săptămâni/ % femei, respectiv bărbați care beneficiază de acest drept;
- % din creditele și sprijinul financiar și tehnic disponibil din surse guvernamentale și neguvernamentale, pe sexe;
- Diferențele de salarizare / venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate;
- Situația serviciilor de îngrijire a copiilor și % din copii cu vârsta de 0-3 ani și 3-6 ani beneficiază de servicii de îngrijire.

Acești indicatori au fost adoptați la recomandarea Națiunilor Unite, iar domeniile prioritare au fost determinate prin Platforma de Acțiune de la Beijing în 1995 (vezi Anexa A).

ocupată în rândul femeilor a constituit 625,7 mii persoane, iar în rândul bărbaților 621,6 mii, deci cu peste 4 mii mai puțin. Anume la acest capitol este necesar să facem câteva remarci pentru a semnaliza din start careva abordări eronate posibile:

1. dacă raportăm procentual numărul populației ocupate la numărul total de populație feminină și masculină în vârstă de 15+ ani, constatăm că populația ocupată în rândul femeilor constituie 40,5% în numărul total de populație cu 15+ ani, fiind cu 4,3% mai puțin comparativ cu bărbați;
2. rata șomajului (exprimată ca procentul șomerilor în totalul populației de 15+ ani) indică o incidență mai mare a acestui fenomen în rândul bărbaților (3%) decât în rândul femeilor (1,6%). Pe de altă parte, rata populației economic inactive este una în defavoarea femeilor, economic inactive fiind 57,8% femei în vârstă de 15+ ani, față de 52,2% bărbați. La acest aspect merită a fi studiate cu mai multă atenție definițiile categoriilor de șomer și de populație economic inactivă.

În statisticile naționale, "șomere" sunt recunoscute persoanele care:

- nu au un loc de muncă și nu desfășoară o activitate în scopul obținerii unor venituri;
- sunt în căutarea unui loc de muncă, utilizând în ultimele 4 săptămâni diferite metode pentru a-l găsi: înscrierea la oficiile forței de muncă sau la agenții particulare de plasare, demersuri pentru a începe o activitate pe cont propriu, publicarea de anunțuri și răspunsuri la anunțuri, apel la prieteni, rude, colegi, sindicate etc.;
- sunt disponibile să înceapă lucrul în următoarele 15 zile, dacă și-ar găsi imediat un loc de muncă.

Prin urmare, *populația economic inactivă* include persoanele care nu sunt ocupate și nu sunt șomere. În mod formal aceste persoane sunt pensionarii, elevii/studentii, casnicele (statut caracteristic mai mult femeilor), persoanele aflate în concedii de îngrijire a copiilor (statut iarăși caracteristic mai mult femeilor).

Deci, deși numeric populația ocupată de gen feminin este mai mare, rata populației ocupate în rândul femeilor este cu 4,3% mai mică decât cea a bărbaților. Pe de altă parte, în rândul bărbaților rata șomajului este mai mare, în schimb rata populației inactive economic este mai mare în rândul femeilor.

Tabelul 2.1. Repartizarea populației de 15 ani și peste după participarea la activitatea economică, 2007

	Femei	Bărbați
Populație ocupată (mii persoane)	625,7	621,6
Șomaj (mii persoane)	25,1	41,5
Populație economic inactivă (mii persoane)	893,1	724,8
Total populație de 15 ani și peste (mii persoane)	1543,9	1387,9
% populației ocupate în totalul populației de 15 + ani	40,5	44,8
% șomerilor în totalul populației de 15 + ani	1,6	3,0
% populației economic inactivă în totalul populației de 15 + ani	57,8	52,2

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Problema: Deși în linii mari diferențele în antrenarea numerică a ambelor genuri pe piața muncii nu înregistrează diferențe de proporții majore, la capitolul remunerare a muncii, în luna septembrie 2007 salariul mediu al unui lucrător de gen feminin a constituit 1808,6 lei, ceea ce egalează cu 72,6% din salariul mediu al unui lucrător de gen masculin (2489,9 lei).

Care ar fi factorii care determină remunerarea muncii, altfel spus salariul unui angajat ?

Deoarece remunerarea muncii este un aspect mai degrabă tehnic, lanțul explicativ se va construi în limitele caracteristicilor pieții muncii, deja prin indicatorii din această sferă făcându-se ieșirea spre indicatorii din alte domenii statistice.

Să ne gândim la caracteristicile individuale ale angajatului prin prisma cerințelor pieței de muncă, oprindu-ne asupra caracteristicilor la care atestăm variația mărimii salariului mediu. Astfel, trebuie să evidențiem următoarele aspecte:

- în ce domeniu al economiei activează preponderent bărbații și femeile;
- care este forma de proprietate a locului de muncă (este din domeniul privat sau de stat);
- care este stagiul de muncă al angajatului;
- care este gradul de pregătire profesională a forței de muncă;
- care sunt trăsăturile specifice ale mobilității salariaților de gen feminin și masculin;
- rata ocupării informale în rândul populației ocupate de gen feminin și masculin;
- ponderea salariaților de gen feminin și masculin care activează cu program redus sau sezonier;

- Rata populației ocupate în rândul femeilor este cu 4,3% mai mică decât cea a bărbaților.
- În rândul bărbaților rata șomajului este mai mare, în schimb rata populației inactivă economic este mai mare în rândul femeilor.

Tabelul 2.2. Salariul mediu în luna septembrie 2007 (lei)

Femei	1808,6
Bărbați	2489,9
Salariul mediu a femeilor ca % din salariul a bărbaților	72,6

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

- care este distribuția pe poziții ierarhice;
- ponderea salariaților de gen feminin și masculin care au beneficiat de concedii (de maternitate, boală, concediu fără plată, concediu de incapacitate temporară de muncă, de studii, etc.) în perioada de referință a indicatorului.

Să încercăm realizarea analizei de impact a câtorva din indicatorii listați la începutul sub-capitolului asupra mărimii medii a salariului.

Să începem cu **domeniile economiei**, altfel spus tipurile de activități economice. Urmează să punctăm de la bun început două momente, răspunzând la întrebările:

- cât de mult variază salariile medii pe tipuri de activități economice?
- există sau nu, și dacă da, în ce măsură numerică, diferențe în distribuția forței de muncă de gen feminin și masculin pe tipuri de activități economice?

Ulterior vom încerca realizarea cuantificării influenței pur matematice.

Pentru a obține răspuns la prima întrebare am ordonat în tabelul de mai jos domeniile după ponderea femeilor în rândul angajaților. Constatăm o variație extrem de pronunțată în acest sens, cuprinsă în limitele de 78,6% salariați de gen feminin în sfera sănătății și asistenței sociale până la doar 14,3% în domeniul pescuitului.

Tabelul 2.3. Efectivul salariaților pe activități economice

(mii persoane)

	Femei	Bărbați	Total	% femei
Salariați, total	397,7	370,4	768,1	51,8
Sănătate și asistență socială	50,8	13,8	64,6	78,6
Învățământ	93,7	32,8	126,5	74,1
Hoteluri și restaurante	9,5	3,9	13,4	70,9
Activități financiare	9,6	5,3	14,9	64,4
Activități recreative, culturale și sportive	9,6	7,5	17,1	56,1
Alte activități de servicii	15,2	13,5	28,7	53,0
Comerț	48,8	49,5	98,3	49,6
Industrie	69,5	73,1	142,6	48,7
Tranzacții imobiliare	19,9	25,4	45,3	43,9
Administrație publică	23	34,4	57,4	40,1
Agricultură, economia vânătorului și silvicultură	33,3	51,8	85,1	39,1
Transporturi și comunicații	18,9	39,6	58,5	32,3
Construcții	5,4	26,7	32,1	16,8
Pescuit	0,1	0,6	0,7	14,3

← Distribuirea forței de muncă pe tipuri de activități economice este una foarte diferențiată funcție de gen, existând domenii pronunțat feminine, și domenii pronunțat masculine.

Și cât privește variația mărimii medii a salariului, constatăm diferențe majore funcție de tipul activității economice. În luna septembrie a anului 2007 cele mai mari salarii medii în cazul ambelor grupuri se înregistrau în sfera financiară (3330 lei pentru femei și 4400,9 lei pentru bărbați). Cele mai mici se înregistrau în agricultură pentru femei (1140,3 lei) și pescuit pentru bărbați (1297,6 lei). Pentru a-și imagina și mai exact în ce măsură salariul mediu variază funcție de sfera economică, am putea opera, cum se operează deseori, cu expresia: „salariul mediu al unei femei ocupate în agricultură este de aproape trei ori mai mic față de salariul mediu al unei femei care activează în sfera financiară”, și „salariul mediu al unui bărbat angajat în sfera pescuitului este de 3,4 ori mai mic față de salariul unui bărbat angajat în sfera financiară”.

Tabelul 2.4. Salariul mediu în luna septembrie după activități economice

(lei)

	Femei	Bărbați
Agricultură, economia vânatului și silvicultură	1140,3	1352,6
Pescuit	1650,0	1297,6
Industrie	2136,9	2965,4
Construcții	2832,0	3529,3
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale	1852,8	2278,6
Hoteluri și restaurante	1730,6	2421,8
Transporturi și comunicații	2896,1	3243,5
Activități financiare	3330,0	4400,9
Tranzacții imobiliare	2690,5	2857,4
Administrație publică	1934,7	2457,4
Învățământ	1411,9	1721,6
Sănătate și asistență socială	1649,8	2247,1
Alte activități de servicii colective, sociale și personale	1466,2	1966,8
Activități recreative, culturale și sportive	1240,2	1718,5

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Există diferențieri semnificative în mărimea salariilor medii funcție de tipul activității economice.

Pentru a merge mai în profunzime, urmează să ne punem în trebarea ce stă la baza unei orientări diferențiate ale bărbaților și ale femeilor către sferile economiei, altfel spus „feminizării” unor domenii ale economiei și „masculinizării” altor domenii.

Mai întâi de toate, ne gândim la faptul că o asemenea orientare este determinată de studiile ca nivel, profil și domeniu, pe care le deține o persoană. Deci, urmează să vedem care este specificul de gen în urmarea studiilor, accesând date statistice din domeniul educației. Odată ce orientarea profesională concretă este realizată la treptele de învățământ mediu de specialitate și cel superior, să vedem cum se distribuie fetele și băieții elevi sau absolvenți pe specialități.

Uitându-ne din nou, mai atent, pe distribuția salariaților pe domeniile economice, de la bun început realizăm următoarea constatare – domeniile în care femeile constituie mai mult de jumătate din efectivul salariaților sunt acele consumatoare de forță de muncă cu calificare superioară (studii superioare, și anume sănătatea, învățământ, servicii hoteliere, finanțe). Și invers, domeniile cu cea mai mare predominanță numerică a salariaților-bărbați sunt: pescuitul (doar 14,3% salariați femei), construcțiile (16,8% femei), transporturile și telecomunicațiile (32,3%), acestea fiind domeniile care necesită preponderent forță de muncă cu studii medii profesionale/de specialitate.

Trecem în vizor datele privind numărul de elevi și eleve în instituțiile de învățământ. Vedem că încă de la momentul succedării la studii are loc orientarea diferențiată. În învățământul secundar profesional fetele constituie o minoritate (34,3%), în schimb în învățământul superior o majoritate (59,7% și 57,4%).

Tabelul 2.5. Absolvenți, înmatriculați și numărul de elevi în instituții de învățământ secundar profesional și superior, pe sexe (anul de învățământ 2007/2008)

mii persoane	Instituții de învățământ secundar profesional		
	Femei	Bărbați	% femei
Total - elevi	8.4	16.1	34.3
Școli de meserii	1.1	2.2	33.3
Școli profesionale	6.5	12.8	33.7
Licee profesionale	0.8	1.1	42.1
	Instituții de învățământ superior		
	Femei	Bărbați	% femei
Studenti învățământ de zi	47.5	32	59.7
Studenti învățământ cu frecvență redusă	24.9	18.5	57.4

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Orientarea diferențiată către sferele economiei se produce încă din momentul alegerii tipului de studii

Se merită apoi să vedem și cum stau lucrurile mai exact, și anume, cum se distribuie studenții după specialități, acesta fiind indicul cel mai clar pronunțat în orientarea profesională. Deși o delimitare exactă între specialitate și sfera economică stabilim doar în cazul a patru sfere, desprindem cu claritate tendința. Plasând cifrele alături constatăm că învățământul și sfera ocrotirii sănătății sunt domeniile dintre cele mai „feminizate” atât ca efectiv de salariați cât și ponderea elevilor. Și invers, agricultura și industria fiind de o „masculinizare moderată” ca efectiv de salariați, sunt „masculinizate moderat” și ca efectiv de femei în rândul studenților.

Tabelul 2.6. Studenții în instituții de învățământ superior, pe grupe de ramură și sexe (anul de învățământ 2007/2008)

<i>mii persoane</i>	Femei	Bărbați	% femei	% femei în efectivul salariaților
Total - studenți	72,4	50,5	58,9	
din care, pe grupe de ramură:				
Învățământ	35,3	13,5	72,3	74,1
Ocrotirea sănătății	2,7	1,2	69,2	78,6
Economie	13	7,8	62,5	
Arte și cinematografie	0,8	0,5	61,5	
Alte	7,3	5,3	57,9	
Agricultură	4	4,9	44,9	39,1
Drept	1,9	2,5	43,2	
Industrie	7	12,9	35,2	48,7
Cultură fizică și sport	0,4	1,6	20,0	
Teologie	0	0,3	0,0	

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Domeniile „masculinizate” și „feminizate” se produc deja în instituțiile de învățământ

Un alt indicator pe care îl propunem să fie analizat ar fi **distribuția pe poziții ierarhice**, acesta fiind al doilea aspect al egalității de gen pe piața muncii, cu impact direct asupra salarizării.

Menționasem anterior că la capitolul participarea femeilor și bărbaților pe piața muncii putem afirma că în Republica Moldova nu există diferențieri majore, care ar semnala sub-prezența unui sau altui grup, femeile fiind chiar ceva mai multe (625,7 mii persoane) în rândul populației ocupate decât bărbații (621,6 mii).

Drept urmare, primul pas în mod tradițional ar fi obținerea răspunsului la întrebarea: cât de mult variază distribuția populației ocupate de gen feminin și masculin pe statut profesional?

Cel mai bine ne putem da seama dacă datele statistice indică existența unor distribuții inechitabile, comparând distribuția generală pe sexe în rândul populației studiate cu distribuția pe sexe în cadrul unor subgrupuri din această populație.

Să vedem distribuția pe genuri în cadrul grupurilor după statut profesional (vezi Tabelul 2.7.). Odată ce femeile în anul 2006 au constituit 628,7 mii persoane, un pic peste 50% din populația ocupată în total, în cazul unei distribuții absolut echitabile pe grupuri după statut profesional (salariați, patroni, lucrători pe cont propriu și altele), femeile trebuie să constituie 50% și în rândul salariaților, patronilor etc. Acolo unde grupul femeilor constituie mai puțin de 50% constatăm o sub-reprezentare, și invers, o supra-reprezentare în cazul grupurilor cu ponderea femeilor peste 50%. Privind datele constatăm o sub-reprezentare moderată a femeilor în rândul lucrătorilor pe cont propriu (45,4%) și una foarte pronunțată în rândul patronilor (doar 27%). Grupurile cu supra-prezență feminină sunt salariații (51,3%, deși diferența este una puțin însemnată) și alte

ocupații/statuturi, unde supra-reprezentarea este una foarte pronunțată, femeile constituind 72 la sută.

Tabelul 2.7. Persoane ocupate după statut profesional (anul 2006)

	Femei	Bărbați	% femei
Populație ocupată, total	628.7	628.6	50,0
Salariat	432.6	410.1	51,3
Patron	3.3	8.9	27,0
Lucrător pe cont propriu	165.8	199.1	45,4
Altul	27.0	10.5	72,0

↓
La capitolul statut profesional distribuția pe genuri nu este una uniformă

Sursa: Culegerea statistică "Piața forței de muncă în Republica Moldova" 2008

Urmează să răspundem la a doua întrebare în analiza relației între salariul mediu și distribuția forței de muncă pe poziții ierarhice, exprimată în cazul dat prin distribuția după statut profesional.

Distribuția neuniformă după statut profesional poate determina diferențe în salariul mediu în cazul în care mărimea salariului mediu diferă în funcție de statutul profesional. Pentru a stabili acest lucru analizăm, într-o manieră asemănătoare celei de sus, datele privind salariul mediu funcție de statutul profesional. Pentru a determina în ce măsură distribuția neuniformă după statut profesional rezultă în diferențieri ale salariului mediu, realizăm calculul asemănător celui exemplificat mai sus în cazul distribuției pe activități economice.

În continuare vom încerca să stabilim care sunt determinantele acestei diferențieri ierarhice, cel puțin a diferenței majore în distribuția pe genuri în rândul patronilor. Această diferență ar implica ipoteza de genul: „ar exista diferențe în pregătirea profesională a femeilor și a bărbaților care determină prioritatea bărbaților în ocuparea pozițiilor superioare în cadrul unităților economice?”.

Din nou, încercăm să construim un lanț explicativ, gândindu-ne la factorii care determină evoluția unui angajat în plan profesional. Acestea ar fi atât de ordin obiectiv, cum ar fi:

- gradul de pregătire profesională (educația);
- experiența de muncă în domeniu, cât și în cadrul întreprinderii concrete;
- oferta forței de muncă pe piață, deoarece șansele unui angajat concret de a fi avansat în funcție descresc odată cu prezența mai multor angajați cu nivel de pregătire și experiență de muncă cel puțin egale cu cele de care dispune acest angajat;

precum și de ordin cultural, subiectiv, cum ar fi: stereotipurile privind incapacitatea femeii de a ocupa funcții manageriale, împărțite atât de bărbați cât și de femei.

Evident, că impactul factorilor subiectivi nu poate fi regăsit în statisticile oficiale decât rareori, fiind obiect de studiu mai degrabă al unor investigații de natură sociologică și psihologică aplicate. Factorii obiectivi, însă, pot fi vizați în mod direct sau indirect în datele statistice disponibile.

Demersul se realizează prin obținerea răspunsului la acele două întrebări clasice:

- *există sau nu diferențe între bărbați și femei în datele statistice care reflectă factorul explicativ;*
- *în ce mod și în ce măsură acestea implică diferențele în factorul explicat.*

Să vedem în ce măsură faptul că femeile sunt sub-reprezentate în grupul patronilor este determinat de gradul de pregătire profesională diferită a bărbaților și a femeilor. Odată ce conceptul de pregătire profesională presupune mai întâi de toate gradul de educație, e necesar să analizăm distribuția femeilor și a bărbaților încadrați pe piața muncii, după studii.

În mod obligatoriu, comparația trebuie realizată pe distribuția în procente a populației feminine și masculine după studii, dat fiind numărul lor diferit.

În tabelul de mai jos (Tabelul 2.8.) distribuția forței de muncă este prezentată în numere absolute și în procente. Analizând procentele constatăm:

1. forța de muncă feminină deține într-o măsură mai mare studii superioare (21,7% femei ocupate față de 18% în cazul bărbaților) și studii medii de specialitate (21,3% față de 12,5% respectiv);
2. în cazul bărbaților este net mai superioară cota forței de muncă cu studii secundar profesionale (31,7 față de doar 17,8%).
3. la nivelele inferioare cota mai mare a femeilor față de bărbați o constatăm doar în grupul persoanelor cu studii liceale / medii generale (21,2% față de 19,4%). Cât privește grupurile cu studii gimnaziale și primare / fără școală, acestea dețin o pondere mai mare în cazul bărbaților decât în cazul femeilor.

Tabelul 2.8. Populația ocupată după nivelul de educație (2007)

	Femei		Bărbați	
	Mii persoane	%	Mii persoane	%
Populație ocupată, total	625.7	100.0	621.6	100,0
Superior	135.5	21,7	111.8	18,0
Mediu de specialitate	133.4	21,3	77.9	12,5
Secundar profesional	111.6	17,8	197	31,7
Liceal; mediu general	132.8	21,2	120.8	19,4
Gimnazial	102	16,3	103.3	16,6
Primar sau fără școală	10.3	1,6	10.7	1,7

Sursa: Culegerea statistică "Piața forței de muncă în Republica Moldova" 2008

Forța de muncă feminină comparativ cu cea masculină deține într-o măsură mai mare studii superioare și medii de specialitate, cea masculină în schimb într-o măsură mai mare studii secundar profesionale.

Un procedeu tehnic de reducere a unei distribuții la un indicator unic

O dificultate în analiza și interpretarea datelor, pe care deseori o putem întâmpina, ține de specificul scalei pe care se bazează o distribuție. Un exemplu ar fi distribuția populației ocupate după nivelul de studii. Scala privind studiile are caracteristici de scale ordinale, dar și de raport, deoarece, pe de o parte, ciclurile de învățământ presupun un anumit timp de studii (elementele scalei de raport), însă când încercăm realizarea unei comparații ne dăm seama că există elemente și de scală ordinală, de ex. studiile medii de specialitate și cele liceale necesită același număr de ani de studii, însă au esențe diferite. De aceea, pentru comparații uneori este foarte comod când reușim să reducem o distribuție dispersată la un indicator exprimat printr-o singură cifră, în acest fel să procedăm cum am proceda dacă scala ar fi una de raport pură. În cazul dat distribuția după nivelul de educație o putem reduce la indicatorul privind numărul mediu de ani de școală.

Pentru aceasta fiecărui nivel educațional îi atribuim numărul de ani de studii respectiv (a doua

coloană din tabelul 2.9). Evident că acest lucru întâmpină anumite probleme, legate de nuanțarea insuficientă a datelor disponibile. Astfel, de exemplu din datele disponibile cunoaștem că 21,2% din populația ocupată feminină și 19,4% din populația masculină au studii liceale sau studii medii generale. În același timp, studiilor liceale îi corespund 12 ani de studii, celor medii generale 11. Același lucru este valabil și pentru cei cu studii primare sau fără studii, iar în cazul celor trei nivele superioare situația este și mai complicată, deoarece pentru calcule mai exacte este nevoie să cunoaștem câte din persoanele cu studii medii de specialitate au parcurs acest nivel după absolvirea gimnaziului și câte după studii medii generale.

Am putea proceda însă, acordând valori convenționale, de ex. să acordăm tuturor persoanelor din grupul cu studii primare sau fără studii 4 ani de studii, celor din grupul cu studii liceale/medii generale - 11,5 ani. Deși în alte cazuri acest lucru nu este admisibil, în cazul nostru îl putem realiza fără griji, deoarece urmează să facem

o comparație între două grupuri, deci inexactitățile pe care le emit sunt produse pentru ambele grupuri, caz în care comparația poate fi realizată în linii generale.

Reducerea distribuției se realizează prin următorii pași:

1. ponderea fiecărui grup de educație se înmulțește la ani de studii (exprimat în coloanele 4 și 5 din tabelul 2.9);
2. realizarea sumei valorilor obținute prin primul pas (rândul 8 din tabelul 2.9);

3. raportarea mediei între sumele obținute pentru întregul grup (1177,7 pentru femei și 1134,3 pentru bărbați) la 100, deci suma procentelor. Rezultatul este prezentat în tabel în rândul 8.

Conform indicatorului obținut, o femeie ocupată a urmat în mediu 11,8 ani de studii, iar un bărbat cu 0,4 mai puțin, deținând 11,4 ani în mediu.

Tabelul 2.9. Ani de studii urmate de populația ocupată, pe sexe

		Ani de școală	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați
		1	2	3	4	5
					= col 1 *col 2	= col 1 *col 3
1	Superior	16	21.7	18.0	347.2	288
2	Mediu de specialitate	12	21.3	12.5	255.6	150
3	Secundar profesional	10	17.8	31.7	178	317
4	Liceal, mediu general	11,5	21.2	19.4	243.8	223.1
5	Gimnazial	9	16.3	16.6	146.7	149.4
6	Primar sau fără școală	4	1.6	1.7	6.4	6.8
7	Suma		100	100		1134.3
8	Media de ani de studii				11.8	11.4

Femeile ocupate dispun în mediu cu 0,4 ani de studii mai mult față de bărbați

Sursa: Culegerea statistică "Piața forței de muncă în Republica Moldova" 2008

Ambele proceduri realizate indică o relație inversă, aparent alogică, care se poate exprima prin expresia: „pe poziții manageriale sunt promovați într-o măsură mai mare bărbații decât femeile, deși cât privește nivelul de studii femeile sunt mai avansate”. Diferența în distribuția de gen în cazul grupului de patroni nu este determinată de nivelul de studii. Deci, factorii determinanți ai fenomenului urmează a fi căutați prin alți indicatori.

3.3. Protecția socială - pensii

În continuare, vom încerca demonstrarea unei analize a datelor statistice din domeniul protecției sociale, axându-ne asupra sistemului de pensii. Acest domeniu are o importanță majoră din perspectiva de gen, dat fiind faptul că, vom vedea ulterior, categoria pensionarilor, fiind una vulnerabilă, este și una preponderent feminină.

Spre deosebire de cele realizate în celelalte capitole, vom încerca demonstrația procedeele de bază în realizarea unei analize descriptive a întregii problematici, ci nu construirea unei analize explicative a unui fenomen/indicator concret.

În acest sens, lista de indicatori care urmează să o întocmim nu va fi una de indicatori-factori explicativi, ci indicatori care exprimă situația în domeniu în ansamblu, care ne vor servi drept fenomene pentru explicare.

La realizarea acestei liste urmează să ne gândim la un număr cât mai complex de indicatori statistici care oferă informații statistice privind sistemul de pensii, astfel încât ansamblul de indicatori să ofere o imagine complexă a domeniului dat.

La etapa inițială însă este absolut necesar să ne familiarizăm cu principiile și noțiunile de bază ale sistemului național de pensii. Drept surse de informare ne vor servi orice materiale aferente domeniului dat, începând cu legislația și până la analize făcute anterior pe tematica dată. Din legislație obținem principiile de bază, și ne familiarizăm cu câteva noțiuni.

Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat⁸ definește pensia de asigurări sociale de stat - drept bănesc cuvenit asiguratului, în condițiile prezentei legi, corelativ obligațiilor privind plata contribuțiilor de asigurări sociale de stat.

Dreptul la pensie conform legii îl au cetățenii asigurați, precum și persoanele care, la data stabilirii pensiei, nu au calitatea de asigurat, dar îndeplinesc anumite condiții stipulate în lege, agricultorii, persoanele asigurate în baza contractului individual de asigurare încheiat cu Casa Națională de Asigurări Sociale.

Persoană asigurată este persoana care din veniturile obținute a plătit contribuții de asigurări sociale, aceste contribuții ulterior constituind baza de calcul a pensiei în sistemul public.

În sistemul public, se acordă următoarele categorii de pensii:

- a) pensie pentru limită de vârstă (pe care ne vom axa ulterior);
- b) pensie de invaliditate;
- c) pensie de urmaș.

În mod general, baza de calcul pentru stabilirea mărimii pensiei pentru limită de vârstă o constituie venitul mediu lunar asigurat din toată perioada de activitate a persoanei și numărul lunilor pentru care persoana a contribuit la fondul asigurărilor sociale (stagiul de muncă).

Încercăm, deci, să stipulăm elementele de bază ale sistemului care ne vor servi drept obiecte de analiză. Desprindem două componente de bază:

Beneficiarii de pensii după limita de vârstă, care urmează a fi vizați din perspectiva:

- Numărului lor și evoluției în timp;
- Distribuției după vârstă, medii de reședință;
- Caracteristicilor gospodăriilor în care locuiesc;
- Condițiilor de trai;
- Plasării pensionarilor singuratici în instituții specializate.

Mărimea pensiilor, urmează a fi vizată în raport cu:

- mărimea absolută și minimul de subzistență;
- surse suplimentare de venit a pensionarilor;
- nivelul de sărăcie în rândul pensionarilor;
- structura și calitatea consumului;
- beneficiarii de reduceri la anumite mărfuri și servicii de primă necesitate.

Deși, ne dăm seama ca lista elaborată nu este nici pe departe una completă, mai sunt și alte obstacole pe care le vom întâmpina în analiză. Multe din aceste aspecte, vom vedea ulterior, nu sunt direct reflectate în datele statistice disponibile, iar dezagregarea pe gen în multe cazuri lipsește. De aceea, în multe cazuri vom fi nevoiți să realizăm niște abordări utilizând indicatori secundari, sau presupoziii logice care însă nu le vom putea fundamenta numeric.

În fine, problema de la care pornim ar fi:

Femeile prezintă majoritatea în rândul pensionarilor (63,6% pentru anul 2006). Drept urmare, problemele aferente vârstei înaintate și sistemului de pensii au conotații mai puternice pentru femei decât pentru bărbați.

Abordăm fiecare aspect în parte prin intermediul a două momente, și anume: care este situația la moment și ce factori au determinat o asemenea conjunctură?

Numărul pensionarilor.

Situația la moment.

În anul 2007, numărul total de pensionari în Republica Moldova constituia 619,4 mii persoane, din care pensionarii după limita de vârstă – 452,3 mii, aceștia constituind 73% din numărul total. Femeile constituie 63,6% din numărul total de pensionari și 70% din numărul pensionarilor după limita de vârstă. Astfel, problematica aferentă sistemului de pensii este, în mod incontestabil, una importantă din perspectiva problematicii de gen.

Tabelul 3.1. Numărul pensionarilor după sexe și categorie de pensionare (2007)

<i>mii persoane</i>	Total	Femei	Bărbați	% femei
Total pensionari	619.4	393.9	225.5	63.6
inclusiv:				
Pentru limită de vârstă	452.3	316.8	135.5	70.0
De invaliditate	129.7	65.8	63.9	50.7
De urmași	28.7	6.2	22.5	21.6
Alte categorii	8.7	5.1	3.6	58.6

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Factori determinați.

Pornind de la faptul că pensionarii, după stagiul de muncă sunt:

- persoanele care au atins o anumită vârstă de pensionare;
- întrunesc condițiile necesare pentru a li se acorda pensia pentru limita de vârstă;

ajungem la concluzia că anume vârsta este momentul de bază în determinarea numărului de femei și, respectiv, bărbați pensionari. Urmează să analizăm datele privind speranța de viață și numărul populației care atinge (supraviețuiește) efectiv vârsta de pensionare. Pentru anul 2006 speranța de viață la naștere pentru bărbați a constituit 64,6 ani, iar pentru femei 72,2 ani, deci cu 7,6 ani mai mult.

Pentru a vedea numărul supraviețuitorilor revenim la datele privind distribuția pe vârstă a populației (prezentate în sub-capitolul

sănătate). Constatăm că începând deja cu grupul de vârstă 30 – 34 ani bărbații constituie minoritate numerică în rândul populației, ponderea lor continuând să scadă odată cu înaintarea pe grupe de vârstă. În grupul de vârstă aferent vârstei de pensionare a femeilor (55 – 59 ani) ponderea bărbaților constituie deja 45,5%, în grupul aferent vârstei de pensionare a bărbaților (60 – 64 ani) și mai puțin – 44%.

Altfel spus, una din cauzele din care numărul bărbaților pensionari este mai mic ține de faptul că aceștia trăiesc mai puțin decât femeile, astfel numărul „potențialilor” pensionari (persoane care ating vârsta de pensionare) în rândul bărbaților este semnificativ mai mic, precum este ilustrat mai jos.

Tablelul 3.2. Numărul mediu al populației pentru anul 2007*

Grupa de vârstă, Ani	Femei	Bărbați	% bărbați
Total	1857664	1719246	48.1
0-4	90179	95633	51.5
5 – 9	95106	100096	51.3
10-14	126589	131520	51.0
15-19	164820	170169	50.8
20-24	170579	176258	50.8
25-29	145022	148868	50.7
30-34	128397	127328	49.8
35-39	116986	112970	49.1
40-44	126798	117566	48.1
45-49	150309	136129	47.5
50-54	133931	117418	46.7
55-59	111486	93031	45.5
60-64	67757	53157	44.0
65-69	74386	51426	40.9
70-74	61836	39396	38.9
75-79	49502	28590	36.6
80-84	29220	13322	31.3
85 și peste	14761	6369	30.1

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Acest decalaj se datorează în mare parte nivelului mai înalt al mortalității premature a bărbaților. Modelele de analiză a aspectelor privind speranța de viață și mortalitate sunt prezentate în subcapitolul *sănătate*.

În același timp, vârsta de pensionare este diferențiată după gen. Vârsta de pensionare pentru femei este de 57 ani, în timp ce în cazul bărbaților de 62 ani. Pentru a stabili impactul numeric urmează să vedem care este numărul bărbaților în grupul de vârstă 57 – 62 ani. Conform recensământului din 2004 generațiile de bărbați între 57 și 62 ani numără peste 61,4 mii persoane. Realizăm numărul ipotetic de pensionari bărbați, adăugând acest număr la

Tabelul 3.3. Numărul bărbaților în generațiile 57 – 62 ani

Vârstă, Ani	Nr.
57	12025
58	8845
59	7307
60	9417
61	10493
62	13326
Total	61413

Sursa: Recensământul Populației 2004, volumul 1, pag. 93

numărul de pensionari bărbați. Astfel, numărul pensionarilor după limită de vârstă ar constitui 196,9 mii persoane (135.5 mii + 61,4 mii), deci procentul lor în numărul total de pensionari ar fi de 38,3%. Diferența numerică între ponderea *de facto* a bărbaților pensionari (30%) și cea ipotetică (38,3%) prezintă impactul numeric al vârstei de pensionare diferențiate asupra diferenței în numărul de pensionari.

Distribuția după vârstă, medii de reședință.

Tabelul 3.4. Numărul pensionarilor pentru limită de vârstă după sexe și grupe de vârstă (2007)

mii persoane	Total	Femei	Bărbați
Total	452.3	316.8	135.5
inclusiv pe grupe de vârstă, ani			
până la 50	0.01	0.01	-
50-54	1.0	0.9	0.1
55-59	59.9	59.3	0.6
60-64	69.1	51.0	18.1
65 și peste	322.3	205.6	116.7

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Cât privește distribuția pensionarilor după vârstă, pe baza datelor disponibile, facem constatarea că chiar și în cazul grupurilor de vârstă până la vârsta de pensionare femeile predomină. Astfel, pentru anul 2007, 0,01 mii pensionari aveau vârsta de până la 50 ani și toți acești pensionari erau femei. În grupul de vârstă 50 – 54 ani, care la fel e sub vârsta de pensionare atât a bărbaților cât și a femeilor, existau 0,9 mii pensionari femei și 0,1 mii bărbați, deci iarăși o discrepanță majoră.

Devine clar că explicația ar trebui căutată în prevederile legislației privind cazurile când o persoană poate obține statutul de pensionar după limită de vârstă anterior împlinirii vârstei oficiale de pensionare. Următorul pas ar fi să dezbinăm categoriile care beneficiază de prevederi speciale în acest sens în preponderent feminine, preponderent masculine și cele care vizează bărbații și femeile în egală măsură sau nu pot fi documentate cu statistici existente.

În cazul femeilor, constatăm prevederi speciale în cazul unor categorii:

1. mamele cu mulți copii și a copiilor invalizi din copilărie, femeile care lucrează în calitate de tractoriste - mecanice, de mecanici la mașini de construcție, rutiere și de încărcare-descărcare, montate pe baza tractoarelor și a excavatoarelor;
2. muncitoarele din industria textilă ocupate la războaie de țesut și la mașini;

Prevederile care vizează într-o măsură numerică mai mare bărbații sunt:

1. lucrătorii ocupați la munci subterane, la munci prestate în condiții foarte nocive și foarte grele;
2. salariații civili ai sistemului penitenciar, ocupați nemijlocit la munci cu condamnării și deținuții;
3. militarii care au devenit invalizi ca urmare a rănirii, contuzionării sau mutilării în timpul celui de-al doilea război mondial ori în timpul îndeplinirii altor îndatoriri de serviciu militar, sau ca urmare a unei afecțiuni legate de aflarea pe front ori de participarea la acțiuni de luptă pe timp de pace.

Al treilea grup de prevederi speciale care vizează în mod egal ambele genuri, este acordarea pensiilor în mod preferențial:

1. persoanelor cu statut de șomer;
2. persoanele bolnave de nanism hipofizar (liliputanii) și piticii disproporționali;
3. cât și prevederea conform căreia lucrătorilor de la alte unități de producție, de alte profesii și cu alte funcții li se pot stabili, în funcție de condițiile de muncă, pensii anticipate (dar nu înainte de împlinirea vârstei de 55 de ani în cazul bărbaților și de 50 de ani în cazul femeilor), conform rezultatelor atestării locurilor de muncă, a căror plată se efectuează pe contul întreprinderii până la momentul împlinirii de către lucrător a vârstei de pensionare.

Este clar că diferențierea numerică a bărbaților și a femeilor pensionari înainte de vârsta de pensionare sunt determinate în marea parte de aceste prevederi speciale ale legislației.

Ideal, având la dispoziție datele statistice complexe privind aceste grupuri de persoane, devine posibil să stabilim nu doar evoluția care a determinat realitatea numerică, ci și estimări de genul dacă există populație care întrunește caracteristicile necesare însă nu beneficiază de drepturi preferențiale la pensie de limita de vârstă.

Între timp, neavând toate datele la dispoziție, încercăm să explicăm, cel puțin prin raționamente logice, de ce numărul bărbaților pensionați înaintea vârstei de pensionare este net mai mic față de numărul femeilor.

Pornind de la definițiile grupurilor preferențiale, constatăm că grupuri care includ în exclusivitate un gen sau altul sunt acele care vizează femeile (mame cu mulți copii, mecanizatoare, muncitoarele din industria textilă). În cazul bărbaților grupurile au fost calificate preponderent masculine datorită predominanței bărbaților, și nu

din cauza că grupul este unul exclusiv masculin. Urmează evident să vizăm datele statistice de rigoare ca să ne asigurăm de faptul că în rândul categoriilor sus-menționate (lucrători ocupați la munci subterane, angajații sistemului penitenciar și militarii) prevalează numeric bărbații. În acest sens se vor consulta datele statistice privind forța de muncă.

Tabelul de mai jos este extras din publicația "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008, prezentând numărul populației care muncește în condiții periculoase sau nocive. Vedem că, deși numărul forței de muncă masculine din grupul dat este mai mare, numărul femeilor este și el unul semnificativ.

Tabelul 3.5. Factorii nocivi și periculoși¹ la care sunt expuse persoanele ocupate la locul de muncă

<i>mii persoane</i>	Femei	Bărbați
Populație care lucrează în condiții periculoase sau nocive, total	73.2	94.8
inclusiv factori nocivi sau periculoși: Fizici (zgomot, praf, gaze, lucru la înălțime, umiditate, vibrație, temperatură, radiație etc.)	38.5	63.2
Chimici (acțiune toxică, iritantă, cancerigenă, mutagenă etc.)	12.1	12.2
Biologici (bacterii, insecte, viruși etc.)	3.0	0.5
Psihofiziologici (suprasolicitare intelectuală, nervoasă, operații monotone etc.)	19.7	18.9

¹ Conform declarațiilor respondenților

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Asemenea constatări probabil le vom face și în cazul în datelor privind numărul lucrătorilor sistemului penitenciar și a militarilor. Chiar și în cazul șomerilor, deși grupul a fost calificat ca vizând în măsură egală ambele genuri, datele statistice privind șomajul indică incidența mai mare a fenomenului în rândul bărbaților, deși semnificativă și în rândul femeilor.

Acesta ar fi un exemplu de vizare descriptivă a datelor statistice fiind utilizat un volum minim disponibil de indicatori.

Mărimea pensiilor.

Situația curentă

Mărimea pensiilor este evident un aspect de importanță majoră când discutăm despre pensionari, pensia fiind sursă principală de existență pentru această categorie de populație.

Începem iarăși cu indicatorii de bază. Pensia medie în anul 2007 a constituit 565,8 lei pe lună, pentru femei fiind de 543,3 lei, iar pentru bărbați de 618,6 lei. Astfel pensia medie a unei femei constituie doar 87,8% din pensia unui bărbat.

Factori determinați:

Ne amintim că mărimea pensiei rezultă în mare parte din două caracteristici, și anume venitul mediu lunar asigurat din toată perioada de activitate a persoanei și numărul lunilor pentru care persoana a contribuit la fondul asigurărilor sociale (stagiul de muncă).

Odată ce baza de calcul pentru stabilirea mărimii pensiei o constituie venitul mediu lunar asigurat din toată perioada de activitate a persoanei, mărimea pensiei mai întâi de toate derivă din mărimea medie a salariului femeilor și a bărbaților.

Urmează să vedem care ar fi diferența în salarizare, mai exact în venitul mediu lunar asigurat. În acest sens, utilizăm doi indicatori disponibili în culegerea statistică „Femeile și Bărbații în Republica Moldova 2008”, și anume, mărimea medie a pensiei și raportul dintre mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă și salariul mediu pe economie. Obținem un salariu mediu pe baza căruia au fost realizate calculele de 1829,3 lei pentru femei și 2545,7 lei pentru bărbați. *Constatăm că disproporția între salariul mediu al femeilor și al bărbaților este una și mai mare decât în cazul pensiei medii, salariul mediu al unei femei constituind doar 72% din cel al unui bărbat.*

Încercăm să vedem în ce măsură diferența în salarizare determină mărimea diferită a pensiilor. Pentru aceasta realizăm procedura pe care am utilizat-o și cu alte ocazii, având raportul dintre mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă și salariul mediu pe economie pentru femei (29,7%), presupunem că salariul mediu al femeilor ar fi egal cu cel al bărbaților (2545,7 lei) obținem o mărime ipotetică a pensiei unei femei egală cu 29,7% din suma de 2545,7 lei - 756,1 lei.

Constatăm că în cazul unui salariu mediu egal, pensia medie a unei femei nu că se egalează cu cea a bărbaților, ci va fi mai mare cu cca. 137 lei (22%).

Tabelul 3.6. Mărimea medie a pensiei și a salariului, impactul diferențelor la salarizare asupra mărimii pensiei

	Raportul dintre mărimea medie a pensiei pentru limita de vârstă și salariul mediu pe economie*	Mărimea medie a pensiei (lei) **	Salariul mediu al economiei (calcul realizat pe baza primelor două indicatori $[b/a*100]$)- lei	Mărimea medie a pensiei ipotetice (presupunând că salariul mediu a femeilor este egal cu cel al bărbaților – 2545.7 lei)
	a	b	c	d
Total	26,2%	556,8	2125,2	667,0
Femei	29,7%	543,3	1829,3	756,1
Bărbați	24,3%	618,6	2545,7	618,6

* Sursa: Culegerea statistică „Femei și Bărbați în Republica Moldova” 2008

** idem

Acest fapt, însă, ne impune să căutăm și alte subtilități ale problemei, deoarece presupunem că diferența pensiilor nu este cauzată doar de diferența în salarizare, iar din calcule reiese că în lipsa diferenței la salarizare o femeie ar fi avut o pensie chiar mai mare, deci ar exista și factori care vin să diminueze un pic efectul salarizării diferite asupra mărimii pensiei.

Formulăm o problemă nouă:

Pensia medie a unei femei este de 0,88 față de cea a unui bărbat. În același timp, salariul mediu al unei femei constituie 72% din salariul mediu al unui bărbat. Odată ce venitul mediu asigurat prezintă baza de calcul a mărimii pensiei, reieșind din diferența de salarizare, disproporția între pensia medie trebuie să fie și mai mare între genuri. Există deci un factor de discriminare pozitivă a femeilor care amortizează într-o anumită măsură efectul disproporției în salarizare asupra celei în mărimea pensiilor.

Să vedem alți factori care în modalitatea de calcul a pensiei (pe lângă venitul mediu asigurat) pot varia de la caz la caz. Din formula de calcul a pensiei vedem că în calitate de variabile se prezintă stagiul de cotizare (V) și vârsta de pensionare (R).

Stagiul de cotizare conform legii este însumarea perioadelor de activitate în care s-a plătit contribuția la fondul de pensii. Legea prevede un stagiul de cotizare (necesar) standard, iar formula de calcul a pensiei include diferența între stagiul necesar și cel realizat (real). Astfel, cu cât această diferență este mai mare, cu atât pensia este mai mare.

Figura 3.1. Formula de calcul a pensiei pentru limită de vârstă

Pensia integrală pentru limită de vârstă se calculează după formula:

$$P = \{1,4\% \times 30 + 2\% \times (V_t - V_n) + 2\% \times (R - R_n)\} \times S_a,$$

în care:

P - cuantumul pensiei;

V_t - stagiul de cotizare realizat;

V_n - stagiul de cotizare necesar;

R - vârsta reală la pensionare;

R_n - vârsta standard de pensionare;

S_a - venitul mediu lunar asigurat.

Sursa: Legea nr. 156 privind pensiile de asigurări sociale de stat

În aceeași schemă se încadrează și influența în **vârsta de pensionare**, cu cât diferența este mai mare (deci cu cât persoana a continuat activitatea după vârsta oficială de pensionare), cu atât pensia este mai mare.

Acești factori se pare că au o influență în favoarea femeilor, amortizând diferența între bărbați și femei la capitolul mărimea medie a pensiei.

Să încercăm să vedem cum influențează fiecare din acești factori. Pentru aceasta este foarte util să generăm formula de calcul, de exemplu în MO Excel, și să analizăm cum se va schimba valoarea medie a pensiilor funcție de schimbările pe care le introducem la fiecare din aceste trei variabile (salariu mediu, vârsta reală de pensionare și stagiul de cotizare utilizat). Odată ce acest lucru nu poate fi exprimat aici, autorul va încerca să expună doar concluziile la care ajunge în urma acestor experimente matematice.

Începem cu vârsta de pensionare, care este diferențiată în funcție de gen și, am văzut anterior, provoacă mari diferențe în numărul de pensionari. Logica ne impune să concluzionăm că această diferență defavorizează bărbații în mărimea medie a pensiei, deoarece vedem în formulă că fiecare an în plus lucrat după vârsta standard de pensionare aduce 2% în plus la mărimea pensiei (componenta $2\% \cdot (R - R_n)$ din formulă). Impactul este direct proporțional vârstei de pensionare, pentru a beneficia de 2% în plus la pensie un bărbat trebuie să activeze până la 63 ani (62 ani fiind vârsta medie de pensionare plus un an), iar o femeie până la 58 ani, deci cu 5 ani mai puțin. Logic, reieșind din vârsta de pensionare diferențiată pe de o parte, și speranța de viață mai scăzută a bărbaților, mai puțini bărbați au șansa de a beneficia de acel spor de 2% din venitul asigurat pentru fiecare an de muncă peste vârsta de pensionare. Numărul beneficiarilor de acest spor mai mic în rândul bărbaților diminuează mărimea medie a pensiei unui bărbat, descrescând astfel și discrepanța în valoarea medie a pensiei între genuri.

Pentru a măsura cu exactitate impactul, avem nevoie de un indicator care ar exprima vârsta reală de pensionare a femeilor și a bărbaților, indicator de care nu dispunem. Însă, experimentul de calcul arată că, dacă luăm salariul mediu pentru septembrie 2007 al unei femei și al unui bărbat ca venit mediu asigurat, acordându-le ambilor stagiul de cotizare necesar (30 ani), atunci femeia activând până la vârsta de 62 ani (vârsta de pensionare a bărbatului), pensia acestei femei ar constitui 90% din pensia bărbatului și nu 73%, cât constituia salariul mediu al unei femei față de cel al unui bărbat în septembrie 2007.

Ultimul criteriu variabil, inclus în formula de calcul a pensiei ține de numărul lunilor pentru care persoana a contribuit la fondul asigurărilor sociale (stagiul de cotizare). Stagiul de cotizare necesar este stabilit de 30 ani pentru ambele grupuri.

Se pare că la acest aspect femeile întrunesc valori minore din considerentul că în stagiul de cotizare nu se include perioada de îngrijire a unui copil până la vârsta de 3 ani, caracteristic prioritar femeilor (ex. în anul 2007 în concediu de îngrijire a copilului se aflau 103,164 femei și doar 3,378 bărbați), dar și din cauza vârstei

de pensionare diferite, o femeie având mai puțini ani la dispoziție pentru a acumula stagiul de cotizare necesar. În stagiul de cotizare nu se include și perioada de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus, însă lungimea termenului militar standard este de 1 an, iar contingentul numeric al forțelor armate este mult mai mic decât numărul femeilor aflate în concediu de îngrijire a copilului la un moment dat.

Însă, precum am concluzionat anterior, impactul factorilor în afară de mărimea medie a salariului, care sunt exprimați în formula de calcul a pensiei, este în favoarea femeilor, deoarece discrepanța în mărimea pensiilor este mai mică față de cea în salarii. Iar stagiul de cotizare necesar este egal pentru femei și bărbați, mai mult ca atât logica impune concluzionarea că femeile sunt defavorizate, având mai puțini ani la dispoziție pentru a acumula stagiul.

Ne amintim, însă, că în legislație sunt prevăzute vârste de pensionare și stagii de cotizare preferențiale pentru unele categorii de persoane (am discutat în cazul numărului de pensionari). Ar însemna că numărul femeilor în aceste grupuri este mai mare decât cel al bărbaților, lucru imposibil de demonstrat matematic din lipsa indicatorilor necesari.

Oricum, însă ne vine greu să acceptăm faptul că preferințele acordate unor grupuri oarecum restrânse de cetățeni (mame cu mulți copii, cu copii invalizi, mecanizatoare-mașiniste etc.) au un impact matematic asupra stagiului realizat mediu.

Poate însă stagiul de cotizare necesar nu a fost permanent egal pentru ambele genuri?

Într-adevăr, Legea nr. 166 privind pensiile de asigurări sociale de stat, adoptată 14.10.98, fiind în vigoare din 01.01.99 prevede că începând cu 1 ianuarie 1999, stagiul de cotizare necesar pentru stabilirea pensiei pentru limită de vârstă constituia pentru bărbați 26 de ani și pentru femei – 22 de ani. În fiecare an ulterior stagiul asigurat se majora pentru bărbați cu un an și pentru femei – cu doi ani, iar începând cu 1 ianuarie 2004 atât pentru bărbați, cât și pentru femei – cu un an, până la atingerea de 35 de ani (vezi partea (1) a art.41 al Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat). Însă, majorarea stagiului de cotizare necesar a fost suspendat. Din anul 2003 a fost stabilit stagiul asigurat necesar identic atât pentru bărbați, cât și pentru femei - 30 de ani.

Deci, până la 01.01.2003 stagiul de cotizare a fost diferențiat!!! Doar începând cu 2003, femeilor și bărbaților li se aplică un stagiul egal, până atunci existând o discriminare pozitivă a femeilor, apoi prin lege diminuată până la egalare în 2003. Acest lucru pare a avea cel mai mare impact la amortizarea impactului inegalității

în remunerarea muncii, deoarece o femeie pensionată până la intrarea în vigoare a prevederilor legii 156 a ieșit la pensie cu 5 ani mai devreme (55 ani), dar cu un stagiul de cotizare necesar mai mic cu 8 ani (22 ani în 1999). Iar un bărbat ieșea la pensie cu 2 ani mai devreme (60 ani) cu un stagiul de cotizare necesar cu 4 ani mai mic (26).

Tablelul 3.7. Stagiul de cotizare și vârsta de pensionare în prevederile Legii nr. 156 privind pensiile de asigurări sociale de stat

ani	Stagiul de cotizare		Vârsta de pensionare	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
1999	26 ani	22 ani	60 ani 6 luni	55 ani 6 luni
2000	27 ani	24 ani	61 ani	56 ani
2001	28 ani	26 ani	61 ani 6 luni	56 ani 6 luni
2002	29 ani	28 ani	62 ani	57 ani
2003	30 ani	30 ani	62 ani	57 ani

Concluzionăm că impactul cel mai mare în amortizarea „efectului salarial” asupra pensiilor la ziua de astăzi îl au generațiile pensionate înainte sau în perioada 1999 – 2002, lucru imposibil la momentul de demonstrat numeric, neavând la dispoziție indicatori privind numărul de pensionări pe fiecare din anii 1999 – 2008.

Constatarea ne permite să concluzionăm că, în condițiile în care discrepanța în remunerarea muncii femeilor și a bărbaților nu se va diminua, vârsta de pensionare este una diferențiată, iar stagiul de cotizare necesar este unul egal pentru ambele genuri, în mod inevitabil va crește discrepanța în mărimea medie a pensiilor femeilor și a bărbaților, până nu se va egala ca dimensiuni cu discrepanța în remunerarea muncii.

3.4. Sănătate

În acest sub-capitol vom aborda specificul și diferențele de gen în sfera ocrotirii sănătății.

Indicatori sensibili la gen din clasa sănătate, servicii de sănătate, nutriție:

- % din cheltuielile bugetului public sunt acordate nevoilor de sănătate ale femeilor în domeniile productive și ne-productive;
- Numărul / accesul la centre de sănătate primare pe sexe;
- Numărul de consultații medicale și numărul de zile de spitalizare pe sexe; numărul de paturi de spital ca % din populație;
- Proportia fetelor și băieților vaccinați împotriva bolilor virale;
- Proportia nașterilor asistate medical din total nașteri;
- Mortalitatea și speranța de viață pe sexe;
- Ratele mortalității materne (la 1 000 de născuți vii);
- Rata mortalității infantile și procentajul de fete/băieți;
- Numărul și/sau incidența bolilor transmisibile de importanță pentru sănătatea publică, inclusiv HIV/SIDA, pe sexe;
- Consumul de calorii ca % din minimum necesar pe sexe;
- % din venitul femeilor / bărbaților cheltuit pentru hrană;
- Accesul la igienizare și apă potabilă, pe sexe

Acești indicatori au fost adoptați la recomandarea Națiunilor Unite, iar domeniile prioritare au fost determinate prin Platforma de Acțiune de la Beijing în 1995 (vezi Anexa A).

Ocrotirii sănătății îi este dedicată una din cele 10 clase de indicatori sensibili la gen, adoptate la recomandarea Națiunilor Unite, fiind determinate prin Platforma de la Beijing în anul 1995. Clasificatorul include o serie întreagă de indicatori sensibili la gen, lista nefiind nici pe departe una completă, pe de altă parte însă, nu toți indicatorii sunt reflectați în statisticile naționale ale diferitor țări.

Capitolul sănătatea este unul special cât privește tipurile de indicatori sensibili la gen pe care le cuprinde, fiind prezente și indicatorii dezagregați în funcție de sex (ex. morbiditate de tuberculoză activă pe sexe), și indicatorii de gen specifici (ex. numărul de avorturi, un indicator care vizează în exclusivitate femeile), și indicatorii cu relevanță de gen (ex. numărul de medici obstetricieni, serviciile acestora vizând în exclusivitate femeile, indicatorul are relevanță de gen implicită).

Să încercăm listarea unei scheme de analiză a indicatorului privind *Mortalitatea și speranța de viață pe sexe*, aceasta fiind absolut necesară și chiar unica soluție pentru a stabili cauzalitatea evoluției diferite a acestui fenomen în rândul persoanelor de gen feminin și masculin. Acest indicator este ales datorita caracterului său intersectorial larg atât prin faptul că în statisticile naționale este plasat de regulă la capitolul populație și mișcare naturală, fiind însă strâns legat de aspectele din sfera sănătății.

Mai întâi de toate, este nevoie de a însuși conceptele cu care se operează, altfel spus indicatorii care într-o analiză eventuală se vor prezenta în calitate de variabile dependente:

Mortalitate - frecvența deceselor într-o perioadă dată, raportată la populația totală, în care ele survin.

Indicatorul privind mortalitatea se prezintă în număr absolut (deci numărul concret de decese în rândul unei populații într-o anumită perioadă de timp) sau prin rata mortalității – numărul de decese raportat la 1000 persoane (cum este și în cazul tabelului de mai jos).

Pentru anul 2007 rata de mortalitate pentru femei a constituit 10,8 decese la 1000 locuitori, fiind cu 1,8 unități mai mică decât cea a bărbaților (12,6).

Tabelul 4.1. Rata mortalității generale pe grupe de vârstă (decedați la 1000 persoane de sexul și vârsta respectivă)

Total	
Femei	10,8
Bărbați	12,6

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Speranța de viață la naștere – exprimă diferența între vârsta unei persoane și vârsta medie de deces la momentul respectiv.

Este un indicator aferent procesului de mortalitate, prezicând proiecția acestuia pe viitor. Prezicerea în cazul dat se face prin calcularea numărului de ani de viață rămași prin scăderea vârstei persoanei din vârsta medie de deces pentru perioada dată. Vârsta medie de deces este calculată ca o medie aritmetică a vârstelor la care au decedat persoanele în perioada de un an de ex. Datorita acestui calcul matematic speranța de viață la naștere scade vertiginos odată cu înaintarea în vârstă.

Tabelul 4.2. Speranța de viață la naștere și anumite vârste (ani de viață rămași)

Vârsta, ani	Total		Urban		Rural	
	F	B	F	B	F	B
0	73,0	65,4	74,4	66,5	71,5	64,2
5	69,0	61,4	70,4	62,6	67,6	60,2
15	59,1	51,6	60,5	52,7	57,7	50,5
25	49,4	42,2	50,7	43,2	48,0	41,1
50	26,2	21,4	27,3	22,2	25,0	20,5
60	18,3	15,1	19,1	15,7	17,4	14,4

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Din definiții ne dăm bine seama că ambii indicatori sunt strâns legați unul de altul, vizând, din perspective diferite, mișcarea naturală a unei populații. Odată ce acești indicatori vizează același proces, orice alt factor care influențează asupra unui indicator (în analiză acești factori explicativi se încadrează ca variabile independente), influențează inevitabil și al doilea indicator.

Să purcedem însă la listarea factorilor explicativi pentru variabilele “mortalitate” și “speranța de viață”.

Mortalitatea este influențată de condițiile socio-economice generale: nivelul de trai și de cultură, gradul de dezvoltare și organizare a sistemelor de ocrotire a sănătății, calamitățile naturale sau sociale, speranța de viață la naștere, mortalitatea infantilă, gradul de îmbătrânire, accidentele suportate.

Din start ne dăm seama că indicatorii care exprimă factorii (fenomene, procese) cu impact asupra mortalității și speranței de viață regăsim în toate domeniile de date statistice. De aceea, ar fi mai comod să-i analizăm pe grupuri funcție de în care capitole de clasificare apar acești indicatori în culegerile statistice. Trebuie să tindem a include în vizor cât mai mulți factori, pe parcurs analizând aportul fiecăruia din ei, excluzând, astfel, factorii care se dovedesc a nu avea mare impact.

În tabelul de mai jos este prezentată o listă tentativă de factori, care, fiecare în parte și toți împreună, în opinia autorului, ar putea servi în calitate de factori explicativi ai evoluției procesului de mortalitate. Astfel, pentru a stabili din ce cauze evoluția procesului de mortalitate este diferită în cazul femeilor și a bărbaților este nevoie să analizăm cum se încadrează bărbații și femeile în indicatorii factorilor pe care îi bănuim că ar avea contribuție asupra procesului de mortalitate.

Grupul de indicatori din care face parte fiecare indicator este fixat funcție de în care paragrafe indicatorul concret este plasat, de regulă, în culegerile statistice.

Tabelul 4.3. Factorii explicativi ai procesului de mortalitate

Grup de indicatori	Care sunt indicatorii factorilor explicativi
Populație și mișcarea naturală	Îmbătrânirea populației (coeficient)
	Natalitatea
	Cauzele de deces
Procesul de morbiditate	Morbiditatea în general: <ul style="list-style-type: none"> - Morbiditatea de tumori - Morbiditatea de boli ale aparatului circulator - Morbiditatea de dereglări alcoolice, narcologice - Morbiditatea de boli venerice - Morbiditatea de boli infecțioase - Accesul la servicii de sănătate

Nivelul și condițiile de trai	Nivelul de bunăstare/ sărăcie, și în special: <ul style="list-style-type: none"> - Mărirea gospodăriei, - Rata de dependență - Structura veniturilor - Structura cheltuielilor, în special cheltuielile disponibile pentru alimentație și ocrotirea sănătății - Structura consumului alimentar - Înzestrarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată
Protecția socială	Mărirea pensiilor în raport cu coșul de consum
	Contribuția la sistemul de asigurări sociale
	Mărirea indemnizațiilor de îngrijire a copilului în raport cu minimul de existență
	Încadrarea în instituții specializate pentru persoane singuratic (azile pentru bătrâni, case de copii)
	Acordarea înlesnirilor la procurarea produselor și a serviciilor de prima necesitate
Piața muncii	Remunerarea muncii
	Structura ocupațională, șomaj
	Condițiile de muncă nefavorabile
	Incidența accidentelor la locul de muncă
	Înlesniri și sporuri acordate pentru condițiile nefavorabile
Criminalitatea și violența	Nivelul de criminalitate și numărul de persoane deținute în penitenciare
	Persoane victime de infracțiuni
	Numărul de cazuri de violență în familie
	Incidența accidentelor rutiere și victime
	Trafic de ființe umane

Problema: În anul 2007, rata de mortalitate, exprimată ca număr de decese la 1000 locuitori a constituit 10,8 persoane în rândul femeilor și 12,6 persoane în rândul bărbaților, fiind deci cu 1,8 persoane mai mare față de femei.

Ne-am convins că lanțul explicativ este unul foarte larg, ba chiar niciodată nu poate fi unul exhaustiv, analiza relațiilor pentru fiecare din factorii explicativi solicitând volum mult mai mare decât se admite în limitele lucrării date. Astfel, în continuare se va realiza analiza relației între câțiva indicatori. Acest lucru se realizează în câteva etape, încercându-se obținerea răspunsului la următoarele întrebări:

- care este valoarea actuală a indicatorului analizat pentru femei și bărbați?
- cum diferențele acestei valori ar implica diferențe în indicatorul mortalitatea pentru femei și bărbați?
- în ce măsură diferența indicatorului explicativ influențează asupra diferenței la capitolul mortalitate?

Mai întâi de toate, trebuie să privim mai atent asupra datelor privind procesul în sine, să listăm aspectele specifice acestuia. Ne vom opri mai explicit asupra cauzelor de deces, deoarece de aici ne putem da seama de multe lucruri care indică în direct unele din fenomenele de alt gen care au impact direct asupra fenomenului explicat.

Cauzele de deces

În realizarea celor propuse trebuie să vedem:

- Care este structura deceselor pe cauze de deces?
- Care este specificul funcție de gen, care sunt cauzele de deces cele mai răspândite în rândul femeilor și a bărbaților?

Analizând distribuția procentuală a deceselor după cauze și încercând să realizăm o ierarhizare a cauzelor după incidență, constatăm că structura deceselor pe cauze de deces este, în linii mari, similară. Pentru ambele grupuri incidența cea mai mare o constatăm în cazul deceselor în urma unor boli ale aparatului circulator, după care urmează mortalitatea din cauza tumorilor, apoi din cauza bolilor ale aparatului digestiv.

Analizând însă diferențele între procentul deceselor de o anumită cauză în numărul total de decese în fiecare grup, constatăm existența unor diferențe majore în incidența deceselor din o anumită cauză în rândul femeilor și a bărbaților. Constatăm că în cazul femeilor este net mai mare incidența deceselor în urma unor boli ale aparatului circulator (64% decese) față de bărbați (48,3%) și o incidență mai mare însă mult mai puțin semnificativă a deceselor în urma unor boli ale aparatului digestiv (9,9%) față de 9,7% în rândul bărbaților. La celelalte cauze de deces constatăm o incidență a acestora mai mare în rândul bărbaților.

Tabelul 4.4. Decedați pe principalele clase ale cauzelor de deces, numărul decedaților la 100000 locuitori

Cauza de deces	Număr		%		
	F	B	F	B	
Total	2156	2514	100.0	100.0	
din care:					
boli infecțioase și parazitare	17	69	0.8	2.7	0.3
tumori	264	353	12.2	14.0	0.9
boli ale aparatului circulator	1380	1214	64.0	48.3	1.3
boli ale aparatului respirator	91	183	4.2	7.3	0.6
boli ale aparatului digestiv	214	244	9.9	9.7	1.0
boli ale sistemului nervos și organelor de simț	14	38	0.6	1.5	0.4
accidente, intoxicații și traume	93	310	4.3	12.3	0.3

Pentru a stabili în ce măsură diferențierea după incidența cazurilor de deces influențează asupra dimensiunilor procesului de mortalitate realizăm câteva experiențe matematice. În exemplul de mai jos realizăm cuantificarea la în ce măsură diferența în dimensiunile mortalității masculine și feminine sunt determinate de incidența diferită în cadrul acestor grupuri a deceselor în urma accidentelor, intoxicațiilor și traumelor.

Influența unor fenomene poate fi în modul cel mai direct măsurată, cum ar fi și în cazul dat.

Matematic vorbind, se fac experiențe de genul: spre ex. numărul bărbaților decedați în urma accidentărilor este cu X mai mare decât numărul femeilor. Realizăm un calcul simplu al unui număr ipotetic de decese, presupunând că această diferență nu ar exista, adică numărul femeilor și al bărbaților decedați în urma accidentelor ar fi egal.

În anul 2007, în urma accidentelor rutiere au decedat 344 bărbați și 120 femei, deci din cauza accidentelor au decedat cu 244 bărbați mai mulți decât femei. În aceeași perioadă în general (indiferent de cauză) au decedat cu 3444 bărbați mai mulți, raportând diferența în numărul deceselor în urma accidentelor la diferența în numărul total de decese, constatăm că 6,5% din diferența în numărul total de decese îi revine diferenței de decese în urma accidentelor. Vorbind la figurat putem anunța că dacă mortalitatea în urma accidentelor în rândul ambelor sexe va fi egală, diferența în dimensiunea acestui proces între bărbați și femei se reduce cu 6,5%;

În continuare, încercăm să analizăm relația între mortalitate și unii indicatori din capitolul privind populația, în general, și mișcarea naturală, în special, deoarece mortalitatea ca proces și speranța de viață, ca indicator afiliat acestuia, fac parte nemijlocit din conceptul de mișcare naturală a populației.

Îmbătrânirea populației – este un indicator exprimat ca numărul de persoane în vârstă (60 ani și peste) în rândul a 100 cetățeni.

Cum și în ce măsură influențează?

Mai întâi, să atragem atenția asupra evoluției ratelor de mortalitate pe grupe de vârstă, analizând tabelul 4.5. Observăm că rata de mortalitate sporește semnificativ o dată cu înaintarea în vârstă (cu excepția doar a grupului de vârstă 0 – 4 ani) accelerându-se semnificativ la grupurile de vârstă de după 50 ani. Astfel, pentru grupurile de vârstă de 5 – 9 și 10 – 14 ani ratele constituie 0,2 pentru femei și 0,4 pentru bărbați, iar pentru grupurile de vârstă 80 – 84 ani rata pentru femei constituie 117,8, iar pentru grupul de vârstă de peste 85 ani - 192,0. În cazul bărbaților valorile acestor

rate constituie 131,3 și 195,5 respectiv pe aceleași grupe de vârstă (vedeți ultimele două rânduri din tabel de mai jos).

Tabelul 4.5. Ratele mortalității generale pe grupe de vârstă (decedați la 1000 persoane de sexul și vârsta respectivă)*

Grupa de vârstă, Ani	F	B
Total	10,8	12,6
0-4	2,7	2,9
5-9	0,2	0,4
10-14	0,2	0,4
15-19	0,5	0,8
20-24	0,5	1,4
25-29	0,8	2,0
30-34	1,2	3,3
35-39	1,8	4,8
40-44	2,5	7,8
45-49	4,4	12,4
50-54	7,1	17,1
55-59	12,9	26,2
60-64	16,6	30,2
65-69	29,8	51,2
70-74	45,5	69,7
75-79	72,9	98,8
80-84	117,8	131,3
85 și peste	192,0	195,5

Rata de mortalitate sporește semnificativ o dată cu înaintarea în vârstă. Rata de mortalitate masculină este mai mare față de cea feminină pentru toate grupurile de vârstă.

*Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Cât privește procesul de îmbătrânire a populației, constatăm o diferențiere care se pare alogică. Coeficientul de îmbătrânire în rândul femeilor este unul mai mare, la 100 femei în general revenindu-le 16 femei în vârstă de peste 60 ani, populația masculină fiind una mai tânără, coeficientul de îmbătrânire fiind de 11,2 persoane de 60 ani și peste la 100 bărbați (vedeți tabelul 4.6). Astfel, ni se pare că există o inconsistență între indicatori, deoarece logic ar fi ca rata de mortalitate să fie mai înaltă în rândul femeilor dat fiind coeficientul de îmbătrânire mai înalt și faptul că rata de mortalitate este mai înaltă în rândul populațiilor mai în vârstă. Un asemenea raționament, deși este corect logic, este unul greșit, deoarece nu ia în calcul relația de interdependență între fenomene și indicatori, relație absolut validă cel puțin din punct de vedere matematic pentru procesele de mortalitate și îmbătrânire.

Tabelul 4.6. Coeficientul îmbătrânirii populației

(numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori)	
Femei	16,0
Bărbați	11,2

Coeficientul de îmbătrânire în rândul femeilor este unul mai mare față de populația masculină

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Ne întoarcem la definițiile ambelor procese. Rata de mortalitate exprimă numărul de decese raportat la numărul populației în general (în cazul ratei generale de mortalitate) și la numărul populației în limitele unui grup de vârstă (în cazul ratelor de mortalitate pe vârste), iar coeficientul îmbătrânirii populației exprimă numărul de persoane în vârstă raportat la numărul de populație în general. Devine clar că logica de interdependență este una de ordin invers, populațiile care înregistrează rată de mortalitate mai scăzută și, deci, o speranță de viață mai înaltă, înregistrează un număr mai mare de supraviețuitori spre vârstele mai înaintate, astfel încât coeficientul îmbătrânirii în cazul lor este unul mai mare.

Pentru a ne da mai bine seama de starea reală a lucrurilor, am putea vedea numărul absolut (total) de persoane decedate la general și pe grupe de vârstă. Odată ce acest număr nu este publicat în culegerile statistice disponibile, am putea să îl calculăm, pornind de la datele privind rata mortalității. Odată ce rata a fost calculată ca numărul de decese per o mie locuitori, pentru a obține numărul efectiv de decese realizăm procedura matematică inversă celei de calcul a ratei, deci rata se înmulțește la numărul de populație în general (în cazul ratei generale de mortalitate) și la numărul populației în limitele unui grup de vârstă (în cazul ratelor de mortalitate pe vârste), numărul obținut fiind apoi împărțit la 1000. Rezultatul acestui calcul este prezentat în tabelul 4.7.

Odată realizate aceste calcule, vedem că mortalitatea masculină constituie marea parte în numărul total de decese, însă nu pentru toate grupurile de vârstă. Pe baza numărului de decese calculăm procentul de decese a bărbaților în numărul total de decese (ultima sub-coloană din dreapta tabelului). Astfel, pentru anul 2007 în 51.5% cazuri de decese au decedat bărbați. Acest procent constituie peste 50% (deci au decedat mai mulți bărbați decât femei) până la grupul de vârstă 65 – 69 ani, în grupurile de vârstă începând cu 70 ani în rândul decedaților predomină femeile.

În acest fel, am evitat raționamentul greșit, care a fost posibil să-l emitem analizând doar ratele de mortalitate. Rata de mortalitate mai mare pentru bărbați nu întotdeauna înseamnă că în perioada dată și în grupul dat mortalitatea masculină este una mai înaltă numeric. Pentru grupele de vârstă de peste 70 ani predomină mortalitatea feminină, deși am văzut că femeile constituie o minoritate în rândul persoanelor decedate în total. Însă ratele de mortalitate în cazul bărbaților oricum rămân a fi mai înalte față de femei din simplul motiv că numărul total de populație masculină (la care se raportează numărul de decese în calcularea ratei de mortalitate) în cazul lor este semnificativ mai mic față de numărul femeilor în vârstele respective, fapt reflectat și în coeficientul îmbătrânirii populației.

Tabelul 4.7. Numărul de populație și numărul de decese în anul 2007

Grupa de vârstă, Ani	Numărul mediu de populație pentru anul 2007*		Numărul total de persoane decedate în anul 2007**			
	F	B	F	B	% bărbați în numărul total de decese	
Total	1857664	1719246	20729	22023	51.5	>50
0-4	90179	95633	251	280	52.7	>50
5-9	95106	100096	15	34	69.4	>50
10-14	126589	131520	30	57	65.5	>50
15-19	164820	170169	81	145	64.2	>50
20-24	170579	176258	89	255	74.1	>50
25-29	145022	148868	28	77	73.3	>50
30-34	128397	127328	144	421	74.5	>50
35-39	116986	112970	210	541	72.0	>50
40-44	126798	117566	325	935	74.2	>50
45-49	150309	136129	677	1702	71.5	>50
50-54	133931	117418	970	2044	67.8	>50
55-59	111486	93031	1466	2464	62.7	>50
60-64	67757	53157	1159	1623	58.3	>50
65-69	74386	51426	2276	2684	54.1	>50
70-74	61836	39396	2944	2791	48.7	<50
75-79	49502	28590	3742	2879	43.5	<50
80-84	29220	13322	3474	1784	33.9	<50
85 și peste	14761	6369	2848	1307	31.5	<50

Doar pentru grupurile de vârstă de până la 70 ani bărbații constituie mai mult de jumătate din numărul total de decese

* Este calculat ca media aritmetică între numărul populației la 1.01.2007 și 1.01.2008⁹.

** Este calculat din ratele de mortalitate exprimate per 1000 locuitori la număr

⁹ http://www.statistica.md/statistics/dat/1324/ro/Struct_pop_stab_2007-2008.pdf

Natalitatea - exprimă numărul copiilor născuți vii fie ca număr absolut, fie prin rată, deci raportat la un anumit număr de populație (născuți vii la 100, 1000 etc. persoane);

Cum influențează?

Natalitatea este o altă componentă (pe lângă mortalitatea) a mișcării naturale a populației. Drept urmare, aceste două procese sunt și ele interdependente, fiind nevoie să trecem în revistă și situația privind natalitatea pentru a înțelege mai profund procesul de îmbătrânire și mortalitate în rândul celor două populații.

Prima întrebare care necesită un răspuns ar fi: este oare egal numărul născuților vii fete și băieți? Răspunsul este nu, în anul 2007 s-au născut 18327 fete și 19646 băieți, deci cu 1319 băieți mai mulți (vedeți tabelul 4.8).

Tabelul 4.8. Numărul născuților –vii

		Persoane
Total	Femei	18327
	Bărbați	19646
Urban	Femei	6600
	Bărbați	7079
Rural	Femei	11727
	Bărbați	12567

Se nasc mai mulți băieți, la 100 născuți-vii de gen feminin revin aprox. 107 născuți-vii de gen masculin

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

NOTĂ: Evident apare întrebarea dacă acest lucru se datorează unor legități pur biologice, sau ar exista un fenomen de mortalitate la naștere mai intens pentru băieți? Din păcate, în sistemul național de statistică nu este dusă evidența incidenței nașterilor cu exces fatal pentru copil funcție de sexul copilului, fiind raportate doar date privind mortalitatea infantilă (mortalitatea copiilor în vârstă de până la un an). Acest număr însă nu ne poate servi drept răspuns la întrebarea de mai sus, deoarece copiii care au decedat în primul an de viață sunt incluși în numărul născuților-vii.

Am văzut deci că se nasc mai mulți băieți decât fete, fiind astfel clar că în unele grupe de vârstă (cele mai tinere) băieții predomină numeric, iar ratele de mortalitate în defavoarea populației masculine ar trebui la un moment dat să egaleze apoi să inverseze raportul în favoarea numerică a populației feminine. Realizând procentul femeilor în rândul populației totale per grupe de vârstă, constatăm că, deși la nivelul populației generale femeile constituie un grup majoritar numeric - 51,9% (vedeți primul rând din tabelul 4.9), diferența numerică în rândul născuților vii menține numărul minoritar al femeilor în grupele de vârstă de până la 30 ani. Vedem în a patra coloană din tabel că în grupul de vârstă de 0 – 4 ani populația feminină constituie doar 48,5%, apoi se majorează lent, astfel ca în grupul de vârstă 25 – 29 ani ele constituie deja 49,3%, iar în grupul de vârstă de 30 – 34 ani deja peste jumătate (50,2%), ca în grupurile de vârstă de peste 80 ani să constituie peste două treimi.

Astfel, diferența numerică la naștere amortizează un pic efectele diferențelor în rata de mortalitate. Pentru a vedea în ce măsură numerică acest lucru are loc, realizăm un calcul simplu care ar reflecta numărul de populație masculină dacă numărul băieților la naștere va fi egal cu cel al fetelor. Odată ce raportul la naștere este de 107 băieți la 100 fete, deci băieți cu 7% mai mult, numărul ipotetic al bărbaților, în caz dacă raportul pe sexe la naștere ar fi egal, se calculează prin scăderea a 7% din numărul actual de populație masculină (*rezultatul acestui calcul este prezentat în tabelul 4.9 ca numărul ipotetic de populație*). Vedem că femeile ar fi constituit 53,6% în rândul acestei populații ipotetice, deci dacă nu ar fi exis-

tat diferența la naștere în favoarea bărbaților, ponderea acestora în rândul populației totale ar fi mai mică cu cca. 1,7%.

Tabelul 4.9. Impactul diferențierii în numărul de născuți vii după genuri asupra distribuției de gen în numărul mediu de populație

Grupa de vârstă, Ani	Numărul mediu de populație pentru anul 2007*			Numărul ipotetic de populație pentru anul 2007	
	F	B	% femei în rândul populației totale	Numărul total al bărbaților	% femei în rândul populației totale
Total	1857664	1719246	51.9	1606772	53.6
0-4	90179	95633	48.5	89377	50.2
5-9	95106	100096	48.7	93548	50.4
10-14	126589	131520	49.0	122916	50.7
15-19	164820	170169	49.2	159036	50.9
20-24	170579	176258	49.2	164727	50.9
25-29	145022	148868	49.3	139129	51.0
30-34	128397	127328	50.2	118998	51.9
35-39	116986	112970	50.9	105579	52.6
40-44	126798	117566	51.9	109875	53.6
45-49	150309	136129	52.5	127223	54.2
50-54	133931	117418	53.3	109736	55.0
55-59	111486	93031	54.5	86945	56.2
60-64	67757	53157	56.0	49679	57.7
65-69	74386	51426	59.1	48062	60.7
70-74	61836	39396	61.1	36819	62.7
75-79	49502	28590	63.4	26720	64.9
80-84	29220	13322	68.7	12450	70.1
85 +	14761	6369	69.9	5952	71.3

Datorită diferențierii în numărul de născuți-vii femeile sunt numeric mai puține în grupele de vârstă tinere, egalarea și apoi prevalarea numerică a femeilor o înregistrăm începând cu vârsta de 30 ani în sus.

* Este calculat ca media aritmetică între numărul populației la 1.01.2007 și 1.01.2008.

În final, realizăm următoarele concluzii privind relația între procesul de mortalitate și celelalte componente ale mișcării naturale, cum ar fi natalitatea și îmbătrânirea populației:

- relația între mortalitate și procesul de îmbătrânire a populației este unul de interdependență, cauzalitatea fiind mai degrabă îndreptată spre procesul de îmbătrânire, deoarece populația masculină înregistrând la fiecare grup de vârstă rate de mortalitate mai înalte (deci speranță de viață și vârstă medie mai scăzute) în final înregistrează un număr mai mic de persoane în vârstă (de 60 ani și peste) la 100 persoane populație (coeficientul îmbătrânirii);
- constatăm prevalența masculină în rândul născuților vii, ceea ce într-o anumită măsură amortizează efectele ratei de mortalitate mai înalte în rândul bărbaților, diminuând cu 1,7% diferența între ponderea bărbaților și respectiv a femeilor în rândul populației în general.

Pornind de la supoziția că procesul de morbiditate (incidența îmbolnăvirilor) este unul afiliat sistemului de ocrotire a sănătății, fiind în același timp unul din factorii determinanți ai mortalității, ne dăm seama că aspectele legate de sănătate necesită și ele analiză în întregime pentru studierea mortalității.

Morbiditate – ca indicator este raportul dintre numărul bolnavilor și întreaga populație dintr-un loc dat într-o anumită perioadă de timp.

Cum influențează?

Analizând cauzele de deces ne dăm seama că decesele în cea mai mare parte sunt cauzate de boli, deci de incidența morbidității (îmbolnăvirilor).

În realizarea celor propuse trebuie să vedem:

- Care sunt diferențele între numărul femeilor și a bărbaților bolnavi?
- Cât de intens este procesul în ambele grupuri, de ex. câte cazuri noi de îmbolnăviri se înregistrează într-o perioadă de timp?

Apoi se va trece pe fiecare tipuri de boli, acordând o atenție maximă tipurilor de boli care, am depistat anterior, cauzează cele mai multe decese.

În unele situații, relația nu este una directă, ci intermediată de alți factori, fiind astfel mai dificilă măsurarea numerică exactă a impactului, ajungându-se doar la constatarea acestuia. Folosindu-ne de ocazie, vom încerca să realizăm o demonstrație de acest gen, realizând analiza situației privind un anumit tip de boli, și anume tuberculoza.

Datele privind îmbolnăvirile de tuberculoză sunt prezentate atât în rată (numărul de cazuri noi la 100000 populație), cât și în numere absolute.

Încercăm oferirea răspunsurilor pentru a lista inițial situația. Constatăm că în anul 2007 au fost înregistrate 1101 cazuri noi de îmbolnăvire a femeilor de tuberculoză și 2587 cazuri noi de îmbolnăvire a bărbaților, deci incidența îmbolnăvirilor în cazul bărbaților este de 2,3 ori mai mare.

O altă constatare este că în ambele grupuri marea majoritate a cazurilor înregistrate se refereau la tuberculoza activă a aparatului respirator (94,8% în cazul femeilor și 97,8% în cazul bărbaților).

Tabelul 4.10. Morbiditatea de tuberculoză activă

	Persoane		%	
	F	B	F	B
Cazuri noi de tuberculoză - total inclusiv:	1101	2587	100.0	100.0
tuberculoză activă a aparatului respirator	1029	2520	93.5	97.4
tuberculoza sistemului nervos	-	3	0.0	0.1
tuberculoza altor organe	69	67	6.3	2.6
tuberculoză generalizată	-	-	0.0	0.0

Incidența îmbolnăvirilor de tuberculoză în cazul bărbaților este de 2,35 ori mai mare $587/1101=2,35$

Sursa: Culegerea statistică "Femei și Bărbați în Republica Moldova" 2008

Să realizăm introducerea unei a doua dimensiuni, pe care o suspectăm că are impact indirect asupra procesului de mortalitate prin intermediul morbidității de tuberculoză activă. În anul 2006, în instituțiile penitenciare din țară se aflau 312 femei și 6335 bărbați deținuți, deci bărbații predomină masiv în rândul deținuților.

La prima vedere acest lucru nu pare a avea impact major asupra procesului de mortalitate, însă am văzut anterior că, în același an, în țară au fost înregistrați 3688 noi cazuri de îmbolnăvire de tuberculoză, din care 495 cazuri anume în rândul deținuților, acesta constituind 13,4% din numărul total de cazuri noi. Pe de altă parte, în majoritatea cazurilor de îmbolnăvire a fost stabilită diagnoza de tuberculoză activă a aparatului respirator (3549 din 3688 cazuri noi). Constatăm, astfel, relația între predominanța numerică a bărbaților în penitenciare și ponderea mai mare în rândul bărbaților a deceselor în urma unor boli ale aparatului respirator (în anul 2006, din această cauză au decedat 93 bărbați la 100 mii locuitori și doar 46 femei, ca procent în numărul total al deceselor această cauză constituind 7,3% pentru bărbați și 4,3% pentru femei).

UTILIZAREA DATELOR STATISTICE
DEZAGREGATE ÎN FUNCȚIE DE SEX
PENTRU ANALIZA DE GEN ȘI/SAU
EVALUAREA IMPACTULUI DE GEN AL
POLITICILOR PUBLICE

4.1. Egalitatea de gen și integrarea perspectivei de gen în politici publice și strategii

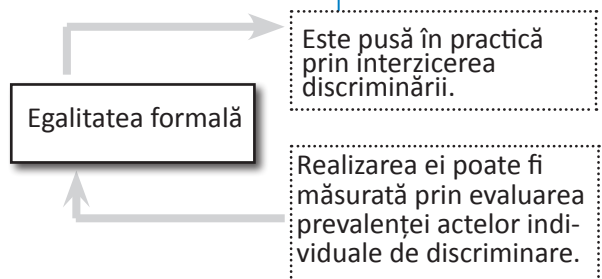
Echitatea de gen se referă la a avea o abordare corectă atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Pentru a transpune în practică această corectitudine de tratament, de cele mai multe ori este nevoie de adoptarea unor măsuri speciale care să compenseze dezavantajele istorice și sociale pe care le întâmpină femeile, practic acele dezavantaje care le împiedică să aibă oportunități egale cu bărbații. Se consideră că echitatea de gen este unul dintre elementele care conduce la realizarea egalității de gen¹⁰.

Atunci când vorbim despre **egalitatea de gen** ne referim la faptul că toate ființele umane sunt libere să-și dezvolte capacitățile personale, să se bucure de șanse egale și să aleagă fără nicio limitare creată de stereotipurile și așteptările sociale care se bazează pe rolurile de gen tradiționale și prejudecăți. Vorbim despre faptul că diferitele comportamente, aspirații și necesități ale femeilor și bărbaților sunt luate în considerare, evaluate și favorizate în mod egal. Acest lucru nu înseamnă că femeile și bărbații sunt la fel, ci că fiecare se bucură de aceeași libertate de a-și realiza aspirațiile¹¹.

Este important de notat că egalitatea poate fi, și a fost teoretizată și interpretată în diferite moduri. Modalitatea contemporană, larg acceptată, pentru teoretizarea egalității distinge trei modalități diferite de abordare a egalității:

1. Egalitatea formală. *Egalitatea formală este procedurală prin natura sa și se referă la aplicarea unui tratament consecvent indivizilor.*

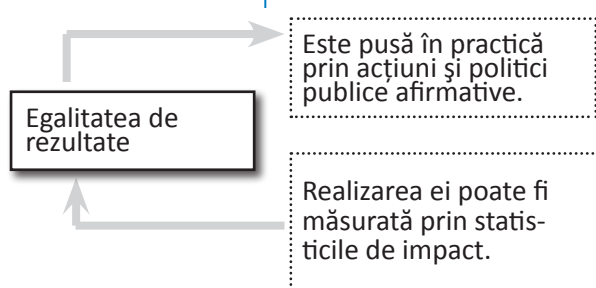
Persoanele care sunt asemănătoare trebuie tratate în același mod, nu pe baza caracteristicilor lor care nu sunt în mod obiectiv relevante pentru o situație dată.

¹⁰ CIDA, 1996; IGWG, 2002

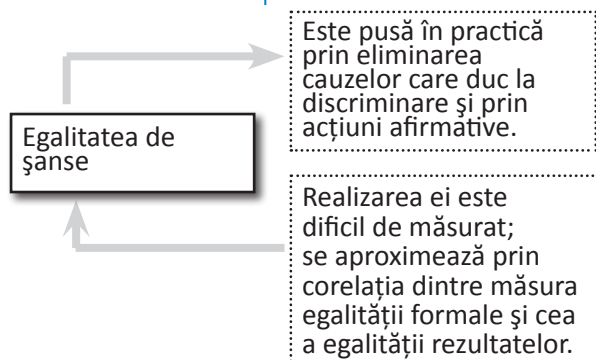
¹¹ ILO, 2000; IGWG, 2002

2. Egalitatea rezultatelor. Egalitatea rezultatelor este factuală prin natura sa și se concentrează pe rezultatele finale ale politicilor, în fapt vizând o distribuție echitabilă a bunurilor și beneficiilor.

Realizarea egalității de rezultate necesită acțiuni care trec dincolo de simpla punere în practică a legislației și politicilor antidiscriminare și poate cere folosirea unor acțiuni afirmative și alte intervenții puternice de politici publice¹². Realizarea egalității de rezultate poate fi măsurată cu ajutorul așa-numitelor statistici de impact care măsoară, de exemplu, diferențele dintre venituri și nivelul de bunăstare al femeilor și bărbaților.

3. Egalitatea de șanse. Egalitatea de șanse încearcă să realizeze un echilibru între primele două abordări și constituie o strategie prin care să se asigure că toți indivizii dintr-o societate au șanse egale de a participa în activități și de a beneficia de servicii precum educația, ocuparea forței de muncă, servicii de sănătate, etc.

Această abordare se concentrează pe aducerea femeilor și bărbaților cât mai aproape de același punct de plecare prin măsuri precum eliminarea prejudecăților și stereotipurilor care duc la rezultate discriminatorii și prin compensarea dezavantajelor inechitabile cu ajutorul acțiunilor afirmative. Egalitatea de șanse nu poate fi măsurată cu mare exactitate: teoretic poate fi măsurată prin compararea rezultatelor existente în cadrul grupurilor de femei, respectiv bărbați, care au nivele similare de abilități și valori, dar în practică aceste variabile sunt dificil de cuantificat. De aceea, corelația dintre metodele folosite pentru a măsura egalitatea formală și egalitatea de rezultate se folosește adesea pentru aproximarea măsurării egalității de șanse¹³.

¹² Cei care favorizează abordarea egalității de rezultate se raportează critic la egalitatea formală, deoarece în practică, tratamentul identic poate perpetua inegalitățile existente, rezultate din discriminări trecute sau prezente sau din alte tipuri de dezavantaje.

¹³ Pentru mai multe detalii despre diferitele interpretări ale egalității, vezi și Sandra Fredman, "Discrimination Law" (Oxford: Oxford University Press, 2002), pp. 1-26 și Martin MacEwen, "Tackling Racism in Europe: An Examination of Anti-Discrimination Law in Practice" (Oxford: Berg, 1995), pp. 22-25.

Interpretările diferite ale egalității, reflectă concepții diferite ale dreptății sociale și adoptarea unei abordări specifice într-o anumită societate, în practică este legată de climatul cultural, politic și social prevalent¹⁴.

Prin urmare, în general, sunt necesare două tipuri de strategii complementare pentru realizarea egalității de gen: politici și măsuri specifice pentru femei (în general acțiuni afirmative și de emancipare), pentru a corecta inegalitățile de gen existente în societate și integrarea perspectivei de gen¹⁵ în toate politicile, strategiile și programele publice, pentru a asigura respectarea și promovarea egalității de gen. Diferențele dintre cele două strategii complementare sunt descrise sintetic în tabelul de mai jos:

Promovarea femeilor	Integrarea perspectivei de gen
Urmărește realizarea:	
Egalității de șanse și tratament pentru femei prin promovare și acțiuni afirmative.	Societății echitabile în abordarea genului social; Nevoilor specifice ale femeilor și bărbaților.
Accentul cade asupra:	
Femeilor (ca un grup special de interes).	Relațiilor de gen; Structurilor sociale.
Măsuri specifice:	
Proiecte și programe pentru femei.	Integrarea perspectivei de gen în toate problematicile și la toate nivelurile; Sensibilizarea bărbaților și femeilor implicați; Analiză de gen prezentă la niveluri diferite.
Strategie:	
Abordare complementară; Bărbații nu sunt implicați.	Strategie inter-sectorială; Neutralitatea de gen este analizată și pusă sub semnul întrebării; Și femeile, și bărbații sunt responsabili.
Promovarea femeilor și integrarea perspectivei de gen sunt complementare.	

¹⁴ Există însă și alte modalități de a încadra teoriile despre egalitate. De exemplu, Christopher McCrudden distinge patru modele ale egalității, parțial suprapuse: modelul dreptății sociale individuale, modelul dreptății sociale de grup, egalitatea ca recunoaștere a identității și egalitatea ca participare. Vezi Christopher McCrudden, "Thinking about the discrimination Directives", European Anti-Discrimination Law Review, Issue No 1, April 2005.

¹⁵ O traducere relativ simplistă dar funcțională a termenului englez „gender mainstreaming”. Pentru comparație, în documentele oficiale din România traducerea exactă este „abordarea integratoare a egalității de șanse și tratament pentru femei și bărbați”. În documentele oficiale din Republica Moldova traducerea este „abordarea complexă a egalității între femei și bărbați.”

Integrarea perspectivei de gen implică includerea aspectelor de gen în toate politicile, programele, practicile și procesul de luare a deciziilor astfel încât, în orice stadiu și la orice nivel al elaborării, sau implementării să se facă o analiză a efectelor asupra femeilor și bărbaților și să se acționeze pentru corectarea oricărei inegalități.

Pentru factorii de decizie, integrarea perspectivei de gen în politici și strategii înseamnă să identifice în mod constant consecințele acestora asupra diverselor grupuri de femei și bărbați și să rezolve orice probleme care apar pe parcursul aplicării politicii sau strategiilor. Acest lucru înseamnă că trebuie să fie luate în considerare relațiile complexe dintre bărbați și femei, să fie înțelese circumstanțele diferite în cadrul cărora aceștia acționează și să fie analizate diferențele și diversitatea acestora.

Strategia integrării perspectivei de gen diferă de abordările precedente ale egalității de șanse care au urmărit, în principal, aplicarea unor măsuri specifice în favoarea femeilor. Acestea sunt importante, dar nu pot remedia inegalitățile structurale din organizarea vieții profesionale și a vieții de familie, care impun constrângeri asupra participării multor femei pe piața muncii și în viața publică.

Așa cum am mai spus, este important de reținut faptul că integrarea perspectivei de gen este complementară politicilor specifice pentru femei și că acestea două sunt îngemănate. În timp ce politicile privind egalitatea de gen sunt special create pentru a rezolva o problemă care rezultă dintr-o discriminare de gen sau dintr-un dezechilibru istoric, integrarea perspectivei de gen este o strategie sistematică pentru aducerea egalității de gen în atenția generală, ca un obiectiv permanent al politicilor publice.

Analiza de gen este un instrument pentru integrarea perspectivelor de gen în politici și programe și este indispensabilă atât pentru înțelegerea contextului local în care funcționează un program sau politicile publice, cât și pentru promovarea egalității de gen. Se referă la metodele care pot fi folosite pentru identificarea și interpretarea consecințelor socio-economice ale inegalităților de gen, diferențelor și relațiilor de gen, astfel încât aceste disparități să poată fi reduse prin intervenții, politici și programe.

Elementele componente ale unei analize de gen sunt următoarele:

1. Examinarea *accesului* femeilor și bărbaților *la toate tipurile de resurse* și diferențele de gen existente la nivelul puterii de decizie. Acest lucru necesită informații cantitative și calitative dezagregate în funcție de sex în așa fel încât să se poată realiza o evaluare corectă a acestor diferențe.

Exemplu:

În anul 2006 salariul mediu al femeilor din Republica Moldova a fost cu 32% mai mic decât salariul mediu al bărbaților.

În 2008, femeile reprezintă doar 21,8% dintre membrii Parlamentului și doar 17,4% dintre primarii de municipii, orașe și comune, etc.

Sursa: BNS

2. Examinarea indicatorilor sau statisticilor sensibile la gen care ajută la *evaluarea progreselor sau la identificarea domeniilor problematice din perspectivă de gen*. Acest lucru presupune realizarea unei analize în profunzime a diferențelor dintre femei și bărbați, așa cum reiese din datele dezagregate în funcție de sex.

Exemplu:

Datele dezagregate pe sexe referitoare la ocuparea forței de muncă arată că mai multe femei decât bărbați lucrează cu normă redusă sau își întreprind mai des parcursul profesional.

O analiză în adâncime va arăta existența disparităților legate de rolul femeilor comparativ cu cel al bărbaților: deoarece mai multe femei decât bărbați au grijă de copii, femeile sunt adesea obligate să-și micșoreze programul de muncă sau chiar să iasă de pe piața muncii pentru o perioadă de timp, mai ales dacă nu există suficiente facilități pentru creșterea și îngrijirea copiilor.

3. Examinarea și înțelegerea *contextului social* mai larg în cadrul căruia se manifestă inegalitățile de gen.

Exemplu:

Înțelegerea efectelor pe care le are asocierea problemelor de gen cu alți factori precum vârsta, religia, rasa, nivelul de educație, mediul urban/rural.

4. Examinarea atentă a diferențelor dintre femei și bărbați în fiecare etapă a unei politici sau program/proces.¹⁶

Exemplu:

Datele dezagregate în funcție de sex arată, de obicei, un număr mult mai mare de cazuri de tuberculoză și de morți în rândul bărbaților comparativ cu femeile. Totuși, fără o analiză de gen, nu este clar dacă aceste diferențe de gen sunt factuale, sau sunt create de anumite obstacole în procesul de diagnoză și tratament.

Genul poate influența modul în care femeile și bărbații percep simptomele, apelează la ajutor profesionist, apelează la serviciile de sănătate, sunt diagnosticați, caută tratament, urmează tratamentul și au rezultate pozitive sau negative. O analiză de gen a fiecărui astfel de stadiu poate ajuta la identificarea zonelor/stadiilor în care intervențiile vor fi cele mai eficiente în reducerea inegalităților dintre femei și bărbați.

Prin urmare, informațiile obținute din analiza de gen aduc la lumină inegalitățile de gen. Pot fi folosite și pentru analizarea altor inegalități, de exemplu din perspectiva dizabilităților, vârstei sau etniei.

Ajută la luarea unor decizii mai bune în legătură cu planificarea și implementarea politicilor și programelor, pentru a ajunge la rezultate de care să beneficieze în mod egal întregul grup țintă al politicii, care, aproape întotdeauna, este format din femei și bărbați.

Status of Women Canada/Condition féminine Canada a realizat un document de referință în realizarea analizei de gen.¹⁷ Documentul recomandă folosirea unei metode în opt pași care să ofere o evaluare a impactului diferit pe care politicile/programele sau legislația le pot avea asupra femeilor și bărbaților. În crearea acestui model, experții și expertele canadiene pleacă de la premisa că efectele potențiale diferite pe care politicile, programele și legislația le au asupra femeilor și bărbaților sunt adesea mascate sau nu ies în prim plan. Atunci când genul este luat în considerație în mod explicit cresc șansele ca aceste efecte “perverse” să iasă la lumină. Este responsabilitatea guvernelor, de exemplu, să țină cont de faptul că politicile publice, programele și legislația trebuie să fie echitabile, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, responsabilitate care nu poate fi îndeplinită decât prin introducerea analizei de gen în crearea acestora. În cele ce urmează vom reda succint modelul în opt pași:

¹⁶ Uplekar, M., Pathania, V. & Raviglione, M. – “Private practitioners and public health: weak links in tuberculosis control” - *Lancet* 358, 2001, p. 912 -916.

¹⁷ *Gender – based analysis: A guide for policy-making* ; Status of Women Canada/Condition féminine Canada; September 1998.

Pasul 1: Identificarea, definirea și analiza temei - În crearea unei politici se pleacă mai întâi de la identificarea unei probleme sau a unei oportunități de dezvoltare. Această etapă implică determinarea naturii, scopului și importanței temei în contextul agendei implementatorului, a celorlalte politici existente.

Aspecte de gen:

- definirea problemei și a grupului țintă astfel încât experiențele diferite ale femeilor și bărbaților să fie luate în considerare;
- politicile, programele și legislația nu trebuie să întărească stereotipurile de gen și discriminările de gen;
- trebuie luat în considerație impactul atât asupra femeilor, cât și asupra bărbaților;
- femeile și bărbații trebuie implicați, în egală măsură în identificarea temei: Ce cred organizațiile pentru femei sau experții de gen în legătură cu problema? Care este poziția opiniei publice asupra acestei probleme? Care este nivelul de participare al femeilor și bărbaților la procesul de identificare a problemei?
- vârsta, statutul social și alți factori modifică experiențele diferite ale femeilor și bărbaților (de ex. sarcina, responsabilitățile parentale, pensia);
- factorii culturali, economici, politici, juridici, socio-economici care influențează egalitatea de gen în cadrul temei.

Pasul 2: Definirea rezultatelor anticipate - O analiză a rezultatelor dorite și nedorite examinează de obicei gradul în care politicile pot îndeplini sau împiedica realizarea altor obiective sau politici. În această fază sunt luate în considerație: indicatorii, procesul de monitorizare, partenerii, responsabilitățile pentru atingerea rezultatelor.

Aspecte de gen:

- pentru rezultate echitabile pentru femei și bărbați pot fi necesare adoptarea unor măsuri diferite;
- poate fi necesară identificarea de rezultate multiple pentru a lua în considerație efectele de gen;
- trebuie analizate așteptările implementatorilor, grupului țintă, opiniei publice privind rezultatele pentru a se asigura faptul că este luat în considerație punctul de vedere al femeilor și bărbaților;
- rezultatelor care privesc în special femeile să li se acorde aceeași atenție ca și celorlalte;

- în procesul de evaluare și monitorizare să se ia în considerație și componenta de gen a rezultatelor;
- să fie folosiți indicatori de evaluare a rezultatelor care să surprindă dimensiunea de gen.

Pasul 3: Definierea surselor de informare și consultare - are ca obiectiv stabilirea surselor de informare pentru justificarea necesității politicilor.

Aspecte de gen:

- datele adunate trebuie să fie segregate pe sexe;
- consultarea organizațiilor de femei sau a experților de gen;
- necesitatea implicării în egală măsură a femeilor și bărbaților în procesul de consultare.

Pasul 4: Realizarea unei cercetări - sunt clarificate planurile de cercetare, tipul de analiză necesară (raportul cost/beneficiu, impactul social, etc.).

Aspecte de gen:

- întrebările din cercetare trebuie să facă referire specială la femei și bărbați, dacă cercetarea se referă la circumstanțe particulare legate de aceștia;
- metodologia cercetării trebuie să includă genul ca instrument analitic pentru înțelegerea proceselor sociale;
- să fie folosite rapoarte, studii, ghiduri care utilizează metodologie specifică de gen.

Pasul 5: Dezvoltarea și analiza opțiunilor - Opțiunile indicate de cercetare sunt clarificate și analizate împreună cu relația și impactul pe care acestea le au asupra altor politici, programe și legislație.

Aspecte de gen:

- cum sunt avantajate sau dezavantajate opțiunile femeilor și bărbaților;
- cum sunt întărite sau modificate stereotipurile de gen;
- cum vor susține opțiunile alese egalitatea de gen și cum vor evita discriminarea de gen;
- care sunt consecințele acceptării sau respingerii unei opțiuni asupra femeilor și bărbaților ;
- includerea măsurilor specifice de gen pentru fiecare opțiune.

Pasul 6: Realizarea recomandărilor/ identificarea deciziilor privind opțiunile

Aspecte de gen:

- egalitatea de gen trebuie să fie un element semnificativ în alegerea recomandării unei opțiuni;
- luarea în considerație ca opțiunea recomandată să nu conțină constrângeri legale, economice, sociale sau culturale privind participarea echilibrată de gen la implementarea măsurilor identificate;
- sublinierea asigurării că metodele recomandate vor conduce la implementarea unei politici sensibile la gen.

Pasul 7: Comunicarea politicii - perioada, alegerea canalelor mass media, limbajul și implicarea publicului sunt importante pentru asigurarea înțelegerii intenției implementatorilor și a impactului politicii/programului/legislației.

Aspecte de gen:

- mesajul să se adreseze atât femeilor, cât și bărbaților;
- realizarea unor strategii de comunicare care să ajungă atât la femei, cât și la bărbați;
- cum va fi comunicată informația către femei și bărbați;
- cum să fie scoase în evidență implicațiile de gen ale politicii;
- exemplele, limbajul și simbolurile utilizate în comunicare să fie sensibile la gen.

Pasul 8: Evaluarea calității analizei - revizuirea procesului de analiză.

Aspecte de gen:

- integrarea genului între întrebările de analiză;
- clarificarea implicațiilor de gen în contextul politicii;
- prezentarea clară a implicațiilor de gen pe care le are fiecare opțiune, de ce opțiunea recomandată susține egalitatea de gen și promovează autonomia femeilor.

4.3. Evaluarea impactului de gen

O altă metodă de a ne asigura că politicile și programele publice oferă beneficii egale femeilor și bărbaților cărora le este adresat(ă) este evaluarea impactului de gen. Evaluarea impactului de gen¹⁸ trebuie efectuată de îndată ce se stabilește că o anumită politică sau un anumit program/proiect au implicații asupra relațiilor de gen. Această analiză are un succes mai mare dacă este luată în considerație încă din etapele inițiale ale procesului decizional de elaborare și planificare a politicilor/programelor/proiectelor. Evaluarea impactului de gen poate fi însă introdusă și ulterior fazei de elaborare, respectiv în orice moment al derulării politicilor/programelor/proiectelor. Dacă este cazul, evaluarea impactului de gen poate da naștere chiar unor reorientări majore.

Evaluarea impactului de gen înseamnă a compara și a analiza, în conformitate cu criteriile relevante pentru gen, situația curentă, tendințele și rezultatul așteptat, care va fi produs de introducerea politicii respective.

Criterii pentru evaluarea impactului de gen

1. *Diferențe între femei și bărbați în domeniul strategiilor/politicilor, cum ar fi:*

- **Participarea** (compoziția pe sexe a populației/grupurilor ținta, reprezentarea femeilor și bărbaților în pozițiile de decizie);
- **Resursele** (distribuirea resurselor vitale cum ar fi: timpul, spațiul, informațiile și banii, puterea politică și economică, educația și instruirea, slujbele și carierele profesionale, noile tehnologii, serviciile de îngrijire a sănătății, spațiul de locuit, mijloacele de transport, timpul liber);
- **Normele și valorile** care influențează rolurile de gen, diviziunea muncii pe criterii de gen, atitudinile și comportamentul femeilor și bărbaților și inegalitățile în ceea ce privește valoarea atribuită bărbaților și femeilor sau caracteristicilor masculine și feminine;
- **Drepturile** care țin de prevenirea discriminării de gen directă sau indirectă, de drepturile omului în general (inclusiv libertatea de a nu fi hărțuit/ă sexual și de a nu fi supus/ă la degra-

¹⁸ Cf. "A Guide to Gender Impact Assessment", European Commission, DG Employment, Industrial Relations and Social Affairs, Department V/D.5, October 1997. Textul integral al lucrării este disponibil la adresa: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/gender/gender_en.pdf

dare sexuală), accesul la justiție, în mediul juridic, politic sau socio-economic.

2. Cum pot contribui politicile/strategiile la eliminarea inegalităților existente și la promovarea egalității între femei și bărbați, la ratele de participare, la distribuirea resurselor, beneficiilor, sarcinilor și responsabilităților în viața publică și privată, la valoarea și atenția acordată bărbaților și femeilor, caracteristicilor, comportamentelor și priorităților masculine și feminine?

Pentru a efectua o evaluare a impactului de gen trebuie luate în considerare diferențele existente între femei și bărbați care sunt relevante în domeniul politicii respective, cu scopul de a garanta faptul că strategia propusă va elimina inegalitățile și va promova realizarea egalității de gen.

Primul pas constă în culegerea informațiilor necesare:

- date dezagregate pe sexe;
- date referitoare la politicile naționale și internaționale referitoare la egalitatea de gen;
- norme și recomandări în domeniul genului ale instituțiilor de decizie, etc.

Un model de realizare a evaluării impactului de gen este oferit de lucrarea “Gender Impact Assessment”¹⁹ al Women and Equality Unit, Marea Britanie. Aceasta recomandă folosirea unei metode în cinci pași, după cum urmează:

Pasul 1: Identificarea subiectului și definirea rezultatelor

- Identificarea grupului țintă (cui se adresează politicile sau serviciile);
- Înțelegerea efectelor politicilor asupra grupului țintă;
- Identificarea scopurilor și obiectivelor, analiza problemei astfel încât să fie luați în considerație principalii factori care influențează femeile și bărbații;
- Implicarea femeilor și bărbaților în procesul de realizare a politicii.

Pasul 2: Colectarea datelor și dezvoltarea de opțiuni

- Obținerea de consultanță din partea specialiștilor de gen;
- Realizarea de cercetări și anchete pentru obținerea de date sensibile la gen;

¹⁹ Textul complet al lucrării este disponibil la adresa: http://www.womenandequalityunit.gov.uk/equality/gender_impact_assessment.pdf

- Culegerea de date existente segregate pe sexe;
- Contactarea organizațiilor de femei pentru obținerea de date și informații privind teme de gen;
- Folosirea rezultatelor cercetărilor și a strângerii datelor pentru recomandarea de opțiuni de implementare a politicii.

Pasul 3: Comunicarea

- Realizarea unei strategii de comunicare care să consolideze relațiile cu exteriorul și să asigure faptul că ideile și mesajul politicilor sunt înțelese de grupuri diferite de femei și bărbați;
- Realizarea de mesaje cheie în legătură cu scopul și efectele politicilor;
- Testarea mesajelor pentru verificarea inteligibilității lor.

Pasul 4: Implementarea

- Implicarea în implementare a perspectivei beneficiarului politicii;
- Identificarea modului în care femei și bărbați diferiți vor fi afectați de politici sau de servicii;
- Promovarea egalității de gen;
- Colectarea reacțiilor beneficiarilor.

Pasul 5: Monitorizarea și evaluarea

- Examinarea impactului politicii asupra femeilor și bărbaților;
- Stabilirea măsurii în care politicile/programele își îndeplinesc obiectivele;
- Concentrarea asupra participării femeilor și bărbaților în procesul de monitorizare și evaluare;
- Evaluarea punctelor tari și a punctelor slabe din procesul de creare și implementare a politicii;
- Identificarea de bune practici și lecții învățate.

Exemplu practic - Întrebări orientative pentru analiza de gen

Pentru a exemplifica tipurile de întrebări pe baza cărora se poate construi analiza de gen, ne vom întoarce la cele zece clase de indicatori sensibili la gen, enumerați în primul capitolul și vom vedea exemple de întrebări legate de fiecare.

Indicatori sensibili la gen	Întrebări legate de indicatori
Compoziția și dinamica populației	
<ul style="list-style-type: none"> - Mărimea populației pe sexe, total și % sub 15 ani; - Populația pe sexe (procentul de femei și bărbați); - Nașteri și decese pe sexe anual (număr și rate la 1.000); - Rata netă a migrației internaționale pe sexe; - Rata netă a migrației interne pe sexe 	<ul style="list-style-type: none"> - Care este procentajul pe sexe la nivel național? Există vreo inversare de situație în ultimii ani? Variaza la nivel de regiuni? - Dacă există o inversare a procentajului pe sexe, care sunt motivele? Care sunt mijloacele prin care poate fi schimbată situația și cum pot fi implicați bărbații și femeile în aceste schimbări? - Migrația internațională și națională variază în funcție de sex? Dacă da, care sunt motivele pentru aceasta variație? - Modelele de migrație la nivel regional și național influențează în mod negativ femeile? Dacă da, cum poate fi schimbată această situație și ce contribuție pot avea femeile și bărbații la aceste schimbări?
Așezări umane și distribuție geografică	
<ul style="list-style-type: none"> - Numărul, %, distribuția și densitatea populației pe sexe, grupe de vârstă, arie geografică și urban/rural; - Situația femeilor din mediul rural: ratele de mortalitate în mediul rural și urban, speranța de viață și situația nutrițională; - Rezervele și caracteristicile locuințelor (materiale folosite în construcția pereților exteriori, podele și acoperișuri; număr de camere; bucătărie și baie; alimentare cu apă și canalizare), pe regiune și pe gospodării conduse de femei, respectiv de bărbați; - Proprietatea asupra gospodăriei, pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; - Consumul domestic de energie pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; - Folosirea timpului pentru activitățile domestice (colectarea de apă, combustibil, hrană), pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei. 	<ul style="list-style-type: none"> - Există un model de concentrare a femeilor și bărbaților în anumite regiuni ori zone urbane sau rurale ca rezultat al migrației sau al altor factori? Dacă da, acest lucru are impact negativ asupra femeilor? - Există discriminare împotriva femeilor din mediul rural și dacă da, ce politici pot fi implementate pentru a îmbunătăți situația? - Caracteristicile locuințelor diferă în funcție de sexul capului gospodăriei – femeie sau bărbat? Condițiile de viață sunt mai rele pentru gospodăriile conduse de femei? Dacă da, în ce mod? Cum poate fi îmbunătățită situația prin politici? - Există diferențe de gen între diverse gospodării în privința consumului de energie? Dacă da, care este influența acestui lucru asupra femeilor? Cum poate fi îmbunătățită situația prin politici? - Femeile își petrec mai mult timp decât bărbații cu activități legate de gospodărie? Dacă da, care sunt implicațiile asupra relațiilor de gen în cadrul gospodăriei și cum pot fi egalizate aceste relații prin intermediul intervenției politice?

Indicatori sensibili la gen	Întrebări legate de indicatori
<i>Gospodării și familii, statut marital, fertilitate</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Numărul, %, și distribuția gospodăriilor; - % și distribuția populației în gospodării, după mărime; - % din gospodării conduse de femei, respectiv bărbați; - % din gospodăriile sărace conduse de femei, respectiv bărbați - Rata brută a nașterilor, la 1,000 femei în grupe de vârstă selectate 	<ul style="list-style-type: none"> - Care este semnificația numărului de gospodării conduse de femei/bărbați? Există mai multe gospodării conduse de femei sărace și dacă da, care sunt motivele? - Femeile și bărbații care trăiesc în aceeași gospodărie, căsătoriți sau nu, au aceleași drepturi și responsabilități? - Divorțul este permis femeilor și bărbaților pentru aceleași motive? - Cum se iau deciziile în gospodărie în privința numărului de copii și a spațiului necesar?
<i>Invățământ în educația formală și informală</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Numărul și procentajul de persoane alfabetizate, pe sexe și pe grupuri de vârstă; - Anii de școală terminați, pe nivele de educație și sexe; - Acces la programe specializate de instruire (tehnică și profesională) la nivel secundar și după, pe sexe; - % din numărul total de femei, respectiv bărbați absolvenți în domenii ca drept /științe /medicină /IT - Rata brută și netă de înscriere în educația primară și secundară pentru fete, respective băieți; - Rata brută și netă de înscriere în educația terțiară și universitară pentru femei, respective bărbați; - Ratele de abandon școlar la nivel primar, secundar și terțiar pe sexe; - % profesorilor pe sexe la nivel primar, secundar și terțiar; - % din directorii de școli și șefii de catedre universitare sunt femei, respectiv bărbați 	<ul style="list-style-type: none"> - Există în realitate acces egal la educație? Dacă nu, ce factori determină diferențele de acces la educație pentru femei și bărbați? Dacă este vorba de discriminare, cum poate fi schimbat acest lucru și cum ar putea să ia parte femeile și bărbații la procesul schimbării? - Cum își folosesc femeile și bărbații educația? Contextul social le permite femeilor să-și folosească adecvat educația? - Femeile și bărbații se înscriu la universități cu profil conform stereotipurilor de gen? - Guvernul poate interveni pentru a schimba asemenea stereotipuri de gen? - Femeile și bărbații sunt înfățișați în mod stereotipal în curricula școlară? Cum poate fi schimbată curricula astfel încât să elimine stereotipurile de gen și să prezinte femeile, bărbații și relațiile de gen într-o lumină pozitivă? - Există măsuri legislative care să asigure accesul egal al femeilor și bărbaților la educație?
<i>Sănătate, servicii de sănătate, nutriție</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - % din cheltuielile bugetului public sunt acordate nevoilor de sănătate ale femeilor în domeniile productive și ne-productive; - Numărul / accesul la centre de sănătate primare pe sexe; - Numărul de consultații medicale și numărul de zile de spitalizare pe sexe; numărul de paturi de spital ca % din populație; 	<ul style="list-style-type: none"> - Femeile și fetele sunt discriminate în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate? Dacă da, care sunt motivele și cum poate fi eliminată discriminarea? - Câte % din personalul din serviciile de sănătate sunt femei și la ce nivele ale sistemului de sănătate sunt concentrate? - Dacă ratele de mortalitate și morbiditate diferă între femei și bărbați, care este motivul?

Indicatori sensibili la gen	Întrebări legate de indicatori
Sănătate, servicii de sănătate, nutriție	
<ul style="list-style-type: none"> - Proporția fetelor și băieților vaccinați împotriva bolilor virale; - Proporția nașterilor asistate medical din total nașteri; - Mortalitatea și speranța de viață pe sexe; - Ratele mortalității materne (la 1 000 de născuți vii); - Rata mortalității infantile și procentajul de fete/băieți; - Numărul și/sau incidența bolilor transmisibile de importanță pentru sănătatea publică, inclusiv HIV/SIDA, pe sexe; - Consumul de calorii ca % din minimum necesar pe sexe; - % din venitul femeilor / bărbaților cheltuit pentru hrană; - Accesul la igienizare și apă potabilă, pe sexe 	<ul style="list-style-type: none"> - Care sunt principalele cauze ale morbidității nou-născuților și copiilor pentru fete și pentru băieți? - Există obstacole culturale și de altă natură în privința accesului femeilor și fetelor la servicii de sănătate și de planificare familială? Dacă da, care sunt? - Avortul este legal și dacă da, sunt disponibile servicii de calitate? - A fost introdus vreun program pentru combaterea SIDA, și există vreun asemenea program care se adresează în mod special femeilor? - Distribuția hranei în interiorul gospodăriilor prejudiciază în vreun fel femeile și fetele? Dacă da, care sunt motivele? - Femeile cheltuiesc mai mult pentru hrană decât bărbații? Dacă da, care sunt implicațiile acestui fapt? - Accesul la igienizare și apă potabilă diferă în funcție de sex? Dacă da, care sunt implicațiile asupra sănătății femeilor?
Activități economice și participarea forței de muncă	
<ul style="list-style-type: none"> - % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în agricultură, industrie și servicii (cu vârsta de 15 ani și peste); - % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în poziții manageriale și profesionale; - % din forța de muncă feminină/masculină sunt lucrători familiali neplătiți sau ocupați în sectorul informal (cu vârsta de 15 ani și peste); - Rata de ocupare/inactivitate pe sexe, urban/rural; - Timpul folosit în anumite activități (inclusiv munca domestică neremunerată și îngrijirea copiilor și/sau bătrânilor); - Incidența tipului de muncă (normă întreagă/ jumătate de normă) pentru femei, respectiv bărbați; - Dreptul la concediu de maternitate / număr de săptămâni/ % femei care beneficiază de acest drept; - Dreptul la concediu parental/ număr de săptămâni/ % femei, respectiv bărbați care beneficiază de acest drept; 	<ul style="list-style-type: none"> - Există domenii de lucru predominant masculine și feminine? Există stereotipuri de gen în ocuparea forței de muncă? Dacă da, care sunt consecințele? - Ce prevederi legale există pentru eliminarea discriminării femeilor pe piața muncii? Cum sunt puse în practică aceste prevederi? - Femeile se orientează spre locuri de muncă mai bine sau mai prost plătite? Care sunt consecințele pentru femei? - Există profesii, care prin lege sau prin tradiție, tind să fie predominant ocupate de femei / bărbați? - Există consecințe negative asupra intrării femeilor pe piața muncii datorate lipsei de facilități și servicii pentru îngrijirea copiilor? - Femeile primesc plată egală cu bărbații pentru muncă de valoare egală? - Ce legislație există pentru asigurarea egalității de gen pe piața muncii? Cum este pusă în practică legislația? - Munca domestică a femeilor este contorizată în statisticile naționale? Statisticile naționale reflectă rolul femeilor în sectorul economic? Ce măsuri s-au luat pentru asigurarea faptului că recensămintele și alte cercetări reflectă cu acuratețe rolul economic al femeilor în interiorul și în exteriorul gospodăriei?

Indicatori sensibili la gen	Întrebări legate de indicatori
Activități economice și participarea forței de muncă	
<ul style="list-style-type: none"> - % din creditele și sprijinul financiar și tehnic disponibil din surse guvernamentale și neguvernamentale merge spre femei, respectiv bărbați; - Diferențele de salarizare / venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate; - Situația serviciilor de îngrijire a copiilor și % din copiii cu vârsta de 0-3 ani și 3-6 ani ce beneficiază de servicii de îngrijire. 	
Acces la proprietate, echipamente și credite	
<ul style="list-style-type: none"> - % și distribuția proprietăților (pământ, locuințe, animale) pe sexe și grupuri de venit; - % femeilor cu acces la credite, comparativ cu bărbații; - % gospodăriilor rurale în funcție de sexul capului gospodăriei; - % gospodăriilor fără proprietate asupra pământului, în funcție de sexul capului gospodăriei; - Rata medie de venit a lucrătorilor în agricultură, pe sexe; - % femeilor, respectiv bărbaților care au primit titluri de proprietate prin schemele de reformă a proprietății. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pământul este în principal deținut de femei sau de bărbați? Care sunt consecințele asupra relațiilor de gen, asupra deciziilor de vânzare a pământului și asupra modalităților de cultivare a pământului? - Care sunt practicile de moștenire în ceea ce privește pământul? Dacă femeile pot moșteni legal pământ, în realitate se întâmplă acest lucru? - Dacă femeile au proprietate asupra pământului, acest lucru înseamnă că ele iau deciziile privitoare la selecția culturilor și la modul în care vând produsele agricole? - Femeile și bărbații au beneficiat în mod egal în urma reformei asupra proprietății? - Femeile au acces egal la facilități de creditare? Acest acces se traduce și în controlul creditului în termeni de luare a deciziei? - Există diferențe între veniturile femeilor și bărbaților care lucrează în agricultură?
Drepturi legale și putere politică	
<ul style="list-style-type: none"> - % locurilor din parlamentul național și guvernământul local/ organisme decizionale ocupate de femei, respective bărbați; - Procentajul de femei și bărbați în poziții de decizie în guvern; - Procentajul de femei și bărbați pe listele electorale ale partidelor politice; - % de femei în administrația publică, la cel mai înalt nivel al departamentelor; - % de femei angajate în sectorul public sector, la nivel administrativ și managerial; 	<ul style="list-style-type: none"> - Care sunt obstacolele care împiedică femeile să ajungă în poziții de decizie în guvern sau în administrația publică? - Care sunt obstacolele care împiedică femeile să ajungă în poziții de decizie în justiție și în poliție și armata? - Instanțele de judecată și tribunalele promovează și apară drepturile femeilor? - Există un grup socio-economic dominant în ceea ce privește deținerea pozițiilor de decizie?

Indicatori sensibili la gen	Întrebări legate de indicatori
<i>Drepturi legale și putere politică</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - % femei, respectiv bărbați înregistrați ca alegători / % din femeile/ bărbații care votează; - % femei în poziții de decizie la nivel mediu/superior în sindicate și patronate; - % femei judecătore, procuroare și avocate din total; - % femei în poliție și armată, pe grade. 	<ul style="list-style-type: none"> - Câte cazuri de discriminare de gen au ajuns în justiție sau la alte instituții guvernamentale în ultimii 4 ani? Care au fost deciziile în cazul lor? - Ce activități întreprind femeile pentru schimbarea sistemului politic?
<i>Violența împotriva femeilor</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Numărul de cazuri raportate de violență domestică; - Numărul cazurilor raportate de atacuri sexuale și violuri; - Numărul cazurilor raportate de hărțuire sexuală; - Rata de condamnare a acuzaților de comportamente violente asupra femeilor; - Numărul măsurilor de protecție imediată pentru asistarea femeilor agresate (ajutor juridic, asistență financiară, asistență psihologică, adăposturi, intervenții ale poliției, acțiuni ale ONG-urilor); - Creșterea / descreșterea actelor de violență împotriva femeilor în timpul conflictelor armate. 	<ul style="list-style-type: none"> - Există legislație națională pentru protecția femeilor împotriva violenței, conform recomandărilor CEDAW? - Cât de eficientă este legislația în interzicerea diferitelor forme de violență împotriva femeilor? - Reprezentările femeilor prezentate în media, în publicitate sau în curricula școlară pot duce la comportamente violente împotriva femeilor? - Cum s-au organizat femeile pentru combaterea violenței? Care a fost rezultatul acestei organizări? - La nivel național se aplică Convențiile ONU de interzicere a traficului de persoane și a comerțului sexual? Ce măsuri există la nivel național pentru prevenirea și combaterea exploatarea sexuală a femeilor și fetelor/copiilor? - Femeile refugiate sunt protejate pe perioada conflictului armat?
<i>Politici macroeconomice și gen</i>	
<ul style="list-style-type: none"> - Cheltuielile de consum privat în gospodării în funcție de sexul capului gospodăriei; - Totalul cheltuielilor bugetului public și ca procent din PIB; - Detalierea cheltuielilor bugetului public pe sectoare; - Procentajul persoanelor aflate în situații de risc și care beneficiază de diverse scheme de securitate/asistență social, pe sexe și mărimea gospodăriilor; - Procentajul persoanelor potențial eligibile să primească asigurări/ asistență socială și beneficii similare, pe sexe și mărimea gospodăriilor. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ce procent din cheltuielile gospodăriei sunt direcționate spre cumpărarea hranei, educație și sănătate? Cine controlează bugetul gospodăriei și ce cuvânt au de spus femeile în legătură cu modul în care se fac cheltuielile? - Cât din cheltuielile bugetului public sunt direcționate spre domenii prioritare pentru femei, ca educația și sănătatea? Ce rol au femeile în planificarea bugetului public la nivel național? - Sistemele de educație și de sănătate sunt privatizate și dacă da, care sunt implicațiile de gen? - Femeile sunt acoperite în mod adecvat de sistemul de securitate socială și de alte scheme? Sunt aceste scheme suficient de sensibile la gen? - Când se face planificarea bugetului public la nivel național se acordă suficientă atenție grupurilor aflate în situații de risc (mame singure sărace și gospodării conduse de femei)?

ANEXE

ANEXA A. Sistem de clasificare adoptat la recomandarea Națiunilor Unite, conform domeniilor prioritare determinate în baza Platformei de Acțiune de la Beijing (1995).

Clasa de indicatori	Indicatori sensibili la gen
Compoziția și dinamica populației	<ul style="list-style-type: none"> - Mărirea populației pe sexe, total și % sub 15 ani; - Populația pe sexe (procentul de femei și bărbați); - Nașteri și decese pe sexe anual (număr și rate la 1.000); - Rata netă a migrației internaționale pe sexe; - Rata netă a migrației interne pe sexe
Așezări umane și distribuție geografică	<ul style="list-style-type: none"> - Numărul, %, distribuția și densitatea populației pe sexe, grupe de vârstă, arie geografică și urban/rural; - Situația femeilor din mediul rural: ratele de mortalitate în mediul rural și urban, speranța de viață și situația nutrițională; - Rezervele și caracteristicile locuințelor (materiale folosite în construcția pereților exteriori, podele și acoperișuri; număr de camere; bucătărie și baie; alimentare cu apa și canalizare), pe regiune și pe gospodării conduse de femei, respectiv de bărbați; - Proprietatea asupra gospodăriei, pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; - Consumul domestic de energie pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei; - Folosirea timpului pentru activitățile domestice (colectarea de apă, combustibil, hrană), pe regiune și în funcție de sexul capului gospodăriei.
Gospodării și familii, statut marital, fertilitate	<ul style="list-style-type: none"> - Numărul, %, și distribuția gospodăriilor; - % și distribuția populației în gospodării, după mărime; - % din gospodării conduse de femei, respectiv bărbați; - % din gospodăriile sărace conduse de femei, respectiv bărbați - Rata brută a nașterilor, la 1,000 femei în grupe de vârstă selectate²⁰
Invățământ în educația formală și informală	<ul style="list-style-type: none"> - Numărul și procentajul de persoane alfabetizate, pe sexe și pe grupuri de vârstă; - Anii de școală terminați, pe nivele de educație și sexe; - Acces la programe specializate de instruire (tehnică și profesională) la nivel secundar și după, pe sexe; - % din numărul total de femei, respectiv bărbați absolvenți în domenii ca drept /științe /medicină /IT - Rata brută și netă de înscriere în educația primară și secundară pentru fete, respective băieți; - Rata brută și netă de înscriere în educația terțiară și universitară pentru femei, respective bărbați; - Ratele de abandon școlar la nivel primar, secundar și terțiar pe sexe; - % profesorilor pe sexe la nivel primar, secundar și terțiar; - % din directorii de școli și șefii de catedre universitare sunt femei, respectiv bărbați

²⁰ Rata brută a nașterilor este obținută împărțind media femeilor de vârstă fertilă din populație, la nivelul unui an, la numărul de născuți vii din aceeași perioadă de timp.

Clasa de indicatori	Indicatori sensibili la gen
Sănătate, servicii de sănătate, nutriție	<ul style="list-style-type: none"> - % din cheltuielile bugetului public sunt acordate nevoilor de sănătate ale femeilor în domeniile productive și ne-productive; - Numărul / accesul la centre de sănătate primare pe sexe; - Numărul de consultații medicale și numărul de zile de spitalizare pe sexe; numărul de paturi de spital ca % din populație; - Proporția fetelor și băieților vaccinați împotriva bolilor virale; - Proporția nașterilor asistate medical din total nașteri; - Mortalitatea și speranța de viață pe sexe; - Ratele mortalității materne (la 1 000 de nașcuți vii); - Rata mortalității infantile și procentajul de fete/băieți; - Numărul și/sau incidența bolilor transmisibile de importanță pentru sănătatea publică, inclusiv HIV/SIDA, pe sexe; - Consumul de calorii ca % din minimum necesar pe sexe; - % din venitul femeilor / bărbaților cheltuit pentru hrană; - Accesul la igienizare și apă potabilă, pe sexe
Activități economice și participarea forței de muncă	<ul style="list-style-type: none"> - % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în agricultură, industrie și servicii (cu vârsta de 15 ani și peste); - % din forța de muncă feminină/masculină ocupată în poziții manageriale și profesionale; - % din forța de muncă feminină/masculină sunt lucrători familiari neplătiți sau ocupați în sectorul informal (cu vârsta de 15 ani și peste); - Rata de ocupare/inactivitate pe sexe, urban/rural; - Timpul folosit în anumite activități (inclusiv munca domestică neremunerată și îngrijirea copiilor și/sau bătrânilor); - Incidența tipului de muncă (normă întreagă/ jumătate de normă) pentru femei, respectiv bărbați; - Dreptul la concediu de maternitate / număr de săptămâni/ % femei care beneficiază de acest drept; - Dreptul la concediu parental/ număr de săptămâni/ % femei, respectiv bărbați care beneficiază de acest drept; - % din creditele și sprijinul financiar și tehnic disponibil din surse guvernamentale și neguvernamentale merge spre femei, respectiv bărbați; - Diferențele de salarizare / venituri dintre femei și bărbați pe ocupații și domenii de activitate; - Situația serviciilor de îngrijire a copiilor și % din copiii cu vârsta de 0-3 ani și 3-6 ani beneficiază de servicii de îngrijire.
Acces la proprietate, echipamente și credite	<ul style="list-style-type: none"> - % și distribuția proprietăților (pământ, locuințe, animale) pe sexe și grupuri de venit; - % din femei au acces la credite, comparativ cu bărbații; - % gospodăriile rurale în funcție de sexul capului gospodăriei; - % gospodăriilor fără proprietate asupra pământului, în funcție de sexul capului gospodăriei; - Rata medie de venit a lucrătorilor în agricultură, pe sexe; - % femeilor, respectiv bărbaților care au primit titluri de proprietate prin schemele de reformă a proprietății.

Clasa de indicatori	Indicatori sensibili la gen
<i>Drepturi legale și putere politică</i>	<ul style="list-style-type: none"> - % din locurile din parlamentul național și guvernământul local/organismele decizionale ocupate de femei, respective bărbați; - Procentajul de femei și bărbați în poziții de decizie în guvern; - Procentajul de femei și bărbați pe listele electorale ale partidelor politice; - % femei în administrația publică, la cel mai înalt nivel al departamentelor; - % femei angajate în sectorul public sector, la nivel administrativ și managerial; - % femei, respectiv bărbați înregistrați ca alegători / % din femeile/ bărbații care votează; - % femei în poziții de decizie la nivel mediu/superior în sindicate și patronate; - % femei judecătore, procuroare și avocate din total; - % femei în poliție și armată, pe grade.
<i>Violența împotriva femeilor</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Numărul de cazuri raportate de violență domestică; - Numărul cazurilor raportate de atacuri sexuale și violuri; - Numărul cazurilor raportate de hărțuire sexuală; - Rata de condamnare a acuzațiilor de comportamente violente asupra femeilor; - Numărul măsurilor de protecție imediată pentru asistarea femeilor agresate (ajutor juridic, asistență financiară, asistență psihologică, adăposturi, intervenții ale poliției, acțiuni ale ONG-urilor); - Creșterea / descreșterea actelor de violență împotriva femeilor în timpul conflictelor armate.
<i>Politici macroeconomice și gen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Cheltuielile de consum privat în gospodării în funcție de sexul capului gospodăriei; - Totalul cheltuielilor bugetului public și ca procent din PIB; - Detalierea cheltuielilor bugetului public pe sectoare; - Procentajul persoanelor aflate în situații de risc și care beneficiază de diverse scheme de securitate/asistență social, pe sexe și mărimea gospodăriilor; - Procentajul persoanelor potențial eligibile să primească asigurări/ asistență socială și beneficii similare, pe sexe și mărimea gospodăriilor.

ANEXA B. Instrumente legislative internaționale și naționale care susțin dezvoltarea statisticii de gen

Pentru a elabora politici publice și planuri de acțiune care să promoveze egalitatea de gen și pentru a monitoriza progresele făcute în acest domeniu este esențială existența datelor statistice corecte, care să reflecte realitatea vieții femeilor și bărbaților dintr-o societate. Această nevoie a fost recunoscută și adresată la nivel internațional în primul rând de Națiunile Unite.

În acest sens, **Platforma de Acțiune de la Beijing**, adoptată cu ocazia celei de-a patra Conferințe Mondiale asupra Statutului Femeilor din 1995, recunoaște nevoia analizei de gen și a integrării perspectivei de gen în dezvoltarea politicilor și în implementarea programelor. De asemenea, îndeamnă guvernele și instituțiile internaționale să promoveze cercetarea și diseminarea de informații în anumite domenii importante, exprimând nevoia de statistici care să monitorizeze realizarea obiectivelor și strategiilor din domeniile-cheie.

Platforma de Acțiune conține și un obiectiv strategic special în ceea ce privește statistica de gen, obiectivul H.3. "Generarea și diseminarea datelor și informațiilor dezagregate în funcție de sex pentru planificare și evaluare"²¹, în cadrul domeniului critic 'Mecanisme instituționale pentru promovarea femeilor'. Principalul obiectiv exprimat în cadrul Platformei este acela ca toate statisticile legate de indivizi să fie colectate, compilate, analizate și prezentate în funcție de sex și de vârstă și să reflecte problemele, aspectele și neclaritățile legate de statutul femeilor în societate.

O atenție specială este oferită problemei legate de măsurarea muncii plătite și neplătite a femeilor și bărbaților. Platforma recomandă și îmbunătățirea altor domenii importante de interes pentru analiza de gen, precum sărăcia, statisticile legate de dizabilități, acces la servicii de sănătate, violență și luarea deciziei. Platforma îndeamnă Națiunile Unite să promoveze și să dezvolte metode pentru producerea de date referitoare la respectarea drepturilor omului și violență, precum și să îmbunătățească datele referitoare la dezvoltarea economic, social, culturală și politică.

În **Declarația Mileniului** din 2000, statele membre ONU și-au afirmat dedicația față de valori importante precum libertatea, egalitatea și solidaritatea și și-au asumat sarcina de a promova pacea și de a reduce sărăcia la nivel global. Derivate din Declarație, **Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului** din 2001 stabilesc ținte cuantificabile pentru măsurarea progresului în cadrul Declarației. Selectarea ODM a fost determinată de nevoia de ținte și indicatori la nivel internaționali pentru care să existe date statistice de

încredere. ODM reflectă o abordare multidimensională, măsurând situația economică și socială prin intermediul venitului și a altor indicatori referitori la sănătate, educație, egalitate de gen, mediu și dezvoltare durabilă.

Folosirea de date statistice de încredere și de bună calitate este esențială pentru stabilirea unor indicatori credibili pentru măsurarea ODM. Datele folosite în rapoartele ODM trebuie să reflecte ținutele naționale agreeate și trebuie să sublinieze disparitățile în funcție de gen, origine etnică, locație geografică, vârstă și alte dimensiuni ale inegalității.

Și la nivelul Uniunii Europene există o preocupare constantă pentru dezvoltarea și diseminarea statisticilor de gen. Începând cu Strategia Cadru pentru Egalitate de Gen 2001-2005²² Comisia Europeană a început să pună un accent din ce în ce mai puternic asupra nevoii de dezvoltare a statisticii de gen. Principalele puncte de interes se referă la dezvoltarea și diseminarea de date statistice dezagregate în funcție de sex comparabile, pentru diferite domenii de politici publice, precum și la dezvoltarea de metodologii și indicatori pentru evaluarea politicilor și practicilor europene din perspectivă de gen.

La nivel național, Republica Moldova a semnat Declarația Mileniului în 2000 și în același an, Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării față de femei, în sesiunea a 23-a, a înaintat o listă de Recomandări în urma evaluării Raportului național. Printre acestea s-au aflat recomandarea de a adopta o lege privind egalitatea de șanse, elaborarea unei strategii naționale care să promoveze egalitatea între bărbați și femei în toate domeniile și, nu în ultimul rând, dezvoltarea statisticii de gen.

În acest context, în februarie 2006 a fost adoptată Legea privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și apoi Planul Național „Promovarea egalității genurilor umane în societate pentru perioada 2006-2009”, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 984 din 25.08.2006. În ambele documente există referiri specifice la dezvoltarea statisticii de gen.

Astfel, articolul 22 din Legea privind egalitatea de șanse între femei și bărbați stipulează faptul că Biroul Național de Statistică are responsabilitatea de a colecta, prelucra și generaliza informațiile statistice dezagregate pe sexe și că autoritățile administrației publice centrale și locale, partidele, alte organizații social-politice, persoanele juridice și persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător au obligația de a prezenta Biroului Național de Statistică informațiile necesare dezagregate pe sexe. În mod similar,

²² COM(2000) 335 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0335:FIN:EN:PDF>

Obiectivul specific nr.3 din Planul Național se referă la îmbunătățirea statisticii de gen și a culegerii datelor dezagregate în funcție de sex.

Cu toate acestea, în august 2006²³, comentariile Comitetului privind eliminarea discriminării față de femei se referă la disponibilitatea limitată a datelor statistice, categorizate pe criterii de sex, apartenență etnică și vârstă, pe regiuni urbane și rurale, ceea ce complică evaluarea progresului și a dinamicii tendințelor, referitor la situația de fapt a femeilor și exercitarea de către ele a drepturilor omului în toate domeniile pe care le cuprinde Convenția pentru eliminarea discriminării față de femei.

În acest sens, se recomandă îmbunătățirea colectării datelor dezagregate în funcție de sex, apartenență etnică și vârstă, pe regiuni urbane și rurale în toate domeniile cuprinse în CEDAW. De asemenea, Moldovei i se cere să monitorizeze impactul legilor, politicilor și a planurilor de acțiune prin indicatori cuantificabili și să evalueze progresul în realizarea egalității de gen. Ca urmare, Republica Moldova va trebui să includă în următorul raport asemenea date statistice și analize.

²³ Comitetul a examinat rapoartele periodice unificate doi și trei ale Republicii Moldova (CEDAW C/MDA/2-3) la cea de-a 749 și 750 ședințe ale sale, la 16 august 2006 (a se vedea CEDAW /C/SR. 749 și 750). Lista de probleme și întrebări ale Comitetului poate fi găsită la CEDAW/C/MDA/Q/2, iar răspunsurile Republicii Moldova la CEDAW/C/MDA/Q/2/Add.1.

ANEXA C. Glosar de termeni de gen

Orice politică instituțională menită să deschidă domenii tradițional dominate de o anumită categorie de persoane (ex: bărbați) altor grupuri sociale excluse anterior (ex: femei).

Un termen generic pentru programele care aplică inițiative, fie în mod voluntar, fie obligate de lege, pentru a crește, menține sau pentru a îmbunătăți statutul unui anumit grup de persoane, definit de obicei prin rasă sau gen, din cadrul unui grup mai mare. Acțiunile pozitive sunt permise în conformitate cu legislația privitoare la gen și la rasă, pentru a ajuta la eliminarea obstacolelor din calea unei egalități complete a șanselor. Are ca grup-țintă un grup specific și ca scop eliminarea și prevenirea discriminării sau compensarea dezavantajelor care rezultă din atitudini, comportamente și structuri.

Pe baza datelor diferențiate pe sexe și a numărului de femei și bărbați, se merge mai departe pentru determinarea motivelor pentru care există diferențele observate. Metoda explorează istoria, mecanismele, dinamica și efectele relațiilor de gen. Examinează cauzele structurale ale inegalităților de gen de la nivelul gospodăriilor individuale la nivel de stat, făcând legături între aceste nivelele și descoperind discriminările de gen în accesul la drepturi, putere și resurse.

Atitudini bazate pe prejudecăți, norme și valori tradiționale, care împiedică responsabilizarea sau deplina participare a femeilor în societate.

Culegerea și separarea datelor și informațiilor statistice pe sexe pentru a ușura analizele comparative de gen. Deși termenul de "date dezagregate pe sexe" este cel corect, în diverse tipuri de publicații se folosește și cel de "date dezagregate pe genuri".

Politici privind reducerea sau eliminarea segregării/discriminării (verticale și/sau orizontale) pe piața muncii.

Discriminarea este directă atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât altă persoană într-o situație comparabilă datorită faptului că este femeie sau bărbat.

Acțiune afirmativă

Acțiune pozitivă

Analiză de gen

Bariere invizibile²⁴

Date statistice dezagregate în funcție de sex

Desegregare pe piața muncii

Discriminare de gen directă

²⁴ În limba engleză "glass ceiling"

Discriminare de gen indirectă

Discriminarea este indirectă atunci când o prevedere aparent neutră, un criteriu sau o practică dezavantajează persoanele pe baza sexului lor, cu condiția ca această practică să nu fie justificată în mod obiectiv printr-un scop legitim.

Diferența dintre genuri

Termen care desemnează diferențele dintre bărbați și femei din punctul de vedere a trei dimensiuni:

1. accesul la viața politică;
2. accesul la piața forței de muncă salarizate;
3. domeniul bunăstării umane în sens larg;

Pentru a vorbi de o diminuare a „diferenței de gen” sunt necesare o serie de schimbări, dintre care cele mai importante sunt:

- redefinirea diviziunii muncii casnice;
- restructurarea modalităților concrete de distribuire a recompenselor și oportunităților de progres ale femeilor și bărbaților pe piața muncii plătite.

Echitate de gen

Corectitudinea tratamentului în funcție de gen, care poate fi tratament egal sau tratament diferit, dar considerat echivalent în ceea ce privește drepturile, obligațiile și oportunitățile.

Egalitate de șanse

Conceptul conform căruia toate ființele umane sunt libere să-și dezvolte capacitățile personale și să aleagă fără limitări impuse de roluri stricte de gen; faptul că diferitele comportamente, aspirații și necesități ale femeilor și bărbaților sunt luate în considerare, evaluate și favorizate în mod egal; înseamnă că femeile și bărbații se bucură de aceeași libertate de a-și realiza aspirațiile.

Evaluarea impactului de gen

Examinarea propunerilor de politici/strategii pentru a vedea dacă vor influența femeile și bărbații în mod diferit, în scopul adaptării acestora pentru neutralizarea efectelor discriminatorii și pentru promovarea egalității de gen.

Indicatori sensibili la gen

Indicatorii care captează schimbările de gen survenite în societate într-o perioadă de timp.

Ignorarea sau incapacitatea de a lua în considerare dimensiunea de gen (antonim al sintagmei “sensibil la gen” sau “neutru din punct de vedere al genului”).

Insensibilitate la gen

Implică includerea aspectelor de gen în toate politicile, programele, practicile și procesul de luare a deciziilor, astfel încât, în orice stadiu și la orice nivel al elaborării sau implementării, să se facă o analiză a efectelor asupra femeilor și bărbaților și să se acționeze în consecință.

Integrarea perspectivelor de gen²⁵

Limba care, prin expresiile și conotațiile sale, asigură un tratament lingvistic egal, nediscriminatoriu atât femeilor, cât și bărbaților.

Limba nonsexist

Care nu are impact diferit – pozitiv sau negativ – asupra relațiilor de gen sau a egalității de șanse între femei și bărbați.

Neutru din punct de vedere al genului

- *Nevoile practice* apar din condițiile materiale diferite de care beneficiază femeile și bărbații; programele/proiectele care adresează nevoile practice de gen reflectă poziția subordonată a femeii în societate, însă nu includ acțiuni menite să schimbe acest lucru.
- *Nevoile/interesele strategice* ale femeilor și bărbaților apar din poziția, statutul și puterea pe care le au. Nevoile strategice ale femeilor pot include drepturile de proprietate și schimbarea balanței de putere și control asupra resurselor în scopul obținerii egalității de gen.

Nevoi practice și nevoi/interese strategice

În practică, distincția dintre nevoile practice și strategice nu este întotdeauna atât de clară. O nevoie practică de gen pentru femei poate fi alimentarea cu apă curentă, însă, acest lucru poate însemna mai mult timp liber pentru femei pe care să-l poată folosi pentru a se instrui – ceea ce devine o nevoie strategică.

Atenția și considerația acordată, în orice activitate sau domeniu, diferențelor de gen.

Perspectiva de gen

²⁵ În limba engleză “Gender mainstreaming”

Politică de gen

Noțiunea „Politică de gen” se aplică acțiunilor, comportamentelor, atitudinilor, practicilor persoanelor. Exista 4 tipuri de politici de gen:

- *insensibile la gen* (gender blind) – ignoră rolurile, responsabilitățile și capacitățile diferite ale femeilor și bărbaților, determinate social. Se bazează pe informațiile derivate din activitățile bărbaților și/sau pleacă de la premisa că persoanele afectate de politică au aceleași nevoi și interese (cele ale bărbaților).
- *neutre din punctul de vedere al genului* (gender neutral) – nu se adresează în mod specific nici bărbaților, nici femeilor și pleacă de la premisa că are aceleași efecte și pentru femei și pentru bărbați. În fapt, s-ar putea să fie insensibile la gen.
- *specifice la gen* (gender specific) – recunosc diferențele de gen și țintesc fie bărbații, fie femeile, având în vedere rolurile și responsabilitățile existente.
- *redistributive din punct de vedere al genului* (gender redistributive) – caută să schimbe distribuția de putere și de resurse în scopul atingerii egalității de gen.

Relații de gen

Una dintre chestiunile cele mai importante care se pune în legătură cu relațiile de gen, derivă din valorizarea genurilor, respectiv valorizarea feminității și a masculinității într-un context dat, și a modurilor în care aranjamentele instituționale recompensează cele două genuri. Relațiile de gen sunt relații de putere de gen. Dacă societatea valorizează comportamentele și atitudinile masculine într-un anumit domeniu, atunci relațiile de gen din acel domeniu sunt dezechilibrate în favoarea genului masculin.

Relevanță în problemele de gen

Punerea în discuție a relevanței unei politici sau a unei acțiuni cu privire la relațiile de gen, a egalității dintre femei și bărbați.

Roluri de gen

Atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază cu fiecare sex. Acestea include drepturile și responsabilitățile normative pentru bărbați și femei într-o anumită societate. Rolurile de gen presupun un amestec de comportamente psihologice, atitudini, norme și valori, pe care societatea le desemnează ca fiind masculine sau feminine.

Sensibilitate la gen

Luarea în considerare în permanență a dimensiunii de gen.

Domeniu al statisticii care traversează orizontal domeniile tradiționale ale statisticii cu scopul de a identifica, produce și disemina statistici care reflectă realitatea vieții femeilor și bărbaților și a impactului politicilor care adresează probleme de gen.

Statistica de gen

Reprezintă ideologia supremației bărbătești, cu întregul sistem de credințe care o alimentează. Patriarhatul este forma de organizare socială care întărește această ideologie. Sexismul se manifestă în prezent sub forma unor discriminări mai „subtile”: eliminarea tacită a femeilor din profesii și pozițiile cu câștiguri ridicate, educație practică și sportivă diferită pentru băieți și fete, orientarea fetelor către profesii „feminine”, desconsiderarea autorității femeilor în diferite domenii și chiar în comportamente private, utilizarea imaginilor media inferiorizante pentru femei.

Sexism

Sisteme organizate de credințe și opinii în legătură cu caracteristicile femeilor și bărbaților, precum și despre calitățile presupuse ale masculinității și feminității. Stereotipurile ne spun nu numai cum sunt femeile și bărbații, dar și cum ar trebui să fie. Fac parte dintr-un sistem mai larg de credințe despre gen care influențează percepțiile despre cele două sexe. Acest sistem de credințe se transmite mai ales prin așteptările sociale, el incluzând totodată și atitudinile față de rolurile adecvate fiecărui sex, percepțiile cu privire la cei care încalcă aceste norme, precum și percepția de sine, ca persoană de un anumit gen.

Stereotipurile de gen

Studii referitoare la problematicile care influențează cu precădere femeile, la relațiile dintre sexe; o abordare academică, de obicei interdisciplinară, privind analiza situației femeilor și relației între sexe, precum și dimensiunea de gen a altor discipline.

Studii de gen

Canadian International Development Agency (CIDA) – “Guide to Gender Sensitive Indicators” – Ottawa, 1997

Corner L. - “From Margins to Mainstream: From Gender Statistics to Engendering Statistical Systems” - UNIFEM in Asia-Pacific & Arab States, 2004

Council of Europe – “Gender Mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming”, 1998

Dragomir O., Miroiu M. – “Lexicon Feminist”, editura Polirom, București, 2002

European Commission – “Incorporating Equal Opportunities for Women and Men into all Community Policies and Activities. Communication from the Commission” COM (96) 67, 1996

European Commission - “A Guide to Gender Impact Assessment”- DG Employment, Industrial Relations and Social Affairs, Department V/D.5, October 1997.

Fredman Sandra - “Discrimination Law” – Oxford, Oxford University Press, 2002

Hedman B., Perucci F., Sundström P. - “Engendering Statistics - A tool for change” – Copenhagen, Statistics Sweden, 1996

MacEwen Martin - “Tackling Racism in Europe: An Examination of Anti-Discrimination Law in Practice” – Oxford, Berg, 1995

Status of Women Canada – “Gender – based analysis: A guide for policy-making”, Ottawa, September 1998

Uplekar, M., Pathania, V. & Raviglione, M. – “Private practitioners and public health: weak links in tuberculosis control” - *Lancet* 358, 2001, pag. 912 -916.

Verloo M. & Roggeband C. – “Gender Impact Assessment: The development of a new instrument in the Netherlands” in *Impact Assessment*, vol.14, no. 1, 1996.

Verloo M. – “Gender mainstreaming: practice and prospects”, Council of Europe, Strasbourg, EG(99), 2000

UN Fourth World Conference on Women - Global Platform for Action, Beijing, 1995

Women Equality Unit – “Gender Impact Assessment”, Department of Trade and Industry, Great Britain, 2002

